

VIGILIA

SZERKESZTI
SÍK SÁNDOR

ELŐD ISTVÁN
EDELÉNYI ISTVÁN
KORMOS OTTÓ
BITTNER LAJOS
HOLENDA BARNABÁS
PAUL CLAUDEL
SINKÓ FERENC
MIKES MARGIT
POSSONYI LÁSZLÓ
FÖLDI PÁL
MIHELICS VID

írássai

1955 MÁJUS

Ára: 5 forint

VIGILIA

XX. ÉVF.

5. SZÁM

TARTALOM

	Oldal
<i>Előd István</i> : Szentlélek-várásunk	225
Két új Mária-ünnep	
<i>Edelényi István</i> : Keresztények segítsége	227
<i>Kormos Ottó</i> : Világ királynője	230
<i>Bittner Lajos</i> : Solymári Mária, Az időben az időtlenre leltem. A felleg (Versek)	234
<i>Holenda Barnabás</i> : Galilei	235
<i>Paul Claudel</i> : Segítő Miasszonyunk (Vers)	247
<i>Sinkó Ferenc</i> : Magyarok Máriája	248
<i>Mikes Margit</i> : Nagymosás (Vers)	254
<i>Posszonyi László</i> : Vadmadár (Elbeszélés)	255
<i>Földi Pál</i> : Kutyaének (Vers)	258
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	259
A kis út	267

NAPLÓ

Esztergom bástyái alatt (269); Jelentések Segura bíborosról (271); A délafrikai parlamentben (272); Az új psalterium tíz éve (273); Egy nevezetes évforduló (274); Kateri Tekakwitha (276); Egy megkapó szertartás (278); Rabotity legendája (279) 269

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György*.

Kiadja a Vigilia munkaközösség.

Kéziratokat Budapest 4. Postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos utca 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343. Külföldi előfizetési ügyek: Kultura Könyv- és Hírlap Külkereskedelmi Vállalat Budapest, VI., Sztálin-út 21.

Megjelenik minden hónap elején.

Ara: 5.— forint.

SZENTLÉLEK-VÁRÁSUNK

Karácsony, húsvét, pünkösd mint égbenyúló hegyek emelkednek ki az egyházi év dimbes-dombos környezetéből. Karácsony a boldog felismerésnek ünnepe: „Úgy szerette Isten a világot...” Isten szívének nem volt közömbös az ember sorsa, nem hagyott magunkra bennünket, segíteni akart tehetetlenségünkön. Húsvét a megbizonyosodás: a szünet hét a segíteni akarás halálos komolyságáról szól, a feltámadás az értünk hozott elégtétel elfogadásáról, megváltásunk bekövetkeztéről. Pünkösdkor hálánk ünnepe: megköszönjük az anyaszentegyházat, a szentírást, a szentségeket, szentelményeket, ünnepeket, mindazt, amit arra rendelt Isten, hogy a megváltás gyümölcsei mindegyikünkhöz eljuthassanak, hogy egyénileg is bekapcsolódhassunk az emberiség számára immár hozzáférhető magasabbrendű, isteni életbe.

Aki a megszentelő kegyelem állapotában van, annak részéről a bekapcsolódás megtörtént. Ne higgyük azonban, hogy az ilyen lélek számára az ünnepek már csak a boldog visszaemlékezésnek, az atyai házba megérkezett tékozló fiú hálás visszagondolásának alkalmait. A gyermeknek bele kell állni, bele kell nőni a család életébe, ki kell fejleszteni magán a családi vonásokat, át kell vennie a Szentháromság életritmusát: lelkünknek Isten képe és hasonlatosságára teremtetett voltát az élet minden vonatkozásaiban érvényre kell juttatnunk. Ennek csak lehetőséget kaptuk meg a megszentelő kegyelemben. Isten a megszentelő kegyelemben ad az Ő szeméből, hogy azon keresztül tudjuk nézni és látni Őt, ma-

gunkat, az embereket és a dolgokat, és ad a szívéből, hogy azon keresztül szeressük, értékeljük, igeneljük mindezeket; de ezek csak szerkezeti adottságok, amelyeknek „üzembe” helyezése, saját szemünknek és szívünknek ezekhez való hozzádolgozása, értelmünknek az isteni értelemmel, akaratunknak az isteni akarattal való tudatos összehangolása a mi feladatunk. Olyan feladat, amelynek megoldására a legtöbb ember számára egy egész élet nem elegendő, s az ilyenek még a másvilágban, a tisztítóhelyen is ezen fognak dolgozni. Csak a szentekről mondható el, hogy a teljességet többé-kevésbé megközelítették már itt a földön.

Istent látni, ahogy Ő látja magát, Istent szeretni, ahogy Ő szereti magát, s Benne minden mást úgy látni és úgy szeretni, ahogy Ő lát és szeret, ez az üdvözültek életének tartalma és boldogsága. Az erre való felkészülés viszont a mi életünknek feladata és értelme. Ezért mondja a katekizmus első kérdése, hogy Isten megismerése és szeretése miatt vagyunk a világon. De a lelkünk legmélyén dolgozó természetes igények és késztetések is ebbe az irányba terelnek. Saját képre és hasonlatosságára alkotta Isten az emberi lelket, s ez az istenképesség épügy érvényesülésre, kibontakozásra, realizálódásra törekszik, mint a természetben elszórt magok, életcsírák, rügyek, bimbók. Minden élő affelé tör, hogy „entelecheia”-ját, azaz a beléoltott törvényszerűségeit, a róla gondolt isteni gondolatot, isteni tervet megvalósítsa. Néha ez nem egészen sikerül. A természetben is, a lélekben is találkozunk elkorcsosulásokkal,

törz alakulatokkal. Nemcsak az Istentől elzárt lelkekben jönnek létre az önistenítésnek vagy a természet istenítésének, a napfénytől elzárt növények, pincében sarjadt, életképtelen kramplicsírak fejlődési rendellenességeire emlékeztető jelenségei, hanem még a kegyelem napsugárában fürdő lélek is elferdülhet, ha további fejlődését nem Istennek róla gondolt gondolataihoz, hanem saját elképzeléseihez szabja. Annál inkább, mert könnyen szem elől tévesztjük, hogy minden ember külön művészi gondolata Istennek, a fejlődésnek útja és menete sem lehet tehát mindenkinél egyforma, sablonos, tipikus, hanem mindegyikünké más, egyéni, különleges.

Különleges utunkat előre felismerni s vele járó teendőinket előre megszabni nem áll módunkban. Általánosságban csak azt tudjuk, hogy minden, ami velünk és körülöttünk történik, fejlődésünket van hivatva előmozdítani, s elő is mozdítja, ha megfelelő fogadtatásban részesül. De hogy mit hogyan fogadjunk, azt esetről-esetre kell eldöntenünk. Mi lenne, ha ezekben a döntő pillanatokban teljesen a saját erőinkre volnánk ráutalva? Megváltottságunk itt is segítségünkre jön. Nemcsak azt tanítja a kinyilatkoztatás, hogy a megszentelő kegyelem állapotában élő léleknek is szükségse van átmeneti segítségekre, hogy cselekedetei megfele-

ljenek Isten elgondolásainak s hogy bírja a hűséget, kitartson a jóban, hanem az is hitigazsága, hogy ezt a fajta kegyelmet már módunkban van kikönyörögni és kiérdemelni. Isten Lelke szüntelenül köztünk lebeg, készen arra, hogy segítségünkre legyen, csak le kell szólítanunk.

Azért, mikor így pünkösöd táján első nagy kiadására emlékezünk, s a pünkösödöt megelőző vasárnapok miseszövegei alapján az apostolok Szentlélek-várársát újra meg újra átéljük, akkor gondoljunk erre az esetről-esetre történő eljöveteleire is. Ne csak hálánk mélyüljön az első nagy, objektív pünkösöd megtörténteért, hanem hitünk, bizalmunk és szeretetünk is a mi egyéni, szubjektív pünkösödjeinkkel kapcsolatban. Érezzük át sokkal inkább, mint máskor, rászorultságunkat és hozzátartozásunkat. Da nobis in eodem Spiritu recta sapere, — imádkozza az Egyház: add, hogy ugyanazon Szentlélekben megismerjük, mi a helyes. Olyan megismerésről van itt szó, ami a szeretést is magában foglalja, hiszen a sapere azt jelenti, hogy izlelesnek találni. Lélekből imádkozunk a Lélekhez: add, hogy esetről-esetre, életünk minden konkrét helyzetében felismerjük és megszeressük a helyes megoldást, Isten szemével lássunk és Isten szívével szeressünk s így Istenhez egyre közelebb kerülhessünk.

Előd István

K É T Ú J M Á R I A - Ü N N E P

Edelényi István

KERESZTÉNYEK SEGÍTSÉGE

(Május 24)

(*A Segítő Szűzanya a Szentírásban*). Valahányszor találkozunk a Boldogságos Szűz személyével a Szentírás lapjain, mindig mint segítő áll előttünk.

A világtörténelem legfontosabb párbeszéde, mely Gábrriel angyal és a Boldogságos Szűz között elhangzott, e szavakkal végződött: „Legyen nekem a te Igéd szerint”. (Luk. 1, 38). E szavakkal lett Mária Isten anyjává, Jákob letrájává, melyen keresztül Isten szállt le az Egből a földre, hogy az emberek viszont oda fel-mehessenek. Legyen szavával a legdrágább ajándékot adta nekünk, az Úr Jézus Krisztust, az Istentől ígért Megváltót. Ezzel a legnagyobb segítője lett nemcsak a kereszténységnek, hanem az egész világnak is.

A Gábrriel angyallal folytatott beszélgetésből Mária megtudta, hogy rokona, Erzsébet várandós. Aldozatos szeretetétől hajtva, fáradságot nem sajnál és látogatóba indul. A háromhónapos távollét célja azonban nem a pihenés, öröm-megosztás csupán, hanem segíteni akarás, szolgálat.

A kánai menyegző jelenete a Szűzanya hatalmának és segíteni akarásnak legkézzelfoghatóbb példája. Figyelme nem szorítkozik pusztán a szükségesek előteremtésére; sokkal tágabb köre van segítő készségének. Nem várja, hogy közbenjárását kérjék. Amint észreveszi a háziak zavarát, azonnal latbaveti hatalmát. Könyörgő mindenhatóságának bizonyítéka, hogy — noha még nem érkezett el a nyilvánosság elé lépésnek ideje — Szent Fia mégis készségesen eleget tesz az óhajának még csoda árán is.

Szűz Mária a megváltás eszközléséből is kivette részét. Ezek a szavak: „Ellenségeskedést vetek közéd és az asszony közé, ivadékok és ivadéka közé” IX. Pius tanítása szerint elválaszthatatlanul összekapcsolják az ivadékokat az édesanyjával a gonosz elleni harcban és a teljes győzelemben. X. Pius pápa szerint „méltányosság szerint érdemli ki nekünk a Boldogságos Szűz azt, amit Krisztus igazság szerint kiérdemelt.” Legyen szavával nemcsak a Megváltó anyjává lett, hanem azonosította magát azokkal a szenvedésekkel, is, melyek ezzel a hivatással együtt jártak. Önként állt oda Fia keresztjéhez. Amennyiben rajta állt, feláldozta Őt Istennek, végigszenvedte megkínztatását, haláltusáját és a szenvedések tengerében sajátmaga is áldozattá lett. Joggal mondhatjuk tehát XV. Benedek pápával: „Együtt váltotta meg Krisztussal az emberiséget”.

De inkább azért illeti meg a Keresztények Segítsége cím, mert a természetfölötti rendben anyánkká lett. Életünknek szólítjuk Őt, mert valóban életet adott nekünk, az Úr Jézus Krisztust. Az Úr Jézus kifejezetten is anyánkká rendelte Őt a keresztfán, amikor Szent Jánoshoz szólt: „Íme, a te anyád”. A szentatyák egyöntetű véleménye szerint Szent János abban a pillanatban mindnyájunkat képviselte. Így lett miénk az ajándékkal együtt az ajándé-

kozó is, hogy ne legyen senki az emberek között gondviselő édesanya nélkül. Ezzel állandó segítőt kaptunk, mert az édesanya természetéhez tartozik, hogy segítsen. Megérti a néma gyermek szavát, tud a ki nem mondott vágyakról, meghallja az el nem sirt panaszokat és szereti a hűtlen gyermeket is. Segít, ha kéri, segít, ha nem kéri. Mindenkinek azt a segítséget nyújtja, ami a lélek üdvössége szempontjából a legelőnyösebb. Hatalmának megmutatására pedig a király szava jut eszünkbe, amit anyjának mondott: „Kérj anyám, hisz lehetetlen, hogy elutasítsalak”. (LII. kir. 2. 20).

A szentírás tehát egymagában is eléggé feljogosít arra, hogy Máriát a Keresztények segítsége névvel illessük. De mégsem ezért kapta ezt a megszólítást. Csodás események hosszú sorozatával a történelem pattantotta ki azt.

(*Az imádságban*). Megváltónk felment az égbe, de itthagytá édesanyját, hogy elindítsa küzdelmes útjára szeplőtelen Jegyesét, az Egyházat. És a Boldogságos Szűz, „mikor az Üdvözítő átdöfött szívéből megszűletett Krisztus titokzatos teste, azt épp oly anyai gonddal, épp olyan bensőséges szeretettel fogadta, mint aminővel Jézust a bölcsőben melengette, táplálta”. (XII. Pius). Szívébe zárta az Isten országának földi építőit és gondoskodása nem szűnt meg mennybevételével sem. Továbbra is védi, oltalmazza, hogy Krisztus araja maradjon olyan szépnek, szentnek, mint amilyen kezdetben volt.

Segítő közbenjárása kezdettől fogva ott élt a hívek szívében s az imádkozó Egyház a legrégebb időktől kezdve hitet tett a Szűzanya segítségére mellett.

Az V. vagy VI. századból már beszédet is ismerünk, amelyben a „kegyes segítő” jelző szerepel: „*Tu enim noster es portus, o virgo intemerata et praeses, pia auxiliatrix*” (Szt. Efrém munkái között).

A IX. századból a *Liber responsalis* az „Oltalmad alá futunk” kezdetű imát is hozza már ebben a formában: „*Sub tuum praesidium confugimus, sancta Dei Genitrix, nostras deprecationes ne despicias in necessitatibus, sed a periculis libera nos semper, Virgo benedicta*”.

A mindenkor Segítő Szűz legszebb dicséretét egy, a nagy Mária tisztelő Szent Bernátnak tulajdonított imádság fejezi ki legjobban: „Emlékezzél meg ó legkegyesebb Szűzanya, miként sohasem hallotta senki, hogy a segítségért hozzád folyamodót gyámolatlanul magára hagyta volna”.

(*A történelemben*). A Szűzanyát a XVI. századtól kezdték gyakrabban Keresztények segítsége megszólítással illetni. A Szűzanya segítsége a kereszténység ekkori harcaiban kézzelfogható volt. A déli harangszó a nándorfehérvári győzelem kiesését hirdeti. Callixtus pápa erre a szándéokra különleges imákat rendelt el, melyeket a figyelmeztető harangszóra kellett elmondani a kereszténység ügyének sikeréért. A lepantói győzelem (1571) után V. Pius pápa ünnepélyes hálaadásokat rendelt el. A győzelem napját, október 7-ét Szűz Mária ünnepévé tette, amit aztán XIII. Gergely pápa a Rózsafűzér Királynője ünnepévé változtatott át. A fővezér, D. Giovanni d’Austria hálából az olaszországi Loretóba, Szűz Mária kegyhelyére zarándokolt. Marc’Antonio Colonna Rómában hatalmas emlékművet állíttatott Máriának, a Kereszté-

nyek Segítőjének az Aracoeli templomban. A velencei szenátus pedig így adta hírül a győzelmet: „Nem a bátorság nem a fegyverek, nem az erő, hanem Mária által győztünk”.

A Keresztények Segítségébe vetett bizalom adott erőt Szobieszkinek és katonáinak, hogy felvegyék a harcot Bécsnél a túlerővel szemben. Ünnepléses hálaadással ismerték el Szűz Mária hathatós segítségét. A nagyvezér sátrában talált zászlót a katedrális Szűz Mária oltárára helyezték. A másikat pedig, amely a török tábor közepén állt, Rómába küldték el a pápának. A nép maga is annyira tudatában volt a rendkívüli mennyei segítségnek, hogy a fővezér neve mellett Mária nevét is nagy lelkesedéssel éltette. XI. Ince pápa háláját azzal mutatta ki a Boldogságos Szűz iránt, hogy a győzelem napját hálaünnepül rendelte el az egész Egyházban Szűz Mária nevének tiszteletére (szeptember 12).

Buda felszabadítására pedig a következő felírású zászlót küldte a pápa: Budam Virginis Dabit Auxilium! Budát a Szent Szűz segítsége adja vissza.

A Keresztények segítsége megszólítást megszerették az emberek és rohamosan terjedt Európában. Külön ki kell azonban emelnünk Münchent. Ez a város Bécs felszabadítását kifejezetten a Keresztények segítsége oltalmába ajánlotta s a győzelem elnyerése után a Keresztények segítsége tisztelet itt igen nagy arányokat öltött. Külön kéressel fordultak a pápához, hogy a Szent Péterről nevezett plébánia templomban engedélyezzen egy Testvértestületet, Mária, a Keresztények Segítségé címmel. XI. Ince pápa meghallgatta óhajukat és 1684 augusztus 18-án kelt bullájával bőséges búcsúkegyelmekkel is ellátta. Csakhamar más vidékek is követték őket. 1737-ben több mint három millió tagja volt. 1790 február 9-én VI. Pius pápa Turinban hagyott jóvá egy hasonló nevű egyesületet és külön búcsúkbán is részesítette.

VII. Pius pápa szorongatott helyzetében szintén a Keresztények nagy Segítőjéhez fordult védelemért Napoleonnal szemben. Miután 1814 májusában diadalmasan bevonult Rómába, 1815 szeptember 15-én kelt Decretumával nyilvánosan és ünnepélyesen megörökítette szabadulásának emlékét azzal, hogy május 24-ét külön szentmisével és zsolozsmával a Keresztények Segítségé ünnepévé tette Rómában: „...ad grati animi reddendum perenne testimonium glorisissimae Virgini, quae insperato Sibi et populo fideli in auxilium venit”.

Az egyelőre csak Rómában megült ünnepnek azután lelkes apostola támadt Bosco Szent János személyében, aki minden eredményét a Keresztények Segítőjének tulajdonította.

(Az Egyház mai életében). Róma példájához az idők folyamán — nem utolsó sorban a buzgó apostolok munkája következtében — más egyházmegyéik is csatlakoztak. Vagy úgy, hogy az egyházmegye védszentjévé választották a Szűzanyát, Keresztények Segítségé címmel mint Ausztráliában, Brazília néhány egyházmegyéje; mint Turin, Genova, Savona, Cesena Olaszországban, Filippi szigetek, Columbia, Equator, Palesztina, Münster, Versailles, Caracas, stb., vagy egyszerűen engedélyt kértek arra, hogy Rómával együtt ők is megülhessék ezt az ünnepet.

Azóta is egyre erősödik a Keresztények Segítségé tisztelet s az utóbbi években mozgalom indult, amely azt kéri a Szentszéktől, terjessze ki ezt az ünnepet az egyetemes Egyházra, Anglia, Ausztria, Csehszlovákia, Egyesült Államok, Mexikó, Brazília, Peru,

Bolivia, Salvator teljes püspöki kara nyújtott be ilyen kérelmet. Olaszországból 248, Indiából 64, Franciaországból 48, Kinából 48. Spanyolországból 44, Jugoszláviából 12, Lengyelországból 11, Argentínából 11, Columbiából 9, Venezuelából 8, Portugáliából 7, Canadából 7, Equatorból 6, Magyarországból 5 püspök csatlakozott hozzájuk, s többen Belgiumból, Hollandiából, Írországból, Algírból, Egyiptomból, Paraguayból, Costarikából, Marokkóból, Líbánonból, a Zöld szigetekről. Összesen 918 püspök nyilatkozott mind saját, mind hívei nevében.

Az első nemzetközi Mária kongresszus 1950-ben Rómában még inkább megerősítette ezt az óhajt, amikor megismételte ugyanezt a kérést.

1948-ban öt magyar egyházmegye: Esztergom, Nagyvárad, Szombathely, Vác, Veszprém azzal örökölte meg Boldogasszony évét, hogy ezt az új Mária ünnepet beiktatta naptárába. A Keresztények Segítsége tisztelet nálunk is általánosan el van terjedve. Alkalmam volt átnézni az egyik országos búcsújáráhely misézándékait. Meglepett, mennyi szentmisét mondatnak a hívők a Keresztények Segítsége tiszteletére. Beszédes kifejezője ez annak, milyen hálával és szeretettel fordul népünk napjainkban is a segítő Szűzanya felé.

Kormos Ottó

VILÁG KIRÁLYNŐJE

(Május 31)

E sorok írója néhány esztendő előtt ugyanebben a folyóiratban a Kegyesztő Nagyasszonyunkról, minden kegyelem közvetítőjéről szólva, annak a vágyának adott kifejezést, milyen szép lenne május végén az egész katolikus Egyházban megünnepelni a Boldogságos Szűz Anyának új ünnepét, Kegyesztő Boldogasszony napját. Akkor még nem tudtuk, hogy évtizedünknek lesz egy Mária-éve, melynek világszerte oly nagy volt a lelki eredménye, hogy Szentséges Atyánk az esztendő végén körlevelében ünnepét rendelt el Királynőnknek, Máriának.

Mit jelent az anyaszentegyház tanításában Máriáról, mint királynőről szóló ünnep? Akar-e valami új igazságot hirdetni a Boldogságos Szűzről? Nem. Hiszen éppen az enciklika (Ad caeli Reginam, 1954. okt. 11.) fejt ki, hogy ezt a tant — Mária a mi Királynőnk — minden század hívője vallotta. De éppen a Szentatyától felhozott érvek azt kívánják, hogy lelki előmenetelünkre szolgáljon ennek a tanításnak felújítása és tudatosabb hirdetése.

Ha a Boldogságosról szóló katolikus tanítást összegezni akarjuk, akkor két főponthba csoportosíthatjuk: Mária az Isten Anyja; és mint ilyen részt vesz Krisztussal a megváltás munkájában (*cor-redemptrix* = *társmegváltó*). Erre a kettős oszlopra támaszkodik Máriának az a kiváltsága, melyet röviden így fejezhetünk ki: A Boldogságos Szűz az ég és föld királynője.

Hogyan kell ezt a királynői címet értelmeznünk? Tágabb értelemben (*sensu lato*) Máriát királynőnek nevezhetjük azért, mert minden teremtmény, még az angyalok felett is kimagasodik mélt-

tóságánál és szentségénél fogva. Hitünk tanítása szerint minden teremtmény előtt áll és közvetlenül Szent Fia után következik. Tehát a világmindenség királynőjének a címét nem vitathatjuk el tőle. Aki szeplőtelen, aki szűz, aki közvetíti a kegyelmet, akit a keresztény jámborság évszázadokon át annyi, de annyi királynői címmel és ranggal ruházott fel, az joggal mondható királynőnek. Ha csak a litánia jelzőiből ragadjuk ki azokat, melyek a legmarkánsabbak, akkor is azt kell észrevennünk, nem alaptalan az a bámulat és az a végtelenül gyengéd szeretet, mely az Üdvözítő Édesanyját egyúttal Királynőnek is mondja. Aki a Próféták Királynője, az azt szülte nekünk, akit megjósoltak az összes próféták. Aki az Apostolok Királynője, az hűségesebb, mint a gyengehitű Péter, a kétkedő Tamás, az példájával és talán utasításaival is Krisztus melletti tanúságtétellel vezeti az apostolokat. A Vértanúk Királynője lelki szenvedéseiben és kereszt alatti fájaldalmában minden idők összes vértanújának szenvedését is átélte. A Hitvallók Királynője nekünk arra adott példát, hogy még a legnehezebb életkörülmények között is hűségesen meg kell vallanunk Krisztusban való hitünket. Joggal Királynője a szűzeknek is, hiszen esodálatos módon egyesíti magában a szüzesség és anyaság titkát, és minden szűzi léleknek erőt ad követésére, a tisztaság melletti kitartásra. Végül Mindenszentek Királynője is, aki mennyei boldogságban mindnyájuk fölött áll és mindnyájuknak Urnője is.

De szoros értelemben (*sensu stricto*) is Királynőnk Mária. Nemcsak úgy áll előttünk tiszteletben, mint a régi koronás királyok anyja vagy felesége. Hanem ténylegesen is, Krisztustól természetesen függően, de Véle egyesülve, az angyalok és emberek, tehát alattvalói fölött igazi uralkodói jogokkal bír; mennybevittele óta a szó igazi értelmében királynő. Ezt a tételt most már, a Pápa enciklikája után, legalább általános nézetnek (*sententia communis*) mondhatjuk. Hiszen mind az egyházi hagyomány, mind a hittől felvilágosított ész egybehangzó tanítása ez. Lássuk azonban most részletesen is az Egyház tanítását.

A pápák számtalanszor királynőként említik a Szűzanyát. Már Szent I. Márton pápa egy levelében »dicsőséges Urnőnknek« nevezte őt, Szent Agathon pápa (678-81) pedig, amikor a VI. egyetemes zsinat atyáihoz ír, urnőnknek és valóságos Istenszülőnek hívja. A 8. században II. Gergely, amikor Szent Germánosz konstantinápolyi pátriárkához és a VII. egyetemes zsinathoz ír, »mindnyájunk Urnője és Isten igazi anyja« jelzőt használja a Boldogságos Szűzről. IV. Szixtus pápa 1476-ban kiadott apostoli konstitúciójában kifejezetten a »mennyei királynőjének« nevezte. XIV. Benedek pápa 1748-ban a »dicsőséges asszonyról« ad ki bullát, melyben Máriát az ég és föld királynőjének hívja, akinek a Legnagyobb Király átadott valamit a hatalmából. Korunk pápái közül XIII. Leó a Boldogságos Szűz Máriáról több enciklikát adott ki, s ezekben mindig kifejezetten említi Mária királynői méltóságát (Jucunda semper, Fidentem, Magnae Dei Martis, Adjutricem kezdetű enciklikák). Szent X. Pius pápa szerint Mária, mint Királynő áll Fia jobbán (Ad diem illum, 1904. febr. 2). Jelenleg uralkodó szentatyánk pedig először a Krisztus titokzatos testéről szóló köriratában említi, hogy Mária most az égben Fiával együtt uralkodik. Mikor pedig 1950 november 1-én ünnepélyesen kihirdette Mária mennybevitelének hittételét, megjegyezte, hogy, »amint Krisztus az Atya jobbán ül, úgy ül Mária az ő Fiának, az örökkévalóság királyának a jobbán«. Vagyis: amint Krisztus résztvesz az isteni világkormányzásban, úgy vesz részt Mária is a királyi hatalomban.

A pápák tanúsága mellett mind a római, mind a különféle keleti liturgiák is egybehangzóan hirdetik Mária királynőségét. A

kedves latin Mária-himnuszok, a *Salve Regina*, a *Regina caeli laetare*, az *Ave Regina caelorum*, a máriás miseszövegek, zsolozsmarészek tanúsága mind egybehangzó: „Szűz Mária a menybe vétegett, örvendetek, mert Krisztussal mindörökké uralkodik” (a nagyboldogasszony-napi zsolozsmából).

A keleti liturgiák közül először a görög egyházét említük. Végigsorolhatnánk szinte valamennyi Mária-ünnep himnuszát, sőt az Úr ünnepeinek sajátos énekeit is, melyek mind kiemelik, hogy a Boldogságos Szűz királynő és úrnő méltósága Istenanyaságában és a megváltásban való nagy szerepében gyökerezik. Talán egy liturgia sem annyira máriás, mint a bizánci. Még a szentmise kánonjának imáját is áttöri a pap diadalmas éneke, hogy a szentáldozatot fogadja el az Isten »kiváltképpen lefszentebb, legtisztább, legáldottabb, dicső Királynénként, az Istenszülő és mindenkorszűz Máriáért!« A maroniták arab liturgiája úrnőnek nevezi, a szíreké Királynőnek, a kopt misekönyv az egész világmindenség központjának hívja, aki nagyobb a sokszemű keruboknál és a hatszárnyú szeráfoknál, aki az eget és a földet dicsősége szentségével teljesen betölti. Az örmény zsolozsma főleg Nagyboldogasszony ünnepén bővelkedik Mária Királynőt dicsérő részekben.

Természetesen a szakadár keleti egyházaknak is ez a tanítása, miután ugyanezeket a liturgiákat és liturgikus könyveket használják. Hittudományuk ezeket a kérdéseket azonban nem tárgyalja oly világossággal, mint a miénk. Az újabb kor ortodox teológusai azonban, főleg a filo-katolikus irányzat néha úgy utal a Boldogságos Szűz szerepére, hogy abból joggal következtethetünk arra: ők is kifejezetten tanítják, hogy Mária minden teremtmény felett elsődlegesen vesz részt a megváltásban a Szentháromság mellett.

Hogy a szó legszorosabb értelmében Mária királynő, azt a keresztény hagyomány, az első keresztény századok szent írói, hitvédői, szónokai is bizonyítják.

A keleti egyház szent tanítói közül Szent Efrém, Damaszkuszi Szent János és Szent Atanáz egyházdoktorokra utalunk elsősorban. Főleg Damaszkuszi Szent János Mária homilái kiválóak ebből a szempontból. »Minden teremtettt dologon uralkodik«, mondja a 2. nagyboldogasszonyi beszédében, »mert Fia minden teremtettt dologt átadott Anyjának«. Nagyszabású hittudományi művében pedig azt írja: »Miután a Teremtőnk Anyja, azért egyúttal minden teremtettt lénynek az úrnője is« (De fide ortodoxa, 4, 14). Nyugaton Chrysologus Szent Péter (Sermo 142), Damjáni Szent Péter (Sermo 44), Szent Bonaventura, Szent Tamás (Az angyal üdvözlét Magyarázatában: »Az Úr anyja, tehát Úrnőnk«) tanúsága mellett Eadmerust, Szent Anzelm tanítványát említjük meg: »Amint Krisztus, az általa, hogy megváltott minket, különleges címen Urunk és Királyunk, úgy a Boldogságos Szűz is, azért az egyedüli módért, mellyel megváltásunkhoz hozzájárul... és üdvösségünket egyedüli módon kívánja, kéri és gonozdza« (De Excel. Virg. Mar. PL 159, 508). Fejezze be a sort Nagy Szent Albert tanítása (Mariále, q. 43. § 2): »Mária felvétetett a mennyországba... ő tehát az egész világ uralkodónője; Benne van a mennyi hatalom teljessége... uralkodói hatalom uralma által... Ugyanarról az uralomról és királyságról, melyről Fia király nevet kapta, ő a királynő... valóban, joggal és a szó sajátos értelmében mindenek úrnője, ami csak bentfoglatatik Isten uralmasságában és ezért valójában az uralmasság királynője«. Hasonló módon ír Sziéna Szent Bernardin, Canisius Szent Péter, Suarez és Liguri Szent Alfonz.

A hittani megfontolás és megvitatás, a Szentírásra és a hit-től megvilágított értelemre hivatkozva, Mária részvételéről Krisztus királyi hatalmában, még a következő elveket hozza fel.

A Boldogságos Szűz Mária a *világba jövő* Üdvözítőnek Anyja. Mikor a názáreti kis hajlékban az angyal üdvözletre Szentlélektől fogan, hitünk tanítása szerint Isten anyja, tehát az egész világmindenség uralkodójának anyja is. Tehát természetsszerűen

részt vesz Fia uralkodói hatalmában és valóságos értelemben is a Mindenség uralkodónője.

Azután Krisztus anyja, Mária, anyja a *világot megváltó* Istennek is. Együttjárta Szent Fiával a keresztutat, ott állt keresztje alatt, utolsó szavaival a tanítványban mindnyájunkat gondjaira bízott Jézus Krisztus. A feltámadást, a Szentlélek eljövetelét az apostolokkal együtt éli át, tehát a megváltás jelentős eseményeinél — akár mint fájdalmas Anya, akár mint a kegyelmek közvetítője — mindig résztvesz.

Végül pedig a *világból elköltözött* Üdvözítőnek is Anyja a mennyei dicsőségben, mint mennyei dicsőségének részese és mint minden kegyelem kiosztója. Ahogy Krisztus éppen a megváltásból kifolyólag az egész emberiség ura és királya, úgy Mária is résztvesz az idők végezetéig a megváltás munkájában Fia engesztelése, a kegyelmek kioszkölése és azok szétosztása által. Ez a hatalma azonban természetesen Krisztustól függ. Krisztus királyi hatalma a katolikus tanítás szerint a törvény- és ítélethezatalban és annak végrehajtásában áll. Mária, aki „irgalmasság anyja”, nem az ítéletek végrehajtásával, hanem mint a kegyelmek kinstárnoka, a kegyelmek szétosztásával gyakorolja királynői hatalmát. Az isteni Gondviseléstől meghatározott szerepe van az Anyaszentegyházban is, Krisztus földi birodalmában.

Királynői hatalmát a tisztítóhelyre is kiterjeszti. Közvetlenül kéri, hogy kiszabaduljanak a lelkek onnan, de kioszthat annyi kegyelmet nekünk is, a föld lakóinak, hogy ezekkel segítsük a szenvedő lelkeket. Sőt még a pokol reménytelenségében is ismeri nagy hatalmát a gonosz lélek. Hiszen a Szentírás első könyve a Sátán letiprójáról adja az első örömhírt, a legutolsó könyvében pedig (Jel 12. fej.) a Napba öltözött Asszonyt látjuk, ugyancsak, mint a Sátán legyőzőjét.

Röviden tehát azt mondhatjuk: ha Mária, üdvösségünket munkálva, Jézus Krisztussal, mint üdvösségünk fejével, Isten akaratóból társmegváltó, hasonló módon, mint ahogy Éva Ádámmal, el-kárhozásunk elsejével társ volt: akkor a Boldogságos Szűz, akit a bűn soha nem ért, a keresztfa alatt anyai szívének áldozatával új Éva lett és így Ádám minden gyermekét az új Ádám, Krisztusban felajánlotta a mennyei Atyának (XII. Pius: Mystici Corp.). „És mint ahogy Krisztus, az új Ádám, Királynak mondható, nem csak azért, mert Isten Fia, hanem mert Megváltónk is, úgy valamilyen hasonló módon a Boldogságos Szűz nemcsak azért Királynőnk, mert az Istennek az anyja, hanem mert, mint új Éva társa lett az új Ádámnak” — fejezi be az érvelését a Szentaty a legutóbbi körlevelében.

Az új ünnepen, május 31-én tehát, nemcsak azt fogjuk kifejezni, hogy hódolunk a Világ Királynője előtt, hanem azt is kérjük, hogy anyai és hatalmas közbenjárásával szent Fiánál mindig szószólónk legyen.

A SOLYMÁRI MÁRIA

*Ma láttam a solymári Máriát,
Rőzsét szedett, ruhája csupa rongy volt,
Karjára vett egy jó nyálábnyi fát
És könnyezett... tán a lelkemre gondolt.*

*Tán megsajnálta didergő szívem,
Mely nyáron is otthonlalanul fázik,
Mert megszólított: „Szivedbe viszem.
Hogy fellobogjon, ami ott paráztat.”...*

*És csóvát vetett szívembe a tűz.
Ne sírj Anyám, ne sírj, te égi Szűz,
Hisz nincs boldogabb nálam a világon.*

*Szegény voltam, s enyém lett vagyoned! —
Már messze járt... csak könnye ragyogott
A harmatban egy mezei virágon.*

Bittner Lajos

AZ IDŐBEN AZ IDŐTLENRE LETTEM

*Az időben az időtlenre lettem,
Az éjszakában láttam a napot —
Bár komor felleg gomolyog felettem —
Kisebbitenek, s egyre több vagyok.
Erőm fogytán, lassanként nincs mit ennem,
És mégis mindennap jóllakhatok;
A halál óránként tanyát ver bennem,
De makacs vendégként csak maradok.
Míg szemem zokog, lábam táncra perdül
És félreállok, míg kavarg a tánc;
A sírok között ajkam dalra csendül
S a szívem burka fagyott jégzománc.
Ezüstgomb vagyok ébenfa botvégen
S élek az élet ellentétéképpen.*

Bittner Lajos

A FELLEG

*Fehér felleg vagyok,
A nap hívott elő
A rút mocsárból,
Friss széllet vágatok,
A szívem könnyező
Tavaszi zápor.*

*Világom más világ,
Messzire látok én,
Túl minden hércen
S a tiszta hóvirág
A havasok gyepén:
Húgom, testvérem.*

*Gyóles lelkem törli meg
A bágyadt csillagot
S a méla holdat.
Pamatom úgy libeg,
Akár egy égre rótt,
Szélzilált mondat.*

*De ha elolvasod
Mit a szél titka sző,
Vig leszel s bátor;
Veled így egy vagyok
S a szívem napverő,
Tavaszi mámor!*

Bittner Lajos

GALILEI

Amikor a tudomány haladása közben egy-egy meglepő lépést tesz előre, az elért eredmény legtöbbször nem marad a tudomány belügye. Sokszor az emberi élet egész külső arculatát megváltoztatja. Így volt ez pl. a gőzgép, a repülőgép, a rádió stb. feltalálásakor. De ennél is jelentősebb változást jelentettek azok a tudományos eredmények, amelyek az embernek a világról való felfogását egészen új síkra vitték át. Szinte el sem tudjuk képzelni, mit jelentett az emberiség számára, amikor először felderengett előtte, hogy ez a Föld, amelyik annyira szilárdnak, oly abszolút nyugvónak látszott a lába alatt, maga is csak bolygó; nem középontja a világnak, hanem annak csak egy mellékes kis része. Lelkes apostolokra volt szüksége az új világsszemléletnek, akik lelkesedésükben elsöpri a régi nézetek tehetetlen terhét, s diadalra segítik az új igazságot. Ilyen lelkes apostola volt a kopernikuszi új tannak Galilei.

Nincs szándékunkban az itt rendelkezésünkre álló néhány lapon részletesebben ismertetni Galilei életét és tudományos munkásságát, csak az új világsszemlélet érdekében vívott harcát akarjuk megvilágítani. Ez a harc nem szűkölködik a drámai mozzanatokban.

Megkönnyíti munkánkat, hogy a Galilei pör aktái, amelyeket a vatikáni titkos levéltárban őriznek, néhány évtizede már hozzáférhetők a tudományos kutatás számára. Egyébként ennek az iratcsomónak története is nagyon regényes.

Égészen 1809-ig a vatikáni levéltárban őrizték, akkor Napoleon parancsára sok más értékes műkincssel együtt Párisba szállították. Úgy látszik, olcsó szenzációt vártak tőlük, de kiderült, hogy elmélyültebb munkát kívánnak és tudományos feldolgozásához senki sem fogott hozzá. Közben Napoleon megbukott, XVIII. Lajos következett, de Napoleon újabb 100 napos uralma alatt menekülnie kellett s közben az iratok elkallódtak. Mint később kiderült, gróf (később herceg) Blacas, XVIII. Lajos külügyminisztere vette őket magához. Nyugalmi éveiben Alsó-Ausztriába ment s az iratokat is magával vitte. 1839-ben halt meg s özvegye hosszabb tárgyalás után 1841-ben visszaadta őket a bécsi nunciának. Így újra visszakerültek a Vatikáni levéltárba. Ezt 1867-ben nyitották meg a tudósok előtt, később a nagy Galilei-kutató, Wohlwill, majd 1926-ban a svájci Laemmel kapott lehetőséget tanulmányozásukhoz. Ezek teszik teljesebbé a Galilei életéről alkotott képet.

Galilei 1564 február 15-én született Pizában. Nevelésre a val-lombrosai kolostori iskolába adták, sőt itt egyes hírek szerint novicius lett. Felsőbb tanulmányait a pizai egyetemen végezte, ahol először anyja kívánságára az orvostudományt tanulta, majd főleg tanárának, Riccinek hatására a matematika felé fordult érdeklődése.

Fiatalon lett Pizában az egyetemen a matematika tanára, de ez igen szűkös megélhetést nyújtott neki, ezért nagyon szerencsésnek érezte magát, amikor előkelő pártfogója, Guidobaldo del Monte megszerezte számára Velence páduai egyetemén a matematikai tanszéket. Itt működik 1592-től 1610-ig, s itt alakultak ki tudományos nézetei.

Páduai tanárkodása alatt hallott 1609-ben arról, hogy Hollandiában távcsövet készítettek. Maga is megpróbálkozott távcső-

összeállítással s mivel műszerek készítésében ügyes volt, aránylag jó távcsöveket tudott készíteni, mindenestre jobbakat, mint abban az időben mások. Egyet a dogenak is ajándékozott s ezzel elérte, hogy fizetését duplára emelték. Egy-két hónap múlva arra gondolt, hogy távcsövével az eget kezdje vizsgálni. Meglepő felfedezései egymást követték.

Megállapította, hogy a tejút sok csillagból áll, hogy a Holdon hatalmas, magas hegyek vannak, hogy a Jupiter körül négy hold kering. Később meglátta, hogy a Vénusznak épp olyan fázisai vannak, mint a Holdnak — negyedhold, félhold stb. — s ezt mindjárt azzal magyarázta, hogy a Vénusz a Nap körül kering, tehát a Kopernikus-féle világrendszer helyes. Eredményeit *Nuncius Sidereus* című könyvében hozta nyilvánosságra. Evvel nevét az egész Európában ismertté tette, bár eleinte sokan ellene támadtak és kétségbevonták felfedezéseinek igazságát. A kérdés azonban Galilei javára dőlt el, amikor Kepler és a római jezsuita csillagászok Clavius-szal az élükön melléje álltak.

Galilei a Jupiter holdjait Medici csillagoknak nevezte el a firenzei nagyherceg családjának tiszteletére. Célját el is érte, mert még 1610-ben hazakerülhetett Firenzébe udvari filozófusnak és csillagásznak. 1611-ben Rómába ment több hetes tartózkodásra s a tudományos és egyházi körök egyaránt nagy ünneplésben részesítették.

Bellarmin bíboros felkérésére a Collegium Romanum jezsuita csillagászai szakvéleményt adtak Galilei felfedezéséről. Egyikök, páter Lembo már előzőleg összeállított egy távcsövet, ezen megfigyelték a Galilei által leírt jelenségeket, de az eszköz gyarlósága miatt a Jupiter holdjai nem látszóttak. Később Lembo javított távcsövén, de ennél is jobb volt az, amelyiket Galilei küldött nekik. Clavius 1610 december 17-i levelében azt írja, hogy már ő is biztos benne, hogy a Galilei által megfigyelt csillagok tényleg a Jupiter holdjai. A Bellarmintól kért szakvéleményt rajta kívül Grienberger, Lembo és Malcote jezsuita csillagászok írták alá és megerősítették Galilei csillagászati felfedezéseit, csak abban volt kétségük, hogy a Holdon megfigyelhető foltok valóban hegyek-e? Galilei azt írta egyik levelében, hogy a Hold hegyeinek létezéséről Claviust meg tudná győzni, „de majdnem bűnös dolog volna megfigyelésekkel és magyarázatokkal fárasztani, terhelni egy kora, tudása és jósága miatt annyira tiszteletreméltó aggastyánt”.

Malcote nagyon előkelő közönség előtt előadást is tartott a Collegium Romanumban Galilei csillagászati felfedezéseiről. A Vénusz fázisváltozásaiival kapcsolatban megjegyezte: Galilei ezt azzal magyarázza, hogy a Vénusz kering a Nap körül s megvilágított oldalából mi hol többet, hol kevesebbet látunk. Ebben a kérdésben — mondta Malcote — ő nem akar állást foglalni, a döntést másokra bizza.

A csillagászati felfedezések sorában újabb haladást jelentett a Napfoltok felfedezése. Ezek megfigyeléséről először a jezsuita Scheiner számolt be. Ő a napkorong előtt elvonuló bolygóknak gondolta ezeket. Galilei erre válaszul Welsernek Augsburgba két levelet írt. Ebben hivatkozott arra, hogy ő már régebben megfigyelte a napfoltokat és visszautasította Scheiner nézetét, mert egy bolygó útja nem tarthatna 26 napig, amennyi idő alatt a tapasztalat szerint a foltok a napkorong egyik szélétől a másikig áthaladnak. Galilei helyes nézete szerint a napfoltok magán a

napfelületen vannak s továbbmozgásuk mutatja, hogy a Nap tengelye körül forog. Ezzel kapcsolatban nyíltan sikraszállt Kopernikusz tana mellett. Leveleit Scheiner leveleivel együtt 1613 márciusában könyv alakban is kiadta s ennek egy-egy példányát elküldte Borromeo bíborosnak és Barberininnek, aki később VIII. Orbán néven pápa lett. Köszönő iratukban mindketten őszinte csodálatuknak adtak kifejezést, és semmi jel sem mutatja, hogy Róma teológiai köreiből Galilei eddigi munkái aggályosnak látszottak volna. Az olasz és a francia egyetemek tudományos köreiben azonban sokan nagy nemtetszéssel fogadták ezeket a megnyilvánulásokat; megindult a beszéd, hogy Galilei olyan tant hirdet, amely a szentírással ellentétben áll.

Galilei egyik hűséges tanítványa, a bencés Castelli 1613-ban, a pizai egyetem matematikai tanára lett. A firenzei nagyhercegi udvarban való időzésekor egyik este a szokásos tudományos beszélgetés alkalmával feladták Castellinek a kérdést, Kopernikusz tana ellenkezik-e a szentírással? Castelli ezt tagadta, s felhasználta azokat az érveket, melyekre Galilei is szokott hivatkozni. A vitáról Galileinek is beszámolt. Galilei hosszabb levélben válaszolt, amelyben kifejtette nézetét a szentírás értelmezéséről. Ezzel veszélyes talajra tévedt, annál is inkább, mert nézetei abban a korban nagyon merészeknek látszottak. A levelet sok példányban lemásolták és széles körben terjesztették. Így könnyen hozzájuthattak azok is, akik ellenséges szemmel nézték Galilei működését.

A dominikánus Caccini 1614-ben advent negyedik vasárnapján szentbeszédében megtámadta Galileit. 1615 február 7-én pedig a dominikánus Lorini a római inkvizíció bíboros titkárának átadta a Castelléhez írt levél egy példányát és feljelentést tett Galilei ellen, hogy eretnekségről gyanús. Szerinte különösen merészek és gyanúsak a levél következő kifejezései:

„A természetes hatásokról szóló vitában a szentírást csak az utolsó helyen kell tekintetbe venni”.

„A szentírás magyarázói az értelmezésben nagyon gyakran tévednek”.

„A szentírás csak a hitet érintő kérdésekkel foglalkozik”.

„Természetes dolgokban a filozófiai és a csillagászati argumentum nagyobb erejű, mint a szent, vagy az isteni”.

Kifogásolja még Lorini, hogy Galilei és követői a szentírást az ő módjukon és az egyházatyák közös értelmezésével szembe helyezkedve akarják magyarázni és olyan véleményt védenek — a Nap áll és a Föld mozog —, amely nyilván ellentétben van a szentírással.

Az inkvizíció február 25-én kezdte meg az ügy tárgyalását és a tanúk kihallgatását. 1615 decemberében Galilei is Rómába ment, hogy a befolyásos köröket megnyerje ügye támogatására. Már 1612-ben Conti bíboroshoz fordult kérdésével, ellenkezik-e nézete a szentírással. Conti azt felelte, ha elfogadjuk, hogy a Nap áll és a Föld mozog, akkor a szentírás megfelelő szakaszában „semmi más magyarázatra nem maradna hely, mint arra, hogy a szentírás a nép módján beszél, ezt az értelmezést azonban nagy szükség nélkül nem lehet megengedni”.

Ez volt általában az egyháziak véleménye, de olyanok is voltak, akik teljes szívvel Galilei mellé álltak. A dominikánus Campanella nápolyi börtönéből — azért zárták be, mert a pápa fő-

sége alatt egyesíteni akarta egész Itáliát — lelkes, dicsőítő levelet írt hozzá, Foscarini nápolyi karmelita szintén nagy levélben fejtette ki véleményét, hogy a kopernikuszi tan nem ellenkezik a szentírással. Ez később könyvalakban is megjelent. Levelének egy példányát Foscarini Bellarminnak is megküldte, aki válaszában azt írta: „Ha tényleges bizonyíték volna arra, hogy a Nap a világ nyugvó középpontja, akkor a látszólag ellentmondó szentírási hely magyarázatában fokozott óvatossággal kellene eljárunk és inkább azt mondanánk; hogy ezt nem értjük, mintsem azt, hogy téves az, ami be van bizonyítva”. De hozzáteszi: nem gondolja, hogy az új tan igazolása valaha sikerülne, hiszen annyira nyilvánvaló tapasztalat igazolja, hogy a Föld nyugszik. Ez mutatja, hogy még a művelt emberek számára is milyen nehézséget okozott az új világszemlélet; igazán csak néhány nagy szellem tudott a legyökeresedett nézetektől szabadulni.

Az inkvizíció kongregációja teológus szakértők véleményét kérte a vitás kérdésről és ezek egyhangú nyilatkozata szerint az új tan filozófiailag téves és formálisan eretnek, mert ellenkezik a szentírás szó szerinti szövegével és ennek az egyházatyáktól adott értelmezésével.

A szakvélemény alapján az inkvizíció kongregáció — elnöke Bellarmin bíboros volt — az új tant a szentírással ellenkezőnek jelentette ki, ezért Foscarini könyvének olvasása tilos lett; Kopernikuszé is, *donec corrigatur* (amíg ki nem javítják). Az 1616 február 25-i jegyzőkönyv szerint a pápa Bellarminnak meghagyta, „hogy hívja magához Galileit és intse, hogy véleményét — hogy a Nap a világ közepe helyi mozgás nélkül, a Föld azonban mozog — adja fel”. Bellarmin már március 3-án jelentette, hogy Galilei a végzésben megnyugodott. Maga Galilei az ítélet után ezt írta Picchenának, a firenzei miniszternek: „Semmi más nem történt, mint megállapították, hogy egy ilyen vélemény nincs összhangban a szentírással, azért megtiltották azoknak a könyveknek az olvasását, amelyek *ex professo* azt az állítást képviselik, hogy a tan nincs ellentétben a szentírással”. Galilei Nuncius Sidereus-a és a Napfoltokról szóló könyve pl. nincs eltiltva, Bellarmin már Foscarinihez intézett levelében kifejezte, hogy abban nincs hibáztatni való, hogy valaki hipotézisként foglalkozzék az új tannal.

Ebből és a megelőzőkből is láthatjuk, hogy Galilei elítélésénél voltaképpen nem a tan igaz vagy téves voltáról volt szó, hanem a veszélyességéről. Veszélyes volt, mert a körülötte fellángoló harc hevében már nem az volt a kérdés, amit Galilei szorgalmazott: hogy szükség van-e a szentírásnak az eddigtől eltérő, azaz nem szó szerinti, hanem képletes értelmezésére, hanem az, hogy kinek van igaza: a szentírásnak-e, vagy egy teljesen be nem bizonyított tudományos feltevésnek. Ennek megfelelően az elítélés nem dogmatikai, hanem fegyelmi jellegű intézkedés volt. De ha dogmatikai lett volna, akkor sem érintené a pápai tévedhetetlenséget, mert nem a tévedhetetlen magiszteriumnak műve, hanem az index-kongregációé, olyan hivatalé, amely minden korban ki van szolgáltatva az uralkodó tudományos nézeteknek, s amelynek ítéletei épp ezért nem visszavonhatatlanok. Más kérdés, hogy mennyire kell hibáztatnunk a szakvéleményt adó tudósokat, Bizonyos, hogy ezek nemcsak a mai tudásunk alapján marasztalhatók el, hanem azért is, mert a harc hevében nem vették figyelembe, hogy

ha nélkülözötte is az új tan a kétségbevonhatatlan bizonyítékokat, komoly tudósok álltak mellette s ezért semmikép sem lett volna szabad tudományos lehetetlenségnek minősíteni. Sajnálatos, hogy a további harcok folyamán a hangsúly eltolódott s a tan veszélyessége igazolva került előtérbe a komolyabbak szemében is.

Később Galileit azzal rágalmazták, hogy tanítását esküvel kellett visszavonnia és üdvös penitenciát kapott. Galilei Bellarminhoz fordult védelemért és ő Galilei kérésére írásba adta a következőket: „Igazoljuk, hogy Galilei sem a mi, sem más kezébe, sem Rómában, sem máshol semmiféle tana ellen nem tett esküt, sem üdvös penitenciát nem kapott, hanem csak a mi urunktól (a pápától) adott és a szent kongregáció által publikált döntést közölte vele, hogy a kopernikuszi tan ellenkezik a szentírással és ezért sem védeni, sem biztosnak tartani nem szabad”.

Ezzel végződött a „Galilei-pör” első fejezete. Az ügy Galilei tekintélyének nem ártott és Rómából való távozása előtt a pápa is magánkihallgatáson fogadta búcsúzóul.

Firenzébe való visszatérése után folytatta tudományos működését. 1618-ban feltűnő üstökösök jelentek meg az égen. Sokan foglalkoztak ezeknek a meglepő jelenségeknek a magyarázatával, Galilei is előadásokat tartott róluk nagy hallgatóság előtt. Elgondolása téves volt. Azt hitte, hogy az üstökösök a Föld valamiféle kigőzölgéséből keletkeznek. Ezek nagy magasságra szállnak fel, ott a Nap rájuk süt és ebből kapják fényüket. Ez a magyarázata vitába keverte Galileit a jezsuita Grassival, aki azt vallotta, hogy az üstökösök valóságos égitestek, amelyek a Hold szférája fölött vannak, mint Tieho tanította. A vita lezárására Galilei 1623-ban könyvet adott ki *Il Saggiatore* (Aranymérleg) cím alatt. Ekkor lett pápa Barberini bíboros, Galilei régi jóbarátja — ódát is írt Galilei tiszteletére — ezért Galilei új könyvét az új pápának, VIII. Orbánnak dedikálta. A pápa nagy elismeréssel fogadta a könyvet, ehéd alatt az asztalnál olvastatta és Grassival szemben Galileinek adott igazat.

A következőkben néhány szemelvényt adunk a *Saggiatore*-ből. Látjuk ezekből a bizonyítás éles logikáját, a nyelv kristálytisza átlátszóságát és a finom iróniát, amelyek Galilei könyvét olyan népszerűvé tették. Megjelenése után szétkapkodták és boldog volt, aki egy példányhoz juthatott. Nemesak az üstökösökről volt szó benne, hanem 53 csillagászati kérdést tárgyalt. A hatodik problémával kapcsolatban kikel a tudományra káros tulzók tekintélytisztelet ellen:

„Egyebek között észre lehet venni Sarsinál (Grassi ez alatt a név alatt adta ki munkáját) a tökéletes hitet, hogy a filozófiában szükséges valamely híres szerző véleményére támaszkodni, mivel értelmük, ha nem kapcsolódik egy másiknak fejtegetéséhez, meddő és terméketlen marad; talán úgy véli, hogy a filozófia is egy embernek a könyve és fantáziájának terméke, mint az Ilias vagy az Orlando Furioso: könyvek, amelyekben a legfontosabb, hogy ami ott írva van, pontos legyen. Sarsi úr, a dolog nem így van. A filozófia abban a nagy könyvben van megírva, amely állandóan nyitva áll szemünk előtt (a Mindenséget értem), de ezt nem értjük, ha először meg nem tanuljuk a nyelvet és meg nem ismerjük a betűket, amelyekben írva van. A matematika nyelvén van megírva és a betűk, háromszögek, körök és más mértani ábrák, amelyek nélkül lehetetlen emberi módon megérteni a beszédet, nélkülük csak hiába keringünk egy sötét labirintusban.»

A 44-ik kérdéssel kapcsolatban Galilei felel Grassinak, aki a filozófusok és költők tekintélye alapján azt mondja, hogy a nyilvessző, vagy ólomgolyó, ha sebesen átszeli a levegőt, izzásba jön. Gúnyosan ír:

»Ha Sarsi azt akarja, hogy elhiggyem, hogy a babiloniak úgyis meg tudták főzni a tojást, hogy gyorsan körülforgatták egy parittyában, én elhiszem, de azt állítom, hogy az ok messze van attól, amit elem tárnak. Hogy az igazi okot megtaláljam, így okoskodom; ha nálam nem jelentkezik egy hatás, ami másnak sikerül, akkor nyilvánvaló, hogy az én munkámban hiányzott az, ami a hatás létrejöttének az oka. És ha csak egyetlen dolog hiányzott nálam, akkor ez az egyetlen dolog az igazi ok. De nem hiányzott nálam a tojás, sem a parittya, sem az erős ember, aki azt forgassa, a tojás mégsem főtt meg, sőt ellenkezőleg, ha meleg volt, kihűlt. És mivel nem hiányzott más, minthogy nem voltam Babiloniában, tehát a Babiloniában való tartózkodás lehet csak a tojás megkeményedésének oka és nem a levegő surlódása.«

A *Saggiatore* mégsem mérgesítette el a helyzetet Galilei és a jezsuiták között és Guiduccit — aki Galilei nézeteit először adta ki könyvében — nagy jóakarattal fogadták a Collegium Romanumban. Galilei Frederico Cesihez küldött levelében így írt: „Grassi páter igen barátságos volt Mario Guiduccihoz, aki azt írja nekem, hogy ez a páter „*non abhorret a motu terrae*” (nem borzad vissza a Föld mozgásától), miután Guiducci megszüntette főbb skrupulusait és azt mutatta, hogy sokban hajlik az én véleményemhez, úgy, hogy nem lenne csoda, ha egy nap egészen magáévá tenné”.

Galilei azt gondolta, az új pápa trónralépte után eljött az alkalmas pillanat az 1616-iki kongregáció tilalom visszavonására, ezért 1624-ben Rómába ment. Kilenc hetes ottartózkodása alatt hatszor volt a pápánál kihallgatáson és az minden módon kimutatta iránta jóindulatát. Így Galilei fia számára egyházi javadalmat ajándékozott, sőt, mikor a fiú nem volt hajlandó a papi tonzurát és a reverendát felvenni — pappá nem kellett volna lennie — a pápa még abba is belement, hogy fia helyett unokaöccse kapja meg a javadalmat. A kopernikuszi tan helyességéről azonban nem tudta meggyőzni a pápát Galilei. Egyik alkalommal érveire a pápa így válaszolt: „Ha a kopernikuszi tan helyesebbnek is látszik, mint a biblia szöszerinti szövegének megfelelő felfogás, ebből még nem következtethetjük, hogy Kopernikusz rendszere helyes. Ezen a módon ugyanis kényszerűt gyakorolnánk Istennel szemben, aki mindentudó és mindenható, s így módjában van a világot egészen más törvények szerint megalkotni, mint ahogy Kopernikusz elgondolta”. Ennek az érvelésnek a felhasználása később igen veszedelmes helyzetet teremtett Galilei számára.

Galilei eredmény nélkül tért vissza Firenzébe, de azért tovább dolgozott nagy műven, amelyben a Kopernikusz és a Ptolemaios-féle világrendszereket hasonlította össze. 1630-ban elkészült a nagy 500 lapos munka és hosszú huzavona után sikerült is egyházi jóváhagyást szereznie megjelentetéséhez. 1632-ben a könyv „Párbeszéd a két világrendszerről” címen mégis megjelent.

Hárman beszélgetnek négy napon át a könyvben a kétféle rendszerről, s bár Galilei nem foglal kifejezetten állást a Kopernikusz-féle tan mellett, a könyv egész jellegéből nyilvánvaló, hogy azt tartja igaznak. Felsorolja a mellette szóló érveket. Első nap rámutat arra, mennyivel valószínűbb, hogy a Föld forog a tengelye körül, minthogy a hatalmas csillagvilág mérhetetlen sebes-

séggel körülfordul. A második nap kimutatja, hogy nem szól a Föld forgása ellen, hogy a toronyból leejtett kő a torony lábához esik, hiszen a haladó hajón is az árbóc lábához esik a leejtett kő. A negyedik nap hozza a fő érvet, amelyet ő döntőnek gondolt. Ez azonban tévedésen alapult. Az ár-apály jelenség egy érdekes magyarázata volt ez.

Megfigyelte Velencében, hogy amikor csónakon édes vizet szálítottak, a víz előre loccsant, ha a csónak hirtelen megállt, és hátracsapódott, ha a csónak hirtelen előreszökött. Ha a Földön is megfigyelhetnénk hasonló jelenségeket, az — okoskodott Galilei — szemmelláthatóan igazolná, hogy a Föld valóban mozog. Márpedig ez a jelenség itt van a szemünk előtt a tenger apályában és dagályában — mondja. Ezt ő a következőképp magyarázza. A Földnek kétféle mozgása van: kering a nap körül és forog tengelye körül. Napjában kétszer bekövetkezik, hogy a tengely körül való forgás iránya megegyezik a Nap körüli keringés irányával, illetőleg éppen ellenkező vele. Az első esetben a kétféle sebesség összeadódik, a sebesség megnő, a Földön levő víz, a tenger visszacsapódik, a második esetben pedig a sebesség lecsökken, a tenger vize előre vágódik. Így jön létre naponként a dagály és az apály.

Ennek a magyarázatnak azonban két gyengéje van. Galilei azt gondolta, hogy a Nap körüli keringés sebessége csak háromszor akkora, mint a tengely körüli forgás sebessége az egyenlítőn, a valóságban azonban kereken hatvanszor nagyobb. Így a hatás, amit a Galilei által kigondolt jelenség okoz, nagyon kicsiny. Másrészt a dagály és apály jelenségei nem 24 óránként jelentkeznek, mint kellene, ha a Föld tengely körüli forgása játszana szerepet, hanem a periódus 24 óra 50 perc, amint azt Kepler világosan látta. Eppen ezért ő a Hold vonzó hatását tekintette a jelenség okának, amint ma is valljuk. Galilei még azt hitte, hogy a Föld vonzóereje hat ugyan a Holdra, sőt ennek ereje a Hold közelében is akkora, mint itt a Földön, de a Holdnak magának nincs vonzóereje a földi tárgyakra.

Eppen ezért elvetette a Kepler-féle magyarázatot, sőt nagyon elítélőleg írt róla:

»De mindazok közt a jelentős tudósok közt, akik ezeknek a csodálatos természeti jelenségeknek (az apálynak és dagálynak) szentelték figyelmüket, — mondja Salviati a Dialogus negyedik napján —, jobban csodálkozom Kepleren, mint bárki más. Hogyan is tudott egy oly szabad gondolkodású és átható élelátású ember, mikor a Föld mozgásáról szóló tan már a kezében volt, eltúrní és méltányolni olyan dolgokat, mint a Hold uralma a víz felett: rejtett tulajdonságokat (t. i. a Holdból kiinduló vonzóerőt), amelyek nem egyebek gyermekeségénél?»

Ez is mutatja, hogy minden éleselméjűsége ellenére is Galilei milyen messze volt még az általános gravitáció felismerésétől.

Érdekes és meglepő az is, hogy Galilei a Dialogusban nem hivatkozik Kepler bolygó-törvényeire, amelyek pedig főerősségei voltak az új csillagászati világnézetnek. Kopernikusz még azt gondolta, hogy a bolygók körpályán keringenek a Nap körül, de hamarosan kiderült, hogy ezt nem lehet összeegyeztetni a bolygók megfigyelt mozgásával, ezért Kopernikusz is kénytelen volt visszatérni az epicyclusokra. Pl. a Föld nem körpályán kering a Nap körül, hanem a Nap körüli körön csak egy újabb kör közép-

pontja kering s ennek a második körnek a kerületén mozog annak a körnek a középpontja, amelyen a Föld tényleg kering. A Merkurnál már 7 ilyen módon egymáshoz kapcsolt körre volt szüksége a megfigyelt mozgás leírásához. Egészben a Hold és az akkor ismert 5 bolygó leírásához 34 kört használt Kopernikusz. Ez már haladást jelentett, mert a Ptolomáios rendszerét használó Fracastoro 79 körre szorult. — Galilei szintén csak körpályáról beszélt, pedig akkor már megjelentek Kepler munkái, amelyek megállapították, hogy a bolygók ellipszis pályán keringenek a Nap körül. Ez az egyszerű törvény a legtöbb bolygónál feleslegessé teszi az epiciklusok bonyolult rendszerét.

Más dologban azonban Galilei álláspontja helyesebb volt, mint Kepleré. Kepler még nagyon hajlott arra, hogy a csillagvilág értelmét abban keresse, mit jelent az az ember számára. Ezzel szemben Salviati, aki Galileit képviseli a párbeszédben, így beszél:

»Túl sokat követelnénk, Simplicio, ha azt akarnók, hogy a rólunk való gondoskodás legyen az isteni bölcsesség és hatalom egyedül méltó műve és határa, amelyen túl semmit se tegyen és rendezzen: én viszont azt szeretném, ha nem rövidítenénk meg annyira a kezét, hanem megelégednénk azzal a biztos tudattal, hogy Isten és a természet annyira foglalkozik az emberi dolgok igazgatásával, hogy jobban már nem is volna lehetséges, még akkor sem, ha az emberi nem gondozása lenne egyetlen feladata. Úgy vélem, ezt igen találó és nemes példával tudom bizonyítani, amikor azt mondom, hogy a napsugár úgy vonzza magához a párat és úgy melegíti azt az egy bizonyos növényt, mintha semmi más dolga nem lenne; s egy bizonyos szőlőfűrt. sőt egyetlen szőlőszem megérikését olyan nagy igyekezettel végzi, hogy nagyobb igyekezetet akkor sem tanúsíthatna, ha kizárólagos feladata lenne annak az egy szőlőszemnek a megérikése. Ha tehát ez a szőlőszem mindezt megkap a Naptól, amit csak megkaphat és semmiben sem rövidül meg azáltal, hogy a Nap egyidejűleg ezer és ezer más munkát is végez, irigységgel és oktalansággal kellene megvádolnunk azt a szőlőszemet, ha azt követelné, hogy a Nap csak az ő érdekében süssön. Biztos vagyok benne, hogy az isteni gondviselés semmit sem mulaszt el abból, ami az emberiség gondozásához szükséges, de eszem sugallatát követve nem tudnám elhinni, hogy ne lenne semmi más ezenkívül a világegyetemben, ami az ő végtelen bölcsességétől függ.«

(Ezt válaszképpen mondja Salviati Simplicio kérdésére, hogy a Saturnus — akkor az volt a legtávolabbi ismert bolygó — és az álló csillagok közti óriási csillagtalan üres teret miért tételezzük fel? Kinek a kényelmére és hasznára szolgál?)

Más helyen igen szépen ír az isteni tudás végtelenségéről.

»Nem kétséges, hogy a császár hatalma sokkal nagyobb, mint a magános személyé, de mind ennek, mind annak hatalma semmi a mindenhatóságához képest. Az emberek között vannak egyesek, akik jobban értenek a földműveléshez. De mit jelent egy szőlőtőt kis gödörbe elültetni tudni ahhoz képest, amit nagy bölcsességében a természet művel, amikor a tövet meggyökeresíti, táplálja, tápláléka egy részből leveleket, másikból kacsokat, harmadikból fűrtöket formál, meg szőlőt, héjjat és magot? A természet megszámlálhatatlan munkái közül ez csak egyetlen egy, de már ebben is megnyilatkozik a végtelen bölcsesség, úgyhogy elmondhatjuk: az isteni tudás végtelenszer végtelen.«

Ezekkel a részletekkel szemben azonban nemcsak az volt a veszedelmes Galilei számára, hogy sok helyen szemelláthatóan Kopernikusz rendszere mellé állt, hanem talán még nagyobb veszélyt jelentett, hogy a pápának a Kopernikusz rendszer ellen felhozott már említett érvelését a párbeszédek naiv, szinte nevetséges személyének, Simpliciónak szájába adta s így magát a pápát is nevetségessé tette. Castelli már az ítélet után Galileihez

írt levelében azt írja, engesztelje ki a pápát, mert a Rómában elterjedt hír szerint haragszik Galileire. Érthető a pápa haragja, mert a *Dialogus* nemcsak a tilalmat hágja át azzal, hogy a hipotézisen túlmenően tétélesen hirdeti az új tant, hanem ezenkívül a pápa tekintélyét is kisebbíteni igyekszik. Alig jelent meg a *Dialogo* (párbeszéd), a pápa azonnali tilalom alá helyezte, Galileit pedig Rómába idézték az inkvizíció elé. Hiába hivatkozott magas korára — már 70-ik évében volt — és betegségére, meg kellett jelennie.

1633. február 13-án érkezett Rómába, ahol a firenzei követség palotájában szállt meg. Április 11-én volt első kihallgatása az inkvizíció épületében s ettől kezdve április 30-ig ott is kellett maradnia. Háromszobás lakást kapott, inasa vele maradhatott, kosztot a firenzei követségről vittek neki. A követtel levélben cenzura nélkül érintkezhetett.

A kihallgatás alatt az 1616-iki döntésről kérdezték. Elmondotta, hogy amint Bellarmin igazoló írása is mutatja, közölték vele, hogy Kopernikusz tana ellenkezik a szentírással, ezért sem biztosnak tartani, sem védeni nem szabad. Ő ehhez alkalmazkodott is. Hivatkozott rá, hogy Bellarmin Foscarinihez írt levele szerint a tant mint hipotézist szabad tanítani és ő nem is tett mást. Ekkor azonban rámutattak az 1616 február 26-iki jegyzőkönyvre, amely szerint tilos neki a tant *quovismodo* (bármilyen módon) igaznak tartani, védeni vagy tanítani. Galilei azt válaszolta, hogy ilyen tilalomra nem emlékszik.

Érdekes ezzel kapcsolatban az 1616 február 25. és 26-iki jegyzőkönyv összevetése. A 25-iki azt mondja, hogy Bellarmin hívassa magához Galileit s közölje vele, hogy a tant, mivel a szentírással ellenkezik, sem biztosnak tartani, sem védeni nem szabad. Csak ha Galilei nem ígér engedelmesseget, akkor kell jegyző és tanúk jelenlétében megismételni a tilalmat s Galileit — engedetlensége esetén — börtönnel megfenyegetni. A február 26-iki jegyzőkönyv viszont arról beszél, hogy tanúk előtt közölték Galileivel a parancsot: tilos, hogy a tant a *quovismodo teneat* (bármilyen módon fenntartsa), védje, vagy fenntartsa szóban vagy írásban.

Wolhwill azon a véleményen volt, hogy csak a február 25-iki jegyzőkönyv a hiteles, a 26-ikét 1633-ban hamisították, hogy Galileit könnyebben elítélhessék. Úgy gondolta, hogy a régebbi szöveget a megfelelő lapról kémiai szerekek eltávolították s utána írták oda a február 26-iki jegyzőkönyv új szövegét. Szerinte az is mutatja a hamisítást, hogy ez alól a jegyzőkönyv alól hiányzik Galilei aláírása.

Laemmel 1926 november 26-án a hamisnak vélt jegyzőkönyvet ultraviola sugarakkal világította át, mert ezek a kitörölt írást is megmutatják. „És a sugarak azt mondták — írja Laemmel —, hogy nincs hamisítás. Összehasonlításul néhány más palimpszesztosznak ismert iratot is átvilágítottunk és ezeknél rögtön megmutatkozott a láthatatlanná tett ősrat (az eredeti írás), valamint a kitörlésre használt kémikáliák. Azóta a vatikáni Titkos Archivum maga is beszerzett ilyen ultraibolya lámpát, hogy hasonló vizsgálatokat végezhesen”.

1954-ben a *Dialogonak* két új angol fordítása jelent meg Amerikában Drake és Santillana tollából. Drake előszavában azt mondja, hogy a jegyzőkönyv hiteles, ezért Galilei technikailag tekintve vétkes volt.

A későbbi április 30-iki kihallgatáskor azt vallotta Galilei: most, hogy újra elolvastam a könyvét, maga is úgy látja, mintha az védené az új tant, de ez nem rosszakarathól történt, hanem hiúságból, hogy szellemesnek lássék. A kihallgatás befejezése után megegyeszer visszament bírái elé s azt mondta, hajlandó a *Dialogóhoz* még két napot hozzáfűzni, s az új részben Kopernikusz tanát hathatósan megcáfolni.

Ezután a kihallgatás után elhagyhatta az inkvizíció épületét, hazamehetett a firenzei követségre s csak június 21-én kellett ismét megjelennie az inkvizíció előtt. Ujra kijelentette, hogy az 1616-iki döntés után már nem tartotta igaznak a kopernikuszi tant. Megint felszólították, hogy mondjon igazat, különben a kínzás eszközeihez nyúlhatnak. Válasza: „Itt vagyok, hogy engedelmessédjem, s mint mondtam, a döntés után ezt a véleményt nem tartottam”.

Az ítélet megállapítja: lehetséges, a hosszú idő alatt elfelejtette a tilalmat, hogy semmi módon sem tarthatja és taníthatja az új tant, de a Bellarmin-levélből is láthatja, hogy olyan tant védelmez, amely a szentírással ellenkezik, így bűne nem kisebb. Hogy súlyos tévedése és engedetlensége ne maradjon büntetlen, a *Dialogót* eltiltják, őt börtönbüntetésre ítélik — az inkvizíció által megszabott módon — és minden héten el kell majd mondania a hét bűnbánati zsoltárt.

Másnap, június 22-én a S. Maria sopra Minerva templomban történt meg az ítélet nyilvános kihirdetése és Galilei ünnepélyes hitvallása, amelyben térdén állva megtagadta a kopernikuszi tant. Ezt a jelenetet sokszor leírták, megfestették, de igazi jelentősége mégis kissé homályban maradt.

Az ítélet megállapította: „A szentírással ellenkező tant hiti és azokhoz ragaszkodott, azért mindazokba a büntetésekbe, és cenzúrákba esett, amelyet a szent kánonok és más általános és különleges konstitúciók az ilyen vétkesek ellen elhatároztak. Ezekről felmentünk, ha őszinte szívvel és nem színtelt hittel és eszküvel megtagadod és elátkozod a fentnevezett tévedéseket és eretnkségeket és minden más tévedést, amely ellenkezik a katolikus apostoli egyházzal, a formula szerint, amelyet meghatározunk”.

Galilei nyilvános és ünnepélyes vallomása ezek szerint nem valami különleges büntetés, amelyet külön az ő számára találtak ki, hanem az index-kongregáció úgy vélte, Galilei a szentírással ellenkező tan hirdetése miatt eretnkségbe esett, így abban az ünnepélyes formában kellett megtagadnia eretnkségét, amelyet minden eretnkségből visszatérőtől megkívántak.

Jellemző, ahogyan Galilei pörét Laemmel megítéli:

„A népies történetírás azt mondja: Nézzétek, milyen szegény, hogy a vallást belekeverik a tudományba. És már a XVIII. században kijelentik a szabadgondolkodók: Hogy lehetne igaz egy vallás, amely ünnepélyes hatalmi szóval parancsolja, hogy egy nyilvánvaló valótlanságot elhiggyenek? És egyúttal megtiltja, hogy az igazságnak higgyenek? Ez azonban csak látszólag van így és nem igényelhet magának nagyobb igazságértéket, mint az első, impluzív tájékozódás. Mert itt nem a vallás, hanem a tudomány volt olyan korlátozt, hogy az igazság útját elzárta, s mivel annak a kornak műveltjei természetesen tudományuk varázslata alatt voltak, érthető a földforgás elhárítása és semmiképen sem jelent a vallásnak vagy a katolicizmusnak szemére vethető szellemi beállítottságot. A Galilei elleni eljárást már sok év óta követelték a tudósok és a papok. Azt is

felhozhatjuk, hogy amint más országokban a boszorkányperekre vonatkozólag, úgy Itáliában a Galilei elleni harcban is a népies vélemény egészen az egyház oldalán állott, ameddig a dráma lefolyt.»

Az ünnepélyes ítélet után két nap múlva Galilei már kiszabadult az inkvizíció börtönéből, visszatérhetett a firenzei követségre. Innen július elején Sienába utazhatott, ahol jóbarátja, Piccolomini érsek látta vendégül palotájában az év végéig, amikor hazament Firenzébe. Ott élt azután villájában, amelyet csak külön engedéllyel hagyhatott el, s látogatókat is csak engedéllyel fogadhatott.

Galilei életének ebben az utolsó szakaszában is folytatta tudományos munkáját. Segítették ebben hűséges tanítványai. Ezek közül a már emlegetett bencés Castellin kívül felemlítjük a jezsuita Cavallierit, a híres matematikust, aki Galilei *Dialogóját* jelentőségben, az Orlando Furiosóval hasonlította össze, továbbá Torricellit és Vivianit, akik Galileinek utolsó éveiben hűséges társai voltak.

Ismeretes az is, hogy a piarista rend alapítóját, Kalazanci Szent Józsefet is közeli szálak fűzték Galileihez. Kettőjük érintkezésének főközvetítője a Galileinél tanuló piarista növendékeken kívül a híres dominikánus Campanella Tamás volt, mindkettőjüknek bizalmas barátja. A Galilei tanulói és baráti köréhez tartozó piaristák közül a legjelentősebbek voltak Francesco Mihelini, később a pisai egyetem katedráján utóda, Clemente Settimii, hosszú időn át titkára és íródeákja és Angelo Morelli.

Galilei két jelentős munkájáról akarunk még röviden megemlékezni, az egyik a földrajzi hosszúság meghatározására vonatkozott, a másik pedig a mechanika megalapozása volt.

A tengeren járó hajók a földrajzi szélességet csillagászati megfigyelésekkel elég pontosan meg tudták határozni (a szélesség megegyezik a sarkcsillagnak a horizont feletti magasságával), de a hosszúság meghatározása sokkal nehezebb. Az angol és a holland kormány nagy díjakat tűzött ki azok jutalmazására, akik a feladatot kielégítően megoldják. Manapság úgy csinálják, hogy a rádió időjelzéséből megállapítják, mekkora a különbség a greenwichi idő és a tartózkodási helyük ideje között, s felhasználják azt, hogy egy óra alatt a Föld 15° -al fordul tovább a tengelye körül. Ezért ha pl 3 óra az időkülönbség, $3 \times 15 = 45^\circ$ a hely földrajzi hosszúsága Greenwichhez viszonyítva.

Galilei arra gondolt, hogy a Jupiter holdjainak keringési idejeit kellene pontosan megállapítani s akkor a holdak tényleges helyzete mutatná a megfigyelőnek, hogy mennyi az idő pl. Firenzében, s a saját idejének ettől való eltérése megadná a két hely földrajzi hosszúságának különbségét. De a nehézség az volt, hogy a holdak keringési idejének pontos meghatározása nem akart sikerülni. Galilei gyanította, hogy a zavart a fény véges terjedési sebessége okozta. Ezt a gondolatot Cassini, a híres olasz csillagász magával vitte Párisba, de ott szembekerült a francia akadémia felfogásával, amely Descartes nézetével vallotta, hogy a fénynek nincs szüksége időre a tovaterjedéshez. Cassini tanítványa, Römer Oláf éppen a Jupiter-holdak keringésében megfigyelt kétséget használta fel a fény-sebesség első meghatározására 1675-ben.

Galilei próbálkozása nem adott végleges eredményt, de a hol-

landi kormány mégis annyira értékelte kutatásait, hogy hálából aranyláncot küldött neki. Galilei nem fogadta el — protestáns kormány küldte — s ezt Rómában nagyon jó néven vették tőle.

Jelentősebb Galileinek a mechanika megalapozásában kifejtett munkássága. 1638 március 6-án jelent meg Leidenben az Elzevirek híres nyomdájában a *Discorsi*, az első fizikai tankönyv. Galilei ennek kéziratát már előbb átadta egykori tanítványának, De Noailles grófnak, aki mint Richelieu követe VIII. Orbánnál engedélyt kapott Galilei meglátogatására. Galilei azt írja, csak a kézírata sorsát akarta így biztosítani, nem gondolt kinyomtatására, de a gróf Leidenben kinyomtatta.

Ebben a könyvben is Salviato, Sagredo és Simplicio beszélgetnek négy napon át, egészen úgy, mint a Dialogóban. Galilei szembehelyezkedik Aristoteles mechanikai nézeteivel — pl. hogy a testek esési sebessége súlyuk arányában nő — és kifejti az új mechanika alapjait. A harmadik nap bevezetésében pl. ezt mondja:

„Nagyon régi tárgyról hozok új tudományt... Néhány könnyebb szabályt hallott már az ember emlegetni, pl. hogy a leeső súlyos testek természetes mozgása egyenletesen gyorsuló. De hogy milyen mértékben érvényesül ez a gyorsulás, eddig nem mondták meg. Mert amennyire én tudom, eddig senki sem bizonyította be, hogy a leeső testek által egyenlő idők alatt megtett utak úgy aránylanak egymáshoz, mint a páratlan számok. Megfigyelték, hogy az eldobott test bizonyos görbe vonalat ír le, de hogy ez a görbe parabola, azt senki sem tanította.»

Mechanikai nézetei megerősítésére ebben a könyvben leírja a lejtőn végzett híres kísérleteit s tárgyalja az inga lengését, amelyről megállapítja, hogy mindig egyenlő idők alatt történik, tehát alkalmasak az idő mérésére. Itt ugyan tulzáshoz megy, mert azt mondja, hogy az inga lengésideje akkor sem változik, ha a kilengés szöge akár 90°-ra is nő. Ilyenkor a valóságban a lengésidő több, mint 10%-al nagyobbodik.

Ez a munka tulajdonképpen Galilei egész életén át kiérlelt s kísérletileg ellenőrzött gondolatait foglalja össze, s a fizika első tankönyvének tekinthető.

Galilei ennek megjelenése után sem pihent, de életében más munkája már nem jutott nyilvánosságra. Elég sokat betegeskedett és 1642 január 8-án hűségese tanítványai körében érte utól a halál.

Összefoglaló jellemzését legalkalmasabban azokkal a szavakkal adhatjuk meg, ahogyan Lane, a híres német fizikus a *Discorso* megjelenésének 300-ik évfordulóján megemlékezett róla:

„Galilei mai napig fennmaradt népszerűsége kétségtelenül főleg csillagászati felfedezésein alapul, s az ezzel kapcsolatban Kopernikuszért vívott harcán; emellett senki sem becsülte le azt aényt, hogy a távcsövet, amely addig csak játékszer volt, vagy legfeljebb alárendelt jelentőségű katonai segédeszköz, a kutatás szolgálatába állította; e kutatás jól megérdemelt gyümölcsei voltak a felfedezések, amelyek ölébe hullottak. De mint szellemi teljesítmény az esés törvényeinek megtalálása magasabban áll. Itt nemcsak arról volt szó, hogy felszámoljon csaknem szentnek tartott tévedéseket, nemcsak arról, hogy testi szemével elfogulatlanul lásson, hanem annyi új fogalmat alkotott, hogy azzal az egész természettudományos gondolkodás magasabb szintre jutott. Mind-

két fajta tevékenységben közös az igazság új fogalma, amely már nem a tradíciót veszi kiindulásul, hanem azt, amit az ember a saját tapasztalása és gondolkozása alapján saját maga megismer. Ez az igazságra törekvés sok kortársában dolgozott, de senkiben sem tört fel olyan hatalmasan, mint Galileiben, és ezáltal a régi vélemények védői különös ellenségeskedésének és üldözésének is tette ki magát. Ebben van Galilei jelentősége, amelyik túlnyúlik a természettudomány területén”.

Paul Claudel

SEGÍTŐ MIASSZONYUNK

*Mint a csenevész gyermek, ki tudja nem nagyon szeretik, nem
büszke rá az anyja,
Ha néha-néha egy lágy pillantás simogatja,
Elpirul, vadul nevet, mert fél, hogy sírni fog,
Ugy e rossz világon, ki árva, kitagadott
Kinek nincs pénze, kiben nincs szellem és tudás,
Ő is barátod néked, mint bárki más.
A szegények nehezen nyílnak, de megnyerhetjük szívük,
Ha figyelmesek vagyunk, ha kissé tisztesen bánunk velük.
Fogadd pillantásom szegény, fogadd kezem, de nékem ne higgy,
Mindjárt megyek hasonlók közé és elfelejtem bajaid.
A szegénynek hű barátja nincs, csak ha még szegényebbre talál.
Jer hát, leroskadott húgom, nézz Máriára már.
Szegény asszony, ha férjed iszik, ha csenevész a gyermeked,
Ha nincs pénzed lakbérre s a halált lesed,
Ő, mikor nincs semmi és fáj minden, az egész
Jöjj a templomba, hallgass, Isten anyjára nézz!
Bármi igaztalanság érjen, bármi legyen a seb,
Ha szenved a gyermek, Anyának lenni keservesebb.
Nézz Arra, ki itt van, panasz, remény ne szóljon szívedben,
Mint a szegény ki még szegényebbre akad és nézik egymást
csendben.*

Kosztolányi Adám fordítása

MAGYAROK MÁRIÁJA

A nyár végén a Mátrában töltöttem néhány napot. Kisaszszony ünnepének másnapján kint heverésztünk az üdülő mögött zöldelő hegyi réten. A szívet zsibbasztó csöndben és békességben egyszerre csak egy szekér jelent meg a hegyoldali úton. Koporsó volt rajta.

Tudtuk, ki van a koporsóban. Egy javakorabeli asszony volt a szekér néma utasa, aki Kisaszszony ünnepének éjszakáján halt meg hirtelen az alig kilométernyi távolságban lévő elhíresedett forrásnál.

Akkor csak a tragikumot láttuk az esetben. De néhány nap múlva, mikor lefelé gördültünk a buszon, a keresztesi, ballai és hasznosi asszonyok beszédéből megtudtam az eset történetét, ahogy a nép látta.

Az történt — mesélték — hogy az asszony szíve kissé gyöngye volt, kifáradt a kapaszkodásban is, az énekekben is. Annyira, hogy amikor ott fent a kápolnában Mária köszöntésébe merült a nép, úgy zokogott a meghatódástól, hogy a szíve megszakadt.

Aki látta már, milyen hévvel köszöntik dolgos parasztasszonyaink Máriát egy-egy zarándokhelyen, s méginkább, milyen sírással búcsúznak el tőle hazainduláskor, bizony nem mosolyog ezen a magyarázaton. Szívszakadásig tudják szeretni a sokarcú Máriát: a gyermeket, a szűzet, az anyát, a fájdalmasat, a dicsőseget, a mennyek királynéját.

Honnan e forró szeretet? — kérdi mindenki, akinek csak alkalma nyílik belepillantani a magyar nép Mária-tiszteletének mélységeibe. A felelet még annak számára sem adódik egyik pillanatról a másikra, aki a nép vallásosságát a legközvetlenebb, legbizalmasabb módon, azaz mint gyermek ismerte meg. Abban is évek hosszú során át mesékből, imádságokból, olvasmányokból, hallott, lejegyzett énekekből, vallomásokból, mint mozaikkövecskékből alakul ki a teljes kép: Mária képe, arca, egyénisége, ahogy ez a magyar katolikus nép szívében él.

A magyar nép Máriája legteljesebb módon az evangéliumok és a dogmák Máriája. Nemcsak elfogadja mindazt, amit róla az Egyház mond, hanem teljes mértékben át is éli. Minél tovább tanulmányozzuk népünk Mária-tiszteletét, annál inkább meglátjuk a dogmák és ünnepek mélyén a sugárzó érzelmi tartalmat.

Népünk Mária-élményének legalapvetőbb jegye: a bizalmaság és közvetlenség. A három evangéliumi személy, aki gyakrabban szerepel a nép legendáiban és meséiben: Jézus, Mária és Szent Péter. Jézust borzongó tisztelettel övezi, Pétert az emberi gyöngeség bukdácsoló, humorosan póruljáró képviselőjévé avatja a nép képzelete. Ahogy ők ketten a magyar földön járnak: Isten és az ő emberi árnyéka, Mária ugyanakkor a mennyei anya, aki teljesen emberi. Amíg Péter az emberi gyarlóság megismerésítője, addig Mária az emberi jószág mennyei kiterjedése.

Az emberi és emberfeletti, földi és a mennyei elem Mária földi és mennyei életében kapcsolódik egybe legszorosabban népünk képzeletvilágában. A názáreti ház éppen olyan kicsi hajlék, mint bármely palóc, vagy alföldi tanyai porta, lakói pontosan ugyanazt

cselekszik és élük, mint az említett magyar hajlékok lakói. Csak éppen hogy úgy járnak ki-be ott az angyalok, mint nálunk a szomszédok.

A nyolcvanhárom esztendő Gera Annus néni ajkáról jegyeztem fel Szeged környékén, Sándorfalván az alábbi verses legendát:¹

Gábrriel arkangyal leszállt Názáretben,
Mint a piros hajnal, mennyei nagy fényben
Veri a citerát, zengi a szép fohászt,
Ezzel vigasztalja a dicsőült Szent Annát.
Hamuszín szárnyait egekbe terjeszti,
Gyönyörű orcáját a földre függeszti.
Egszínű palástban, rózsaszín ruhában,
Leszállott Gábrriel Názáret városában.
A Szent Anna asszony ülven ő székében,
Szíve nagyon örült szíve gyümölcsében.
Lábával ringatja, szájával azt mondja,
Aludj el, aludj el, egek királynéja ...
Az arany bölcsőben, tiszta hófehéren
Aluszik Szűz Mária mennyei nagy fényben.
Szemeit lehunyja, kezét kinyújtja,
Gábrriel angyallal beszélget álmában ...
Gábrriel arkangyal mondja Máriának,
Hogy te leszel anyja világ váltásának.
Te fogod megszülni, te fogod nevelni
Kegyes karjaidon Jézust tartani.
Mária meg mondja Gábor főangyalnak:
Hogy lehetnék anyja én az Úr Jézusnak?
Allg, hogy születtem, pólyába tétettem,
Máris istenanyjának eineveztettem? ...

A bölcsős gyermekek, bölcsős csecsemőcskék,
Mikor ők alusznak, noha napon gyöngék,
De mikor alusznak, szépen mosolyognak,
Örző angyalokkal akkor vigadoznak ...
Altass el minket is az arany bölcsőben,
Ringass el minket is drága szent szívedben,
Majd ha út az óra az örök álomra,
Véled együtt álljunk mennyben egy bokorban,
A Szentháromságnak vezess tárházába.

Máriának ez az emberi vonásokkal és a mennyekiek közvetlen szemléletével bővelkedő képe középkori eredetű. Amint Krisztus merev bizánci képe először Szent Ferenc előtt mozdul meg, úgy Mária képét is a franciskánus szellem tölti meg emberi vonásokkal a Mária-síralmokban, majd a tömérdék legendában, amely színes kertté varázsolta a középkori Mária-tiszteletet. Népünk Mária-képe azonban mai formájában véglegesen a barokkban alakul ki. Eszterházi Páltól kezdve Telek Józsefig vallásos erők munkálkodnak e képen, papok, paraszti búcsúvezetők, énekesnők és énekesek közvetítik a hívő tömeghez, amely névtelen ezrein keresztül teljesen hozzászínezi és alakítja azt a magyar gondolkodásmódhoz és fantáziához.

¹ Gera Anna 83 éves sándorfalvi asszony valóságos élő lexikona a múlt század népies imádságainak, verses legendáinak. Az idézett legendát 1954. júliusában jegyeztem fel tőle. A legendában szereplő »bokor« a »kalács« alföldi megnevezése. »Tárház«-nak nevezik Ujszász környékén azokat a tanyai házakat, ahol templom híján ájtatoskodni jár össze a környék.

Különösen mélyreható munkát végzett egy keveset emlegetett, de a nép által annál többet olvasott vallásos népkönyvünk: a „Makula nélkül való tükör”.² Az 1712-es évtől kezdve, hogy először megjelent Nagyszombatban a „Királyi Universitásnak Betűivel”, számos kiadást ért meg. A könyv Krisztus atyafiságának történetét foglalja össze és mondja el, részben az apokrif evangéliumok, részben középkori szentek, elsősorban Szent Brigitta látomásai alapján.

Két és fél évszázad óta azzal babonázza meg ez a könyv paraszti olvasóit, hogy a legapróbb részletekig mindent elmond, amire a hívő képzelet kíváncsi a Boldogságos Szűz földi életével kapcsolatban.

„Hogy pedig minden őtet szerető szívek megtudhassák az ő szépségét, sok elhihető irások szerint kinyilatkoztatom — írja Mária külsejéről a könyv. — Vala pedig a Sz. Szűz középszerű valamennyire nagyobb a középrend között. Az ő teste búzaszínű vala és haja aranyszínű, szemei igen kegyes és barna színűek valának. Orra valamennyire vékony, ajkai pirosak, ábrázattya hosszas, kezei és ujjai is hosszúak valának, szavai nyájasak és kedvesek, járása lassú és szemérmes vala.»

A názáreti ház életének apró mindennapi mozzanatait így írja le:

„Elhihető dolog, hogy Szent József reggeli imádságát elvégezvén elment dolgozni és napestig nem jött haza, igyekeztén valamit dolgozva érdemelni, mivel magát szerető jegyesével táplálhassa. Könnyen elhihető, hogy az emberek örömet adtak neki munkát, mivel jó ember volt... Annak felette igen szorgalmatosan szolgált az ő jegyesének és nagy szerencséjének tartotta, ha valami kedves dolgot tehetett neki...

Hasonlóképpen a Szent Szűz is szorgalmasan szolgált az ő jegyesének, minden dolgait nagy alázatossággal végezte... azért a mennyei Királyné az ő szerelmes jegyesének minden nap nagy örömmel ételt készített, mely étek, ha paraszti is volt, de Szent Józsefnek jobb ízű volt, mintsem a hercegi eledelek, mert ugyanis micsoda ételek lettek volna jobbízűek és kedvesebbek, mint amelyek nem angyaltól, hanem az angyalok királynéjától valának készítve...»

Ez az angyalok Királynéja pontosan olyan, mint bármely falusi fiatal menyecske. Annaira óhajtja és várja például a Mesiást, hogy eljár beszélgetni róla a „vén prófétánéhoz”, Anna asszonyhoz. Aki egyébként „kedves lányomnak” szólítja őt.

A betlehemi útra való készülődést így írja le:

„Szent Anna asszony a reménységben volt, hogy az ő házában fog megszületni a világ megváltója, az Isten Szent Fia. Nagy keserűségben volt, hogy Isten az ő bűnei miatt azt meg nem engedi, azért mindazokat, amiket készített volt, az ő édes lányának az útra adá. De a szegénység szeretője azokból többet nem vett, hanem két gyapjú posztócskát, akikbe fejcskáját a kis gyermeknek pótlálhassa. Szent József Joachimmal egy ökröt és szamarat vett, akik közé aztán Jézus tetetett...»

A jámbor könyv aztán elkíséri a Betlehembe igyekvő „szerelmes jegyeseket” minden lépésükben, ott is az apró mindennapi

² Makula nélkül való tükör. Mely az Udvözítő Jézus Krisztusnak és Szent Szüleinek életét, úgy keserves kinszenvedését és halálát adja elő. Szűz Szent Klára szerzetében lévő Ujfalussi Klára asszonynak, Karancs Berényi György uram öngyásága kedves házastársának költségén kibocsájtotta Nagyszombatban 1712. 4067. 536.

Ugyancsak Nagyszombatban megjelent még 1722-ben és 1746-ban. Nagyszombatban és Budán jelent meg 1790-ben. Budán 1806-ban. Ezenkívül láttam még egy 1909-es és egy 1912-es kiadását Jászberényből, Baláss Ferenc nyomdájából.

részletek leírásával bájolvá el olvasóit. „Az éj igen hideg és kedvetlen vala, néha hó, néha eső esett, néha zuzmarás, néha szeles idő volt. A Szent Szűz néha a számaron ült és Szent József annak zaboláját tartotta, ha pedig gyalog ment, az ökörrrel együtt elül ülte”.

Ez a valóságot és közvetlen kapcsolódást kereső szellem a szálláskeresésben nyilatkozik meg legkedvesebben.

»Midőn Szent József péntek délután (mert Krisztus vasárnap született) Betlehembe érkezett volna, kétségkívül az ő legkedvesebb atyafiához méne, mondván: Szerető atyámfia, imé eljöttem az én házastársommal Názáretből, hogy a császár parancsolatja szerint beírassam magam. Nincs semmim, csak egy ökröm és szamaram, de az én házastársom terhben van és minden órában várandó. Kérek azért nagy alázatosan, engedj valami alkalmatos házat, kiben szülhessen és tisztulásg ott maradhasson. Kire a gazda felelé: Atyámfia, méltó kérésed van, én örömet befogadnálak, de látod, hogy a jövevény emberekkel van tele. Azért megbocsáss, hogy kedvedet nem tehetem.«

Más helyen megpirongatják: „Gonosz embernek kell lenned, hogy a szegény asszonyt oly messzünnen magaddal hozod, minden órában várandó lévén.” Mások meg féltékenységgel vádolják: „Gyanúsággal kell lenned hozzá.”

József szomorkodik, Mária azonban vigasztalja:

»Monda Szűz Mária: Szerető Józsefem, ne búslj oly igen. Az Isten adhat szállást, ha pedig nem, az Isten akaratján meg kell nyugodnunk. Felele Szent József: Szerető Máriám, állj itt a barmoknál, én addig nem nyugszom, míg szállást nem találok ...«

A Mária-síralmak közvetlen élményt és a valóság megközelítését kereső szelleme ezekben a részletezésekben, abban, hogy Máriát, Józsefet, Annát és a Szent nemzetség többi szereplőjét a maga szavajárásában szólaltatja meg, annyira közel hozta a nép lelkéhez, gondolkozásához Máriát, hogy szinte a maga asszonyai közül valónak érezte és érzi őt mindmáig.

A természetfeletti egyéniségeknek és eseményeknek a „Makula nélkül való tükör”-ben megnyilatkozó közvetlen és emberies szemlélete a magyar néplelek legmélyebb húrjait zendítette meg. Elég belelapozni a múlt században nyomtatásba került Mária-legendákba és énekekbe, vagy akár ismert vallásos ponyvaíróink, Orosz István, Gitzli György, Koós Balint, Vak Emán, Varga Lajos írásaiba: nyomban megcsap bennünket a közvetlen szemlélet melege. Varga Lajos, a Szentírás megverselője például így írja le a templombavítel előtt álló Máriát:³

»Mint tavasz rózsája, melyre gyöngyharmat hull,
A bíborszín hajnal ragyogó arczáru,
Vagy mint kék ibolya zöldelő rejtékben,
Olyan volt Mária a szent Názáretben ...
Haja tündöklőbb volt a nap sugaránál,
Mosolygó két arca fehérebb a hónál,
Ajkaín nyíltott a menyország rózsája,
Két szemében az ég nefelejt virága ...
Három pálma állott Szent Anna udvarán,
Illatozó virág volt mindenik gallyán,
Rozmaring hajlott ki a ház ablakából,
Megaranyozva az esti napsugártól ...

³ Varga Lajos: Szűz Mária emléke. Évsz. nélkül. kiadja és nyomtatta az Egri Nyomda Részvénytársaság Egerben. 80-96 old.

Viola és szegfű van a ház udvarán,
 Epp azt öntözgeti az ártatlan kislány,
 Mellette van egy kis hófehér báránka
 A kisleánykának ez a játszótársa ...
 Szent Joakim most jött éppen a templomból,
 Éppen most lépett be a nagy utcaajtón,
 Amint magaután az ajtót betette,
 Leült a fa alatt nyúló kerevetre,
 És szólt Szent Annához: Halod feleségem,
 A jeruzsálemi főpappal beszéltem,
 És megmondtam neki, hogy kis leányunkat
 Holnap már elvisszük, midőn feljön a nap ...»

Mária fiatalasszony korában Názáretben, — ugyancsak Varga Lajos megírásában — így folyt az élet:⁴

»... Szent Anna házánál, udvaron és kertben,
 Sem öreg, sem ifjú dologtalan nincsen.
 József, a Szent férfi a kis kertet ássa,
 S azt fölgereblyézi szép puhára Mária,
 Kicsike lábával szélét-hosszát lépi,
 Kerek és szögletes alakokra méri.
 Nézz csak ide, József, amit most készítek,
 Ezek — úgymond Mária — virágagyak lesznek;
 Ebben lesz a szegfű, ott a majoránna,
 Amott lesz az izsóp, itt meg ibolyácska ...
 Ott az út szélére levendulát vetek
 És ahol most állok, itt mihát ültetek;
 Liliom és rózsa a bejárat mellett,
 Azok érdemlik meg a legelső helyet ...
 ... A két hű társ míg így foglalatostkodott,
 Anna eddig egy nagy szent könyvből olvasott,
 Joachim lent volt a gyümölcsös kertbe,
 Metsző késével a fákat nyesegette ...»

Mi más mindez, ha nem egy magyar paraszti család életének elfinomított és az égre vetített mása?! ... De megmarad Mária magyar paraszttasszonynak, a népdalbeli anyának a Golgota árnyékában is. Figyeljük meg az egyik legszebb magyar Mária-ének alábbi sorait:⁵

Ul Mária egy magában: »Hol vagy csillagom ?«
 Alacsony kis hajlékában: »Szép gyöngyalakom !«
 Várja, várja, Jézust várja, Tejre mézre vacsorára.
 »Hol vagy csillagom ?«
 Sejtelemmel szíve telve: »Hol vagy csillagom ?«
 Mint kő nyomja ennek terhe: »Szép gyöngy alakom !«
 Néki a legszebbik este, Feketével van befestve.
 »Hol vagy csillagom ?«
 Kitekint kis cellájából: »Hol vagy csillagom ?«
 Szíve lelke búban gyászol: »Szép gyöngy alakom !«
 Rozmaring van ablakában, nem jó fla mindhiába:
 »Hol vagy csillagom ?«
 Míg Jézust így várva-várja: »Hol vagy csillagom ?«
 Holló száll az ablakába: »Szép gyöngy alakom !«
 Egy sötét hír, mely azt mondja, Edes fia el van fogva:
 »Hol vagy csillagom ?«

⁴ A Könyvek könyve, a Szentírás, vagy Biblia, azaz az Ó- és Újszövetség Szent Könyvei a Róm. Kath. Egyház által elfogadott összeállítás után róm. kath. családok, valamint egyesek részére is versekbe, átírtta Varga Lajos. 2. kötet. Évsz. nélk. Idézett rész II. köt. 509 old.

⁵ Volly István: 101 Mária ének. Szeged, 1948. Népi magyarság, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Intézetének kiadványa. 1. sz. Idézett rész 77. old.

Még halála is olyan e verses-énekes legendában, mint egy magyar parasztasszonynak. Az egyik szép legenda, mely elmondja, hogy „Egykor, midőn Szűz Mária — Árvaságán búsulva — Fölment Olajfák hegyére — Honnan mennybe ment fia”, balladai fenséggel sorolja föl, hogyan jelentkezik Gábiel arkangyal bejelenteni, hogy közel van a Boldogságos Szűz halála. Ez három kívánságot terjeszt elő: Legyen jelen Fia a halálánál, jelenjenek meg az apostolok is és ne legyen jelen halálós ágyánál a gonosz lélek. Kívánsága teljesül. S a legenda így folytatja:⁶

Akkor a szép Szűz Mária
Szépen hazaballagott,
A szolgálólánynak mondja
Szedjen le sok virágot.
Szobáját fölékesíté,
Meggyújtá a gyertyákat,
Előrakja halálára
Elkészített ruhákat.
Akkor szépen körülülték
Szűz Máriát ágyánál
Három napot úgy töltöttek,
Imádkoztak házánál.
Míg jön érte Urunk Jézus
Minden angyali karok,
Fényességgel minden szentek
Látják az apostolok.

A palóc öregasszonyok szedik és szedetik össze így a gyertyát, virágot haláluk órájára, azok ágyát üli körül így a nemzetség imádkozva és biztatva őket.

A mennyek fényességében is megtartja a Boldogasszony képe ezeket a paraszti vonásokat. Csak egy példát említünk a sok közül. Sárlos Boldogasszony tiszteletét így zengi egyik népeke-sünk, mely mindmáig él Szeged környékén:⁷

Sárlos Boldogasszony napját Isten elhozta;
Ezt a szegény és a gazdag örömmel várta,
Közelgett az aratás, jön az isteni áldás,
Szálljon fel hozzá szívünkből buzgó hálaadás.
Szűz Mária is aratgat a paradicsomban,
Angyalokkal munkálkodik fent menyországban.
Az arany kalászkodat aratja, rózsákat,
Szent Fia csűrében gyűjti az igazakat...

Csoda-e, ha ezt az emberközelségben szemlélt Máriát a szeretet tengere veszi körül? Csoda-e, hogy a hívő képzelet bárhol, bármikor, bármely körülmények között szüntelen tele van a várakozás feszültségével: hol, mikor lép elébe a drágalátos, a menynek királynéje egyszerű parasztasszonyként, egyszerre hatalommal és alázattal? Nemcsak a templomok oltárképei és szobrai mögül, hanem mint a mezőkön, a búza és tengeri táblák közt kanyargó ösvényeken, erdők szélén álldogáló vén vadkörtefák árnyékában is.

⁶ u. a. 23. old.

⁷ 6 legújabb ének a váci hétkápolnai Szűz Máriához. Kladja Seres András, Budapest. Évsz. nélkül. Nyomt. Bartalis I. Budapest.

NAGYMOSÁS

*Igen, a teknőt kölcsön kértem,
Zúdulj, forró víz, dőlj bele!
Mit mondasz? Ez a ruha túl sok,
egy nap nem bírok meg vele?
Sűrű pára száll, s mint a felhő,
habzik, gomolyog fölfelé.
Félek? Csakugyan, félve nézek
a toronyló munka elé.*

*Ne haragudj rám, gyere holnap,
ezt most abba nem hagyhatom,
sír a gőz, a fedő dobol már,
s a ruha, mint a haragom,
úgy forr: öbele lug, szívembe
vádak keserű dühe mar...
Zubog a víz, tombol a katlan,
mint egy iszonyatos vihar.*

*Dörzsölöm, gyúrom a ruhát, míg
lassan fehéren nem ragyog.
Kezem fáj, lobog, ég a csontom,
hátam verejtéktől csorog.
De mind több ruha tódul, árad,
óriássá nő dézsa, kád,
s a szennyes ár fölcsap az égre
és fölkiáltok: Ne tovább!*

*A világ minden szennyeséből
én mossam ki a foltokat?
Mi ez? Mindig több? Soha vége?
Gőz s rémkép együtt fojtogat!
Elég, elég! Most tégy csodát, Ég!
Vagy adj erőt, irgalmad add:
s mosom, amit rámmérsz halálig,
s szeretem alázatomat.*

*És egyszerre foszlik a rémkép,
mint a rossz álom, mint a gőz,
friss, tiszta szag csap meg, a munka
keservet és szennyet legyőz.
Fénylő, új világ mosolyog rám
a holnap boldog ablakán,
és megtisztul a szenvedéstől,
mint én, örökre s igazán.*

Mikes Margit

Minden embernek vannak könyvei, amiket magával ment minden hajótörésen át, maga se tudja, miért. A titok utólag kiderül néha. Ilyen könyv és ilyen nemrég kiderült titok nekem a Benedek Elek-féle „Magyar mese és mondavilág” — ugyan ki ne ismerné! A vastag piros kötetek egyike már gyermekkorom óta hányódiak életem útjain, megjárta velem a huszas években Berlint, a harmincas években Párist, az ostrom alatt a pincét. Ház omlott össze fölöttem s a multam évtizedei.

Nem nyitottam ki gyermekkorom óta. Elég volt rápillantanom, hogy kábítóan áradjon belőle két emlék. Az egyik a csodaszarvasok, fehér csodamének, jóságos törpék, gonosz óriások, hős táltosfiúk és elvarázsolt tündérlányok zöld és arany rajzása a gyermekkori képzelet holdfényében. A másik emlék pedig: az a bíbor, bronz és sárga ősz, amit nagybátyám erdészházában töltöttem, mint gyógyuló beteg, kilencéves koromban. Hosszú heteken át az erdőzugas, ez a könyv meg a lábadozás gyöngesége voltak az agglegény-nagybácsi mellett magányom társai. És most meglátogatott belőle a napokban az elfelejtett mult egy darabja, sorsom magyarázatának egy darabja: félig-meddig az elindulás gyermekkoromból.

Kezembe került multkor a könyv egy láda fenekéről s a kísértésnek nem tudok ellenállni: szétterítem. Magától nyílik szét egy helyen, mint ahol a lapok között dagad valami. Nem is vékony és nem is kicsiny dolog, s bizony: zöldesbarna, aranyban játszó és kékekkel tarkázott vadkacsa-tollak. Oglán bég tollai! A multnak mekkora mélységéből, micsoda világégéseken át villantok felém e megsárgult könyv lapjai közül! Oglán bég, egyetlen társam az erdő sejtelvei, röppenve suhanó meseárnyai és megfejthetetlen hangjai között.

... András bácsi asszonytalan háza egyetlen földszinti szobakonyhából állt, ő maga főzött, ha főzött nekem, de leginkább száraz eledelel élt, meg boron. Fenn a padlásúrben volt egy kis félig-lomtár szobácska, ahonnét messzire be lehetett látni az erdőt és a völgyet; hóviharos időkben innét figyelte, nem teszi-e be illetéktelen a lábát az ő birodalmába. Itt helyezett el engem, hogy betegségem után sokáig alhassam a lila erdei reggelben s arany délelőttben. A magasztoktatta szelíd mókuskok beugráltak a ház előtt hajladozó szálfenyőkről ágy melletti kis asztalkámra, ha diót vagy mogyorót készítettem oda nekik. Jó volt, de mégis nagyon elhagyatottnak éreztem magam, amíg magányomat meg nem osztotta Oglán, a vadkacsa. A szélestalpú völgy moesara melletti tisztáson találtuk megsebzett szárnnnyal vergődve, lilás kökörcsinnek közt vörösrre festette magakörül a gólyahírek pozsgásan zöld leveleit.

— Valami nyomorult orvvadász lőtt rá... — mondta a foga közül András bácsi és felemelte az állatot kutyaaja előtt. A vadmadár szeme lázasan égő és zavaros volt, és én úgy éreztem, rám tekint segítségért.

— Nem lehetne meggyógyítani? — kérdeztem, mert András bátyám szememláltára végzett már egyszer ilyen sebzett állattal.

— Ha szedsz nekivalót és tallózol egy kis szemet is neki, ez még megélhet.

Meg is élt Oglán; így neveztem el, mert akkor olvastam egy ifjúsági regényt egy nemeslelkű törökről, akibe aztán szívesen éltem bele magamat, s most a saját nevemet adva neki, mellemre öleltem Oglán béget s úgy vittem haza. Vérért sokáig nem lehetett kimosni ruhám szövetéből. A szobám melletti padláson csinaltam neki fészket puha, vékonyszálú erdei füvekből, verejtékezve ástam neki való férgek után András bátyám parányi zöldségeskertjében, ahol a néhány tő tengeri csak a dohánytövek leplezésére szolgált, és a talaj minden állati lakóját Oglán elé hordottam. Eleinte nem evett, csak a vízzel telt cseréptányért kellett újra meg újra megtöltenem. Később már evett, és a szeme már nem volt olyan hályogos a láztól, értelmesen csillant felém, ha újabb zsákmánnyal közeledtem, s egyszerűsak örvendező, sapogó hangon felelt belépésemre és ép szárnyát is meglegyintette. Ettől fogva versenyt gyógyultunk. Nekem ügylátszik, használt az, hogy szeretnem lehetett valakit és gondoskodnom kellett róla olyan munkával, ami a gyerekeknek kemény: étvágyat kaptam és pirosodni kezdtem, nem ültem olyan étvágytalanul András bácsi vadásztarisznyaszagú kenyere meg a kecskelejes esti puliszka mellett, és Oglán is egy-kettőre tisztára takarította a mázas cseréptálat, akármennyit vetettem elébe.

Egyedülletem egyszerre megszűnt, társra akadtam. Oglán ott-honosan ült a fészken, szólt hozzám meghitt sáporgásával és a szemé biztatóan csillant meg az ereszt alatt, ha éjjel felriadtam. Oglán ekkor anyám és testvérem, meg a gyerekeim is volt egyszerre. Gondját viseltem, de ő is gondot viselt rám, mert jelenlétével betöltötte az életemet.

... Vannak pillanatok, amelyeket nagyon nehezen feled el az ember. Még most is előttem az egyik ilyennek a ragyogása. Abban a padlásomtárban mindenféle akadt, sánta öreg zsámoly is, azon tanyázom Oglán fészke mellett. A padláslyukakon át beáradnak a szeptemberi napsütés fénylécei és fénygerendái, ben-nük millió porszemecske, amelyeket, mint afféle nágyító vett észre a gyerekszem, s az ember — mármint a gyerek, — eltöpreng rajtuk. Valóban olyan kicsinyek-e, hogy nem lehetnének valamiképpen még annál is kisebbek? S egyszerre rájöttem, csak úgy magamtól, hogy igen; gyerekésszel, akkor, ott fedeztem föl az atomok titkát s évtizedek múlva semmi csodálkozást sem éreztem, amikor nálam jóval bölesebb és türelmesebb szakemberek a szerkezetét is fölfedezték azoknak a parányi pontoknak, amelyeket én akkor András bácsi padlásüregnek napszűrődéses világgyetemében láttam lebegni. Ez a világegyetem akkor az enyém volt és én azon kezdtem töprengeni, mi lesz Oglán sorsa. Persze, hazaviszem. Télen majd ellesz a konyhán. A többi már magától értetődően rajzolta elém a kilencéves képzelet. Megtanítom őt az emberek nyelvére. Oglán meg engemet a kacsákéra. Titokban társalogni fogunk. Tavasszal aztán Oglán majd megtanít repülni is. Ez természetesnek tűnt nekem, mert olyan hő vágyam volt, hogy éjszakáinkint addig is sokszor repültem, persze álmomban. Hogy Oglán meg én így egymásra akadtunk s ilyen magasságok útjait tudó barátom akadt, azon éppen ezért nem is csodálkoztam. Oglán egy másik világból zuhant elém és nyakának, meg szárnytollainak

zöld és kék aranyán át éppen ebbe a másik világba pillantottam bele — a levegőtenger, a szabad szárnyalás, a magasság, a túlvilág üzentek felém és hívtak s én ezekben a hetekben valósággal lebegtem a föld fölött.

— Hazaviszem! — mondtam egy esti szalonnasütés közben a nagybátyámnak.

— Jó! — egyezett bele és gondosan megpiszkálta a tüzet. — Nézd... — tanított — ha szabad tüzet raksz majd, mindig vigyázz, hogy friss, nedves bot legyen a tűzpiszkálód, az nem gyullad meg könnyen. — Visszatért a kacsára: — Édesanyád majd megsüti nektek... Már költözés előtt jó kövérre hizott a tarlókon és ha ilyen húsban marad, nem is kell hozzá olyan sok szalonna; mond meg anyádnak. — Megütődve bámulhattam rá a parázs derengésében, mert most arra tért, hogyan kell a szabad tűznél való szalonnasütéshez tüzet rakni: — ... Tudod, szalonnát nem lehet nagy-tűzőn piritani! Parázs kell neki, hogy lassan olvadjon, és piruljon, s az ember hozzá tudjon férni a kenyérrel a tűz és a szalonna között. Nézd csak!

Az ügyesen összekotort parázshalomból kikelő apró kékes lángok úgy forogtak a tűz fölött, mint parányi emberkék, s megvilágították csontos, bütykös, nagy ujjait s a végükön a széles csontlapoknak tetsző körömket. A vörös derengés lágyan foszlott bele a sötétbe. A ritkás köd fölött — úgy tetszett, egészen alacsonyan — a csillagok csapatjai ragyogtak. — Elérem-e majd őket Oglánnal, ha megint ilyen alacsonyra leszállanak, amikor már repülni tudok vele? — gondoltam akkor, tűz mellett ülő kisgyerek. Valami tompa nesz hallatszott a mocsaras völgyben, madár kiáltozott vagy éji vad; a bőrzekéből kinyúló hatalmas ujjak ügyesen dolgoztak a tűz fölött és odanyujtották nekem a szalonnaszírral telecsöpögött és tűztől kormos, füstízű kenyeret: — Na egyél. — A levegő ekkoriban tele volt az erdő, az éj, a madarak és az állatok hangjaival. Aludni mentünk, és másnap reggel lett.

... Szeptember is elmúlt, arany-vörösre váltott az erdő, csak a ház előtti szálfenyők őrizték tompazöld egyenruhájukat. A tengericsövek lassan mind elfogytak a kertből — neki! Ezen a délelőttön aztán, amikor Oglán tízóraijáról gondoskoltam az ásóval s észre se vettem, milyen üveges kék az égbolt s micsoda hangok örvénylenek benne, fölmentem Oglánhoz, akit reggel békében hagytam, mert még sötéttel keltünk föl: az őzek itatóhelyéhez vitt a nagybátyám ezen a reggelen. Amikor visszaértünk, összeszedtem a nekivalót a kertben s fölmásztam a lépcsőn, ami — tisztességgel szólva inkább létra volt. A padlástér rothadó bőrholmik szagával tele sötétjét most is átmarták a nap fénynyilai. De a cseréptál kihullott a kezemből és darabokra tört. Oglánt sehol sem találtam. Átkutattam érte a padlás minden zugát és végül András bácsi terepszemléje állapította meg a valót:

— A te Oglánod meggyógyult és magától ment el. Eljött a húzás ideje s nem maradhatott tovább... No, legfeljebb nem esztek otthon vadkacsapecsenyét...

Otthagytam, s én mint aki üres szobában levél után kutat, kerestem a nemes Oglán üzenetét. S valóban otthagytá nekem fejének pávakék díszait és aranyosbarna melltollait. En pedig azt

hiszem, akkor sírtam életemben utoljára: milyen hűtlen volt hozzám.

— Ne sírj! — mondta nagybátyám, s mintha restelkedő gyöngédség bujkált volna érdes hangjában. Mint minden magányos ember, pompásan ismerte a gyereklelket s pontosan tudta, mit gondolok: — Nézd, vadmadár. Ha itt van az ideje és neki is költöznie kell... ez az ő hűsége, ez az élete, és jól teszi, hogy így tesz. Jó, ha néha mi emberek is ilyenek vagyunk, ha hűek maradunk a bennünket szólító rendelkezéshez... — S akkor egy este elmondta a maga életét, amit sohasem értett meg a család. s előttem derengeni kezdett, hogy ilyen belső törvényhez volt hű ő is, amikor az lett, ami lett: az erdőhívásához... És most látom, hogy tanítása mélyebbre hatolt bennem, mint akkor gondoltam, mert ime most már tudom, hogy azért én is egy belső hanghoz maradtam hű; hiába volt a biztos fedél és a bő lakoma, elért, hogy költözni kellett lelkem más csillagai alá. Valami megpendül ilyenkor a levegőben, valami mindennél erősebb törvény, ami elvisz, elragad, el kell mennünk olyan életbe, hivatásba, amit az emberek nem értenek... s ezt most, öregem értettem meg igazán: én, Oglán, a vén és mégis ifjú vadmadár...

KUTYAÉNEK

*Ma olyan szép hűvös az éjjel,
vau, vau, várnak az utcák,
már fürdik a város a fényes
a vízben a hidak alatt.*

*Bátran ügessünk, hiszen nem
szűkölnék a villamosok ránk,
a téren elnyúlva a'usznak
morogva a lomha buszok.*

*Almukba merülve ma jók
az emberek, ők se harapnak,
hosszú fülünk szépen himbálva
kószáljuk a nagy tereket.*

*Fejünk a fák símogatják.
holdfénybe lebegnek a házak,
csaholunk és fenn a magasban
sokezernyi kiskutya sír.*

Földi Pál

Az egyházi törvénykönyv és a zsinati határozatok ismeretében pillanatig sem kétséges, hogy a papnövendékek szellemi-lelki képzése kizárólag a hierarchia gondja és feladata. Azt azonban, hogy a kérdés nem is érdekelhetné a világi híveket, nyilván senki sem fogja állítani, különösen amióta a laikusok „nagykorúságáról” annyi szó esik. Az igazság egyébként is az, hogy a híveknek — életkortól, konkrét társadalmi körülményektől és történeti időtől függően — folyvást keletkeznek újszerű igényeik, amelyek túlmennek az általános és megszokott papi szolgálaton; nem közömbös tehát számukra, vajjon kielégítést nyernek-e azok. Kézenfekvő azonban, hogy ezekről az igényekről mégsem a hívek, hanem egyedül a velük foglalkozó papok, végső fokon a hierarchia alakíthat ki olyan képet, amely egybenező és egyetemes volta miatt megszabhatja a mindenkori teendők irányát.

Ezért tartom helyesnek, hogy a Wort und Wahrheit szerkesztőse, amikor a papneveléssel kapcsolatos mai problémákról kívánt tájékozódni, nem valami kívülállóhoz, hanem egy abban bennéelő szakemberhez, Josef Maria Reuss mainzi szemináriumi régenshez fordul, aki egyben a pasztorális teológia professzora az ottani hittudományi főiskolán. Reuss nagyszabású tanulmányából, sajnos, főleg a teredelme miatt csupán néhány részletre utalhatok, amelyekről gondolom, hogy mindannyiunk figyelmét magára fogja vonni.

Reuss kiinduló tétele az, hogy az újszövetségi papság lényege mindig ugyanaz marad, ez tehát máris rögzíti a papképzéssel szemben támasztott alapvető követelményeket. A felszentelt papok „első és kiváló”, mert „teljhatalommal fel-

ruházott” tagjai az egyháznak, amely Krisztus titokzatos teste, de csupán tagok s nem önmagukban és önállóan lelkipásztorok. Személyes szervei ők a szervezetnek, a titokzatos testnek, akiken át a fő, Jézus Krisztus, a maga munkáját folytatja. Az egyházi rendeket felvett tagoknak tehát méginkább, mint a csupán megkeresztelteknek és bértáplálnak, arra kell törekedniük, hogy magatartásban és ténykedésben minél hívebb másai legyenek Krisztusnak. Ezt kívánja tőlünk magas méltóságuk. Amellett azonban, bár a lelkipásztori tevékenység eredménye — a szentségekben és az igehirdetésben is működő Krisztus hatására — mérhetetlenül felülmúlja a legszentebb pap egyéni teljesítményét is, történetileg igazolt tény, hogy a szent papok a legsikeresebbek, még akkor is, ha ezt a sikert nem mindig és főleg nem azonnal tapasztaljuk. A papnevelés legfőbb és örök célja tehát, hogy a növendékeket magatartásban és ténykedésben „belenövessze” a Krisztushoz való hasonlóságba. A képzés minden egyéb feladata eltörpül emellett. S miként XII. Pius pápa 1950-ben kibocsátott „Menti Nostrae” körlevelében hangoztatta, „a parancsoló szükségesség, hogy szent papokat neveljünk, ma nagyobb, mint valaha”.

A Szentatyának ezt a meglátását meggyőző érvekkel világítja meg Reuss. Ha ridegen és szenvtelenül vizsgáljuk korunk vallási helyzetét, akkor mindenekelőtt egy súlyos negatívumot fedezünk fel. Ez pedig abban rejlik, hogy Istent és igéit, a kinyilatkoztatást s ezzel a hit tartalmát nagyon sokan — talán a legtöbben — nem tekintik sem megrendíthetetlen valóságnak, sem teljes, még kevésbé végső értéknek. Ellentétben az egyháztörténet hívő korszakaival, a mai em-

bernek nehezeére esik, hogy a hit tartalmát valóságnak, nem pedig többé-kevésbé szép és tetszetős míthosznak fogadja el. Igen csekély a katolikusoknak az a hányada, amely nyíltan feladja hitét — állapítja meg Reuss —, de nagyon sokan vannak azok, akiket nem hat át a hitnek, mint valóságnak érzése. Amit a vallásuk elénk ad, viszonylagos, nem pedig abszolút számukra. Belejátszik ebbe az a körülmény is, hogy a mai ember sokkal inkább a képre, mint a szóra van beállítva: inkább látni, mint hallani kíván. Arra a hitre, amely Szent Pál szavai szerint „a hallásból ered“, a mai ember nem könnyen képes. Még a templomjárók, az „aktív elemek“ körében is a hit hanyatlását észlelhetjük — írja Reuss —, jóllehet ez náluk nem szembeszökő s nem is mindig tudatos. Bizonyára csodálkoznak és fel is háborodnának, ha vitába vonnók katolikus voltukat, a tény azonban mégis az, hogy a „hívó hívek“ is tekintélyes részben „hitetlen hívők“.

Különbség mutatkozik azonban a korábbi időktől abban is, hogy bár mindenkor meg lehetett figyelni a „világhoz“ való hozzáfordulást, ma kimondottan „odatapadásról“ kell beszélnünk. „Ez a világ“ — írja Reuss — mindinkább a legnagyobb, a végső értékke magasodik a széles tömegek előtt, még az egyházon belül is. Ez a folyamat is be nem vallottan és rendszerint tudattalanul megy végbe. A „hívők“ zöme lelki hasadásban él: egy valóság és egy profán embernek esnek szét. Jámბorsági gyakorlataik így nem annyira a hit cselekedetei, mint az önbiztosítás szükségletének folyamánai. Kompenzációt teremtenek velük a lelkiismeretük megnyugtatóására, amiért életük a profán területeken nem a keresztény hitet váltja tettekre. Nem elsősorban Isten országát és igazságosságát keresik, bizva abban, hogy minden egyéb hozzáadatik, hanem elsősorban „a minden egyebet“ s

azután talán bizonyos korlátozóssal az Isten országát. A hitnek ezzel az elégtelenségével függ össze az a fölöttébb nyugtalanító jelenség, hogy a bűnt nemigen tekintik bűnnek. Mintha a bűn csak afféle ártatlan botlás lenne, annyira természetes valami az embernél, hogy mitsem számíthat az üdösség szempontjából.

Szerencsére azonban nem hiányzik a mai helyzet pozitív oldalai sem. Ha kisebb mértékben is, de egyre gyarapodik az igazi hívők csoportja, akik a hit tartalmát mint valóságot és értéket egészen komolyan veszik. A kik szakadatlanul és minden kudarc ellenére is törhetetlenül azon vannak, hogy a kegyelem segítségével az élet valamennyi körében keresztülvigyék a hit és magatartás egységét. Hívők, akik nemcsak a vallásos hagyományra támaszkodnak, de saját és egészen személyes döntéssel, énjük teljes odaadásával fogadják el a hit tételeit. Amellett azonban tagadhatatlan, hogy a csak úgynevezett „hívők“, sőt a nem-hívők sincsenek vallásos vágyakozás nélkül. Ennek jelei a csodák és csodás jelenségek hajszolása, a nem is mindig szerencsés pap-regények üzleti sikere, a vallásos és „vallásos“ filmek szaporodása is.

Ez a helyzet magyarázza — fejti ki a továbbiakban Reuss —, hogy a papság irányában ma a legsürgősebb követelmény annak a felszólításnak a megiszivélése, amelyet az Úr Jézus intézett apostolaihoz: „Tanúim kell, hogy legyetek.“ Ahhoz, hogy a keresztény hívek a hit tartalmát ismét megrendíthetetlen valóságnak és a legnagyobb értéknek fogadják el, ahhoz, hogy ne mint két félre hasadt emberek járjanak el mindennapos dolgaikban, a lelkük gondozására hivatott papnak magának kell tanúságot tennie a hit-tartalom valóságáról és értékéről. Nem jelenti ez természetesen annak feledését, hogy a mai papnak is gyakorolnia kell Jézus Krisztus mindhárom lelkipásztori

tevékenységét: az igehirdetést, a vezetést és a kegyelem közvetítését, mert hiszen az idők végezetéig ez marad a lényege a papi küldetésnek. Mint minden időkre, napjainkra is áll, hogy a lelkipásztori tevékenység a szentmise méltó bemutatásában tetőzik. Ha tehát mégis a hit-tartalomról, mint valóságról és értékről való tanúságtételt emeljük ki a legsürgősebb lelkipásztori cselekedet gyanánt, akkor ezt egyedül a mai vallási helyzet okolja meg. Saját tanúságtétellel kell ugyanis a papoknak bátorságot öntenők a közvetlenül gondjaikra bízott hívekbe ahhoz, hogy következetesen és a végsőkig, menően vállalják a keresztény életet, mert hiszen csak ezzel tanúsíthatják a hívek is a kereszténytelen világ előtt, amelybe a papnak nincs bejárása s amely a maga részéről sem keresi a papot, hogy akiben egyedül van üdvösség: Jézus Krisztus.

Tanúságot tenni azonban sokkal több, mint szokásos értelemben „prédikálni“. Tanúságot csak arról adhat az ember, ami személy szerint és a legmélyebben megragadja őt. A hit tartalmának a papnál annyira valósággá és értékke, és pedig egyre nagyobb fokban azzá kell válnia, hogy az élete minden megnyilatkozásban: gondolkodásban, beszédben és cselekvésben a gyakorlatba átvitt Krisztus-hitet sugározza. Nem vitás, hogy az isteni ígéknek szájjal való hirdetése is elengedhetetlenül szükséges, végtére is a hit „a hallásból ered“, nem véletlen azonban, hogy hitben szegény és gyenge korokban, amióta miénk is, a szavak csak akkor hatnak, ha áttüzesíti őket az a vonzó és nemes páthosz, amelyet egyedül az átélés, az ígéknek tettekben is hirdetése adhat. Akkor támadhat csak a hallgatóban a bizonyosság afelől, hogy valóban Krisztus „tanújával“ került szembe, akinek szavaira ráhagyhatja magát, nem pedig egyszerű fecse-

gővel, akinek hamis páthosza csak a kételkedést fokozhatja.

A mondottak után világos — írja Reuss —, hogy a mai papnevelésnek mire kell mindenekelőtt irányulnia. Arra, hogy az egyházi rend felvevői Krisztust tanúsítsák és a tanúságtétel képességét másokkal is közölhessék. Több minden kelése van ennek. Elsősorban az önállóság és az önfelelősség felébresztése és megerősítése a növendékek-nél. Mindegyikük ugyanis csak a saját egyéniségének megfelelő módon, lépésről-lépésre próbálhat magatartásban és cselekvésben hozzá-hasonulni az egyetlen normához: Jézus Krisztushoz, felhasználva a kegyelem mellett mindazokat a jó tulajdonságait, amelyekkel Isten megajándékozta, és tudatában a fogyatékokosságainak, amelyeket Isten meghagyott neki. Az előjárónak éppen ezért tisztelettel kell megállnia a növendék Isten-adotta egyénisége előtt, s azon kell fáradoznia, hogy ezt az egyéniséget az elérendő Krisztus-hasonlóságra tekintettel ápolja, szabályozza és alakítsa. Mi sem volna elhibázottabb, mint egy eszményinek képzelt azonos formátum kedvéért letörni az egyéni vonásokat. Az ilyen nevelés eredménye csak torz papi személyiség lehetne, holott a tanúságtétel a magatartás és cselekvés természetességét követeli. Igaz, hogy az erős egyéniségek súlyos keresztet róhatnak a nevelőre, a kereszt azonban — éppen, mert kereszt — mindenkor az Isten ajándéka. Nem szabad, hogy az előjárók engedjenek a kerestől való menekülés kísértésének s megpróbálják uniformizálni a növendékeket, azokat pedig, akik — Istennek hála — nem hagyják magukat, eltávolítsák a szemináriumból. Nem kevés kiváló és kifejezetten papi személyiség volt annakidején „igen nehéz“ növendék. Persze, hogy szükség van irányításra, szabályozásra, a nem jó tulajdonságok és kinövésnek lefaragására, a beavat-

kozás azonban ne váljék soha idomítássá, mert abból csak külső korrektség fakadhat. A nevelő feladata az, hogy belátásokat közve-títsen, amelyek mint értékelismerések mozgató rugói lehetnek a szabad akaratsnak.

Az önfelelősségre való nevelés olyan szabályzatot kíván a szemináriumban, amely a lehető legkevesebb előírásból áll. Inkább csak keretet, amelyen belül minden növendék az Isten előtt való felelősség átérzésével maga alakítja életét. A szeminárium rendjének egyetlen funkciója, hogy a közösség fenntarthatásának biztosítása mellett elősegítse ezt a pápi életalakítást. Annál is inkább — fűzi hozzá Reuss —, mert ha túl sok az előírás, amelyeket rendes körülmények között nem is lehet egytől-egyig betartani — s itt nemcsak fizikai, de morális lehetetlenség is adódhatik —, akkor a szabályzat egyenesen a kötelességek semmibebevételére és felelőtleniségre vezet. A növendékek fiatalok még ahhoz, hogy maguk döntessék el, vajjon egy előírás igazi kötelesség-e vagy csupán aféle „kötelesség“, amely alól az ember könnyedén felmentheti magát. Nem szabad tehát a növendékek mérlegelésére bízni azt, hogy a szabályzatnak mely pontjai a valóban kötelezők. A felelősség e tekintetben az előjárókat terheli. Nekik kell lelkiismeretesen a lehető legkevesebbre szorítani azokat az előírásokat, amelyeket a közösségi élet valóban megkövetel s amelyek a pápi létbe való belenövéshez feltétlenül szükségesek. Sohasem vétve szem elől, hogy a növendékek, noha fiatalok ahhoz, hogy egy túlszűrt szabályzat előírásai közt válogassanak, mégsem annyira fiatalok már, hogy porázon kelljen és lehessen tartani őket.

Magától értetődik, hogy a saját felelősség tudatában végzett életalakítás a parancsolt és kötelező kereten belül csak lassan haladhat előre. Elhatározásokról van szó, az

elhatározások pedig belátásokat tételeznek fel, amelyek csak apránként világosodnak meg. A szeminárium éppen azért „szeminárium“, azaz „veteményes kert“, hogy a növekvés és a szellemi-lelki izmosodás helyének tekintsük. Mi több, a szent pappá érés folyamata nem is fejeződhetik be a szemináriumban töltött idővel: a szeminárium csak a nekiindulást alapozhatja meg.

Az önállóságra és önfelelősségre való nevelés egyben a legjobb nevelés az igazi engedelmességre is, amely több, mint pusztá fegyelmezetttség. Engedelmesség ugyanis a saját akaratunk szabad odaadással történő alárendelése a tekintély akaratának, és pedig éppen a tekintély okából. Ha tehát a nevelés arra irányul, hogy a növendék az egyénisége megőrzésével önállóan és személyesen alakítsa magát az öskép és előkép, Jézus Krisztus mására, továbbá, hogy a növendékben kifejléssze az önfelelősséget az Istenhez való személyes és szabad kapcsolódásért, akkor az erény lényegének megfelelően ez a legjobb nevelés az engedelmességre is Istennel és azokkal szemben, akik Isten révén tekintélyek.

Nyilvánvaló — mondja Reuss —, hogy ez a nevelés nem fér össze az olyan külsőleges felügyelettel, amely a növendékeket állandóan ellenőrzés alatt tartja. Hiszen még általános pedagógiai szempontból sem helyes az ilyesmi, miután a fiatalok sokkal leleményesebbek annál, semhogy ki ne tudjanak bujni az ellenőrzés alól, s előbbutóbb már örömeiket is találják a kibújásban. Semináriumban megéppenséggel veszedelme az annyira kíváncsi őszinteségnek. Melegágya a csupán külsőleg korrekt paptipusnak, amelyből hiányzik a tanúságtétel képessége. Különben is bármennyire hangsúlyozzuk a napi rend betartásának és a lelkiismeretes tanulásnak fontosságát, mégsem az a legfontosabb, hogy a

rendet betartsák és tanuljanak, hanem az, amiért mindezt megteszik. A legszorgosabb alkalmazkodásnak és a legbuzgóbb tanulásnak is lehetnek igen csekély értékű motívumai, olyan motívumok, amelyeket feltétlenül le kell küzdeni, mert nem egyeztethetők össze az igazi papi érzülettel. Minthogy pedig éppen a motívumok kisiklanak a külsőleges felügyelet bármiféle ellenőrzése alól, világos, hogy az előljárói tevékenység súlyát az időnkénti beszélgetésekre és megbeszélésekre kell áthelyezni. Ahhoz természetesen, hogy ezek valóban gyümölcsözők legyenek, nagy és kölcsönös bizalom szükséges.

Reuss mindenesetre óvja az előjárókat attól a hiedelemtől, hogy valamennyi növendékük valamennyi kérdésben azonnal a valóságot tárja fel. Arról azonban igenis meggyőződést kell szerezniök, hogy növendékeik becsületesen törekszenek az őszinteségre. Utóbbinak viszont feltétele, hogy nem-tetsző mozzanatok felmerülésekor az előjárók se aggályoskodjanak mindjárt a növendékek papi hivatása felől. Az előjáró természetesen előjáró s annak is kell maradnia, ezt a minőségét azonban soha nem szabad az első vonalba helyeznie. Atyailag-testvérileg kell foglalkoznia növendékeivel, mindegyikkel egyénileg és sok szeretettel és sok időt szentelve nekik. Ha azután eként sikerül megteremteni a bizalom és a családiasság légkörét, akkor a külsőleges felügyelet, amely egymagában úgysem elegendő, jóformán fölöslegessé válik.

A papnevelésnek ezt a jellembeli-aszkétikus oldalát: az önállóságra és önfelelősségre való nevelést kétségtelenül elsőbbség illeti meg a másik oldallal, a tudományos képzéssel szemben, amelyről Reussnak megint csak figyelemreméltó mondanói vannak. Mindenekelőtt az, hogy ebből a rangsorbeli megkülönböztetésből semmiképen sem következhetik a tudományos oktatás elhanyagolása vagy alábecsü-

lése. Annyira nem, hogy szemben azokkal, akik a manapság mutatózó paphiány miatt csökkenteni szeretnék a jelenlegi hatéves tanulmányi időt, Reuss magát e paphiányt is érvnek hozza fel a minél hosszabb tanulmányi idő mellett, mert hiszen minél nehezebbek a körülmények és minél kevesebb a pap, annál több és kényesebb a feladat, amellyel csak a nagyon alaposan képzett papok birkózhatnak meg. Utal azonban Reuss egy másik tényre is, amely aligha jutott volna eszünkbe. Ez pedig az, hogy amíg a fiataloknál a testi érés a multhoz képest átlag két évvel korábban, addig a lelki érés közel két évvel később köszönt be manapság. Ennek nyomán mind a jellembeli-aszkétikus, mind az értelmi nevelés megsínyli a koncentráció képesség elmaradottságát, ami már önmagában is szükségessé teszi a szemináriumi, illetve főiskolai évek számának növelését.

A rangkülönbségre hivatkozik Reuss, amikor odakövetkeztet, hogy a tudományos képzést annak a célnak kell alárendelni, amelyre a jellembeli-aszkétikus képzés is törekszik, nevezetesen a tanúságtétel képességének. Reuss nem ad igazat azoknak a papoknak, akik amiatt panaszkodnak, hogy a tudományos ismereteknek azzal a hatalmas mennyiséggel, amelyet el kellett sajátítaniuk, nem sokra mennek ma a gyakorlati lelkipásztorkodásban. Szerinte ugyanis éppen azok panaszkodnak, akik túlságosan sokat dolgoztak tárgyaikkal. Az azonban neki is meggyőződése, hogy a tudományos képzést jobban és tervszerűbben kellene az említett cél szolgálatába állítani.

Amit elsősorban meg kellene követelni, az, hogy a jövő papjai valóban megtanuljanak tudományosan dolgozni, mert csak így nyulhatnak hozzá teljes tudományossággal a teológiai kérdésekhez és a vallásos élet problémáihoz. Ez azért követelmény, mert manapság minden lelkipásztorkodó pap töme-

gesen találja magát szemben olyan problémákkal, amelyeken csak akkor tud urrá lenni, ha önmagára hagyatottan is képes a szellemi munkára. Szükséges tehát, hogy még a tanulmányi idő alatt rávezessék az igazi problémák felismerésére és azok tudományos megoldására.

Az Arsi plébános — jegyzi meg Reuss — „szent kivétel” és csak szentek tekinthetik őt zsinórmértéküknek. Azt a tanulságot azonban minden pap levonhatja példájából, hogy a teológiát nem elegendő szellemileg elsajátítani. El kell azt lelkieleg is sajátítani. Ahhoz, hogy a pap tanúságot tehessen, a teológiának nemcsak az agyában, hanem a szívében is benne kell lennie. A teológiát nemcsak át kell gondolni, de át is kell elmélkedni és át is kell imádkozni. Mindenkorra véget kell vetni az aszkézis és a tudás kettősségének — jelenti ki Reuss, aki éppen e kettősségben látja az egyik okát annak, hogy szellemileg igen magasan álló teológusokat olyan tökéletes kudarc érhet a lelkek gondozásában.

Vannak Reussnak egészen konkrét észrevételei és javaslatai is. Szerinte a hittudományi hallgatók egyáltalán nincsenek abban a helyzetben, hogy a teológia összes tárgyait tudományosan feldolgozhassák, noha a tanulmányi rend ezt kívánná tőlük. Mind az előadások, mind a tankönyvek túlföntül sok anyagot nyújtanak, ami önálló szellemi elemzés és állásfoglalás helyett vizsgai magolásra kényszeríti őket. Ez a forrása annak, hogy a legtöbb hallgató soha nem tanul meg tudományosan gondolkodni, még kevésbé tudományosan munkálkodni. Külön baj, hogy a hagyományos tárgyak száma és óriási anyagbősége miatt alig jut idő a pasztorális tárgyakra, nemcsak a tudni érdemesek, de a manapság tudni szükségesek tekintetében is.

Meg kellene fontolni tehát: lenne-e helyes, ha legalább a nagy teológiai tárgyakból kétféle előadá-

sokat hirdetnének: általánosan kötelezőket, amelyek csak a lelkipásztori feladatokat tartják szem előtt, és külön előadásokat azok részére, akik éppen az illető tárgyban óhajtanak rendkívül alapos tudományos kiképzést nyerni. Mert arra igenis kötelezni kellene — Reuss szerint — minden hittudományi hallgatót, hogy a teológiának szabadon választott valamelyik tárgykörében szakemberré váljék és tanuljon meg tudományosan dolgozni, amit egy külön és nagyobb vizsgán igazolni is tartoznék. A többi tárgykörben viszont elegendő lenne, ha a feltétlenül szükséges ismereteket kifogástalanul elsajátítaná. Ebben az esetben a vizsgák is jóval szigorúbbak lehetnének, mint napjainkban. Az így megta- karított idő jelentős hányadát azután — a kor követelményeinek megfelelően — a ma még mostohán kezelt pasztorális tárgyak javára hasznosíthatnák. Reuss meg van győződve arról, hogy mindez számottevő előnnyel járna a papnövendékeknek teológiai-tudományos munkára való ránevelése és későbbi lelkipásztori tevékenységük megkönnyítése és korszerűsítése szempontjából.

A pasztorális teológiával külön is foglalkozik Reuss. Ennek nem szabad megrekednie a pasztorális „technológiában”, hanem valóban tudományos pasztorális „teológiává” kell fejlődnie. Ha korlátozott terjedelemben is, de ki kellene egészíteni pasztorális pszichológiai, szociológiai és orvostani ismeretekkel. A katechetika és homiletika is, amiket oly sokan alábecsülnek, nem egy mai tárgynál fontosabb a lelkipásztorkodás számára. Tanításuknál figyelembe kellene venni a pedagógia és a lélektan legújabb tudományos eredményeit.

Tanulmánya végeztével örömet fejez ki Reuss, hogy mindezekről a kérdésekről olyan folyóiratba irhatott, amely nem teológiai szakfolyóirat. Mert hiszen nem szabad felednünk, hogy szent papok neve-

lése az egyház valamennyi tagjának gondja kell legyen. A világi hívek „nagykorúsága” abban fog itt megnyilatkozni, ha átértve a feladat és az érdeke súlyát, ezentúl ők maguk is imáikba foglalják a szemináriumok növendékeit.

Trombózis és embólia, visszerek gyulladása és eldugulása, úgyszintén eltömő anyagok belekerülése a tüdőbe — olyan jelenségek, amelyeket a szélesebb közönség is ismer s amelyekre félelemmel gondol. A szervezet súlyos megbetegedését hozza magával valamennyi. Hosszantartó munkaképtelenséget okoznak s nem ritkán az élet kioltásával járnak.

Múltán keltett tehát figyelmet az első nemzetközi kongresszus, amelyet a trombózis és embólia tárgyában a múlt év őszén Baselben tartottak. Közel 700 orvos jött össze, hogy meghallgassák és tapasztalataik kicserélésével megvitassák azoknak a neves szaktudósoknak fejtegetéseit, akiket Theodor Koller professzor, a baseli női klinika igazgatója, a kongresszus szervezője gyűjtött maga köré. Mintegy negyvenen voltak: orvosok és fiziológusok, belgyógyászok és a sebészeti szakok képviselői. Ahogy azonban az ilyen első alkalommal történni szokott, az előadók inkább csak a trombózis és embólia kezelésének jelenlegi állását világították meg s ezen túlmenően legfeljebb a kutatás további irányát és a legsürgősebb teendőket próbálták meghatározni. Értéke természetesen így is megvolt a kongresszusnak, ha nem is annyira a szaktudósok, de a szorosan vett kutatás! nem foglalkozó gyakorló orvosok számára.

Ezt állapítja meg Wilhelm Löffler, akinek beszámolóját a kongresszusról olvashattam. Ő is felveti a kérdést, amely valamennyiünkben felmerülhetett, hogy amikor nincs az orvoslásnak egyetlen ága sem, amelynek ne akadna dolga a trombózissal és embóliá-

val, akkor miért csak most tanácskoztott felőle az első nemzetközi értekezlet? Válasza szerint azért, mert csak legújabban sikerült olyan hatásos eszközök birtokába jutni, amelyekkel nagy valószínűség mellett elejét vehetjük a trombózisnak és embóliának azokban az esetekben, amikor fellépésükre valami okból számítani lehet. S ugyancsak legújabb keletűek azok az eszközök is, amelyekkel a váratlan vagy mégis bekövetkezett trombózis és embólia gyógyulását meg tudjuk gyorsítani.

„La phlébite domine la pathologie”, az érhártya-gyulladás a kórtan legnagyobb gondja — írta több mint száz éve Cruveilhier. S ez így is maradt a legújabb időkig. Az 1932-ben rendezett német belgyógyászati kongresszuson Morawitz, lipcsei professzor, aki a kongresszus elnöke volt, felpanaszolta, hogy még mindig nem áll rendelkezésre olyan eszköz, amelyet a trombózis és embólia ellen valóban hatásosnak mondhatnánk. Már pedig — tette hozzá — annál nyomasztóbb ez a tudat, minél nagyobb és merészebb feladatokra vállalkozhatnak — hála az érzéstelenítés javulásának és a fertőzés kiküszöbölésének — a sebészeti szakok. A trombózis és embólia sőtét réme csak méginkább ott kísért körülöttük.

Mi az oka, vagy talán helyesebben: mi volt az oka ennek a lemaradásnak? Kétségtelenül az — mutat rá Löffler —, hogy az orvosi tudománynak talán egyetlen területén sem ütköztek bele olyan megoldhatatlannak látszó problémába, mint a haematológiában, a vérrel és annak alakelemeivel — vörösvérsejtek, fehérvérsejtek, vérlemezkék — foglalkozó tudományágban. Az áramló vér irányában ugyanis két életbevágó követelményt támaszt a szervezet, olyan két követelményt, amelyeknél elmentésebbeket nem is képzelhetünk. Egyfelől a vérnek nem szabad a szervezetben megalvadnia,

másfelől azonban, mihelyt egy sérülésen át kifelé folyik, azonnyomban meg kell alvadnia. Minthogy a szív, amelynek lüktetése a vért állandó mozgásban tartja, a vért a szövetek táplálása céljából a hajszálerek hálózatának mikroszkopikusan szűk, legfinomabb elágazásain is keresztül hajtja, folytonos surlódásban a véredények falával: magában a vérben messzemenő biztosítékoknak kell lenniök, amelyek az alvadást megakadályozzák. Ha viszont véredények sérülnek meg, akár mindennapos kis zúzdások vagy bemetszések folytán, akár nagyobb vágások, így műtétek következtében, akkor az alvás elengedhetetlen feltétele a vérzés elállásának. Hogy mit jelent az alvás elmaradása, látjuk a vérzékenységben szenvedőknél, akiknél már kisebb sérülésekből is, mint egy fog kihúzásából, halálos elvérzés adódhatik. A vér hiányzó vagy csökkent alvadóképessége súlyos végzetkint lebeg egyes — szerencsére kis számú — családok fölött.

A mondott két követelmény biztosítása céljából több lépcsőre tagozott alvadási folyamat működik a szervezetben. Ennek a folyamatnak nincs helye a sértetlen érrendszerben, de nyomban megindul, ha valami behatás véredényeket nyit meg. Ha azután a vér nem a megfelelő helyen vagy nem a megfelelő időben alvad meg, trombózis áll elő. Trombózisnak nevezzük tudvalevően az ereknek vér-alvadék okozta elzáródását vagy megszűkülését. Trombózis képződhetik nemcsak a vér-, de a nyirokereken is, amelyek a szervezet tápnedveit szállítják. A trombózis, ha meg nem szüntetik, előbb-utóbb az illető ér által ellátott terület elhalásához vezet, ami az egész szervezet pusztulását vonhatja magával. Az embólia legtöbbször már a trombózis következménye: a vérrőgről egy darabka leszakad s ez a darabka a vérpályába jutva végül máshol ékelődik be; ha az így keletkezett dugulás helye

a bal koszorúér vagy a tüdőverőér, azonnali halállal kell számolnunk. Közbevetőleg megjegyezve: embóliáról beszélünk akkor is, ha zsírszemcse vagy levegőbuborék zárja el az eret.

A véralvadás feltételeinek és az alvadást előidéző tényezőknek alaposabb megismerése, valamint olyan anyagok felkutatása, amelyekkel gátlóan nyúlhatunk bele az alvás folyamatába, és pedig éppen ott és akkor, ahol és amikor az alvás nem kívánatos — írja Löffler —, mára már egészen új fejezetet nyitott a haematológiában. Az utolsó húsz év haladása e téren sokkal jelentősebb, mint az előtte eltelt századé. Köszönhetjük ezt mindenekelőtt a laboratóriumi munka hasonlíthatatlan fejlődésének, mert hiszen pusztán a beteg megfigyelésével nem sokra mehettünk volna olyan bonyolult jelenségnél, mint a véralvás, amelyben legalább tíz, alkalmasint azonban ennél is több tényező reakciói visznek szerepet. A kongresszus utolsó napján a résztvevők meg is tekintették a zürichi egyetem véralvadási laboratóriumát, amely Fritz Koller professzor irányításával az utóbbi évek legnagyobb eredményeit érte el. Felfedezett például két új tényezőt, amelyek az eddig ismertek mellett ugyancsak döntő módon befolyásolják az alvadást.

A trombózis képződése azonban — mint az előadók rámutattak — nem kizárólag véralvadási folyamat. Sok függ a véredények falának alkati tulajdonságától is, amelyet főleg az öröklés határoz meg.

Az értekezlet hallgatósága mindenestre azzal a megnyugtató és reményteljes érzéssel oszolhatott szét — állapítja meg Löffler —, hogy a trombózis és embólia veszélyét, ha nem is sikerült még teljesen elhárítani, úgy a belső betegségeknél, mint a sérülések, műtétek és szülés után ma már lényegesen vissza tudja szorítani az orvosi tudomány.

A KIS ÚT

Egy levélből: „Nem bírok a kisfiammal; igaz, eleinte egy kicsit elkényeztettem, de nem gondoltam, hogy ez lesz belőle: türelmetlen, követelőző, túlérzékeny, úgy viselkedik, mint egy császár” ...

Császár? Általában ritkul ez a szó, mert ritkulnak azok is, akik viselik, vagy viselnék. Van ebben a folyamatban valami történelmi törvényszerűség, a fejlődésnek irgalmatlan következetessége, a szerepét már be nem töltő, irányító hatalom elhanyaglása, a célszerűbet kereső ember önrendelkezésének küzdelme és győzelme.

Igen. A császárok fogytán fognak, a királyok leteszik a jogart, vagy elveszik tőlük, a trón a múzeumba kerül s ha valaki kipróbálja, úgy találja: nem is olyan kényelmes az ülés benne.

Ófelsége tehát nyugalomba megy, megszűnik zsarnoknak lenni, elkölti a saját képére vert aranyakat s unokája már filmszínész vagy bányamérnök, egyszerűen ember a hatalom minden betegsége nélkül.

Az ember azonban furcsa teremtmény, mert kihúzza fejét az egyik járómból, körülnéz s sürgősen keres másikat, hogy az igát tovább húzhassa. Elfelejtí, hogy a szuverénnel mindig baj volt és elfelejtí, hogy az egy-két jószágos mellett mennyi volt a kegyetlen zsarnok, kényúr, terhe mindenkinek, környezetének, családjának, sőt önmagának is. Igen, az ember sok apró trónt épít a régi helyett, új zsarnokokat nevel s az »Ófelsége« címet, rangot, hatalmat ráruház egy új szuverénre: a Gyermekre.

A Gyermekek nem akarja ezt. A Gyermekek: gyermek akar maradni, de az ember, a szülő nem engedi. A szülő bebizonyítja, hogy gyermeke igenis csoda, igenis egyedülvaló, legszebb, legjobb, legokosabb, a legelevenebb: Leg, egyszerűen: Császár. Otthonának egyeduralko-

dója, kényura, sőt »istene«, hiszen: »imádják.«

És a Gyermekek megszokja ezt a kényszerű állapotot, sőt, meg is kedveli, hiszen kényelmes és mulatságos. Körülötte fordul meg az otthon, érte van minden, neki dolgoznak, sütnék, főznek, vásárolnak, áznak, fáznak, koplálnak és még csak azt sem kell mondani: köszönöm, hiszen boldogok, ha elfogadja. A Gyermekek aztán — hiszen gyermek — elveszti a mértéket, összekavarodik benne az enyém és tied, a szabad és nem szabad fogalma, a tisztesség és ocsmányság érzése, a kötelesség és a naplopás törvénye és törvénytelenisége. Mind-egy: ő Császár.

Nagy baj ez a családra — sok keserű bánat és önvád kiapadhatatlan forrása — de még nagyobb baj a Gyermekekre, aki az ovodában és végig az életben hasonló Császárokkal találkozik és a Császárok sose szerették egymást. Ezek a Császárok azt hitték eddig, hogy egyedül vannak, kizárólagos jogokkal és most kiderült, hogy rengeteg Császár van, hasonló joggal és hasonló hitben. Ez az áldatlan kinövés azonban lecsiszolódná a gyermekek között és lecsiszolódná az iskolában, az életben, ha a szülők és a távoli, rendszeren gyermektelen »gyermekimádók« hagynák. De nem hagyják. A gyermek már magához térne a gyilkos bódulatból és egészségesen alkalmazkodna környezetéhez, kötelességeihez, ami alapja lesz később a munkafegyelmnek, a közösséggel, a családdal, a nemzettel szemben jelentkező kötelességeinek, de a szülő és az imádók újra és újra bebizonyítják, hogy a tanító hülye és igazságtal-

lan, a rendőr goromba és ostoba, a villamoskalauz okvetetlenkedő számár, a Közért kiszolgáló hanyag és lelkiismeretlen, a házmester durva pokróc, mert kötelességszerűen figyelmezteti Ófelségét, hogy tanuljon, hogy ne rohanjon bele a piros lámpába, hogy ne ugráljon a villamosra, hogy ne egye meg felét a felvágottnak és ne a most felmosott lépcsőházba verje le a havas, sáros lábát, hanem a lábtörőn.

Ezek a szerencsétlenek nem veszik észre, hogy egy Császárt figyelmeztetnek s a Császár — ez természetes — goromba. A Császár — ha arra kerül a sor — el tud szaladni, és visszakiabálni dolgokat, amelyek semmiféle szótárban nem találhatók, amelyekért otthon még dicséretet is kap, mert lát-szik, hogy a Császárból »dörzsölt vagány« lesz, aki megáll a lábán, ha ugyan időközben ezt a lábat le nem vágja a villamos, amiért — természetesen — a kalauz a hibás és a vezető is.

A gyermek aztán felnő és a szülő már nem »imádja« annyira, mert zokon veszi, hogy a Császár ragaszkodik a trónhoz és környezetét erre szóval, esetleg tettel figyelmezteti is. A szülő természetesen megmaradhat az imádás állapotában, az állam fegyelme, a munka gépezete, s a törvények egyenlősége

azonban nem tűri Ófelsége egyéni kilengéseit és nem veszi figyelembe azokat a külön törvényeket, amelyek a szerencsétlen gyermekbe belecsondosodtak.

Erre gondolj, szülő és embertársam, ha szereteted erre a gyilkos vagányra fut és inkább gyermeked sirjon most öt percig, mint később te — életed végéig. Te vagy a felnőtt, a vezető és csak rajtad múlik, hogy gyermeked felnézzen rád mindvégig, vagy le, amint értelme kinyílik és keserűen vágja szemedbe, hogy talmicsászárság hazug trónjára ültetted, holott tudnod kellett volna, hogy a császárok kora lejárt.

Nézz körül embertársam az utcán, a villamosban, a tereken és mindenütt, ahol a jövő emberpalántái felnőnek és feltétlenül meg kell, hogy kérdezd magadtól: mi lesz velük a kényurak ilyen tömeges kitenyésztésén, de mi lesz magukkal a Császárokkal, akik boldog gyermekek, tudósok, mérnökök, művészek, általában kiváló dolgozók akarnak lenni, de nem engedték őket és felnöve a meg nem értettség és állandó sértődöttség állapotában tengnek-lengnek a világban, ami érthető is, hiszen nagyon kevés Császárból lesz hírneves sarkutató, vagy boldog villanyszerező.

(Fekete István)

NAPLÓ

ESZTERGOM BASTYÁI ALATT... Ezeröttszázkilenevennégy. Az itáliai barokk udvarok hosszú farsangját megszakítja Kelemen pápa komor szava: újból veszélyben van a kereszténység, de ha népek és fejedelmek összefognak — meg lehet állítani, vissza lehet szorítani a Magyarországot elöntő török áradatot. Hatalmas nemzetközi együttműködés gondolata villan fel — a spanyol flotta elindul a keleti vizekre s Erdélyben Báthory Zsigmond Havasalföld felé viszi a hadakat. A birodalmi seregek Esztergom várát veszik ostrom alá — ez a hadjárat kulcsa: ha sikerül bevenniük ezt a kiépített török erődítményt, jelentős lépéssel viszik előre a felszabadítás nagy művét.

A „birodalmi” seregek — a német tartományok kénytelen-kelletlen összetoborzott népe, sietve felfogadott zsoldosok, civa-kodó vezérek, tehetségtelen császári tábornokok, gögös főhercegek. A katonák soha nem kapják időben zsoldjukat, az ellátás rossz és hiányos — a muskétás, vértés ilyenkor a föld népét fosztogatja, messze vidéken elnéptelenednek a falvak. A török élvezi a „belső” vonal minden előnyét. Kanizsa, Buda, Fehérvár basái készséggel nyújtanak segítséget a hitetlenek ellen — míg fel nem tűnik hatalmas felmentő seregével a nagyvezír.

Ebbe a soknyelvű, kalandoroktól hemzsegő birodalmi seregbe kerülnek be a magyarok. Hajdúk, végváriak, önkéntesek, megyék csapatai. Szétforgácsolódnak, semmi szavuk nincs sem a sereg, sem az ostrom vezetésében. Mindig a legveszedelmesebb helyre állítják őket, a rohamok élén majdnem mindig hajdúk, lóról leszállt huszárok vitézkednek.

Az ostrom lankad, a törökök újból és újból erősítéseket kapnak. Ám híre jön a keresztény seregbe is annak, hogy már útban vannak a keresztény sereget gyarapító olasz segélycsapatok — a mantuaiak.

Kelemen pápa szavára egyetlen olasz fejedelem határozza csak el, hogy felkerekedik hadinépével s odavonul, ahol a legkeményebb a pogány elleni küzdelem. Az itáliai félsziget talán legkisebb államának ura *Vincenzo Gonzaga* — ez a mantuai herceg, akinek számtalan kalandját, vásott csinyjét a „Rigoletto” is megörökítette. Vincenzo a valóságban igazi késő-renaissance ember volt. Dúsfantáziájú, kalandéhes, babonás, művészetkedvelő, néha lelkes, máskor szalmaláng-kedvű, hol jó, hol kegyetlen apró zsarnok.

Tassot csodálja — e zaklatott elméjű, hasadtlelkű nagy költő rajongója, a *Megszabadított Jeruzsálem* barokkos hőskölteményét át szeretné ültetni a valóságba. A herceg műzsája s ihletője Barbara Sanseverino — előtte akar Vincenzo hősi tetteivel pompázni. A mantuai fejedelem vállalkozása nagy lelkesedést kelt Észak-itáliában. Mindenfelől önkéntesek csatlakoznak hozzá s amikor az akkori Európa talán legjobban felszerelt, gazdag anyagi lehetőségekkel rendelkező serege elindul a Dunamenti keresztesháborúra — országok és tartományok csodálata kíséri a selyembebársonyba öltözött gyönyörű lovakon parádézó csipkés lovagok vonulását. De a herceg művészetkedvelő ember is — magával viszi udvari zenekarát — zenészei élén zenemestere — Claudio Monteverdi áll. A zenetörténetnek e talán első nagy, modern mes-

tere ezidőtájt harmincadik évéhez közeledik: már számos mű alapozta meg hírnevét, de az első operák megteremtője csak ezután bontakozik majd ki teljes fényességében.

Hatezer olasz indul el a jólétben fürdő, cselszövényektől átszótt olasz udvarokból s megérkezik arra a kietlen senkiföldjére, mely már a magyar végek szomorú világa. Mire elérnek az esztergomi táborba — már tudják, hogy ez a hadjárat nem hasonlít az olasz belháborúk lovagi, vagy zsoldos-kalandjaihoz: itt életre-halálra megy a játék s a török egészen más, kegyetlenebb s véresebb harcmodorához nem-egykönnyen szoknak hozzá az elkényeztetett lovagok.

A birodalmi tábor nagy lelkesedéssel fogadja ezt a parádés, földi javakban bővelkedő sereget. Közmondásos a mantuai kincstár bősége — Miksa és Mátyás főhercegek nem is késlekednek s kölesönért fordulnak Vincenzo Gonzagához, aki első napokban ragyog, vendégeskedik, fogadkozik, hogy egymaga megveszi Esztergom várát. Nehány nappal érkezése után a hercegi sátorban nagy, ünnepélyes vesperára hívja meg a birodalmi sereg vezéreit. Itt Claudio Monteverdi szerzeménye kerül előadásra. Idézzük csak magunk elé a képet: a sátorváros előtt a Duna esztergomi szűkülete — ráhajlanak á vár ismert bástyái, melyek felett félhold s lófarkos zászlók lengenek. A „török” parton — melyet csak laza körben vesz körül az ostromgyűrű — a Padisah népnek száz fajtája portyázik, vonul, fosztogat, tevék heverednek le a napsütésben, mindenből keleti pompa árad — alig ágyúlövésnyire aranyszínű brokátból húzott fejedelmi sátor, mindenütt a mantuai uralkodó jelszava a „S. I. C.” s barokkos mitológiai jelképei. A sátorban osztrák főhercegek, a birodalom minden részéből összegyűlt tábornokok, spanyol és francia önkéntesek — s Vincenzo és kísérete, mint vendéglátó. Tegyük fel a kérdést: volt-e közöttük magyar? S menjünk tovább egy lépéssel s itt már belehajolunk a mesébe. Lehetett volna közöttük magyar — a legnagyobb magyar költő, *Balassi Bálint*, aki élete utolsó heteit itt, Esztergom bástyái alatt töltötte el...

Műfajok születése. Ha valaki hallotta Monteverdi „Tancred és Clorinda párviadalá”-t — nem tud attól a benyomástól megszabadulni, hogy itt e nagy mester emlékei mélyéről idézte elő a küzdelem, a harctér hangulatának majdnem wagneri gazdagságát. Az alig harminc éves Monteverdi ott élt a tábor életében, résztvehetett bizonyly hercege portyáin, végigélte e nagy vállalkozás esélyeit és esődjét. A képzelet szárnyán azt is hihetjük, hogy az olasz opera és a magyar lira megteremtője — Esztergom bástyáinak árnyékában — megismerhették egymást.

Vincenzo hiú, szeszélyes, lobbánékony ember. A főparancsnokok tudta nélkül törökre indul. Vaktában, minden biztosítás nélkül mélyen belovagol hódoltsági területre — *Pálffy Miklós*, aki Balassit a halálos rohamban elkísérte — indul a szeszélyes mantuai herceg után s nagy-nehezen kimentí a török kelepéből, melybe már-már belekerült. Innen Gonzaga hirtelen önálló vállalkozásba kezd — Visegrádnak fordul. Egymaga veszi ostrom alá. Nem akar dicsőség nélkül hazatérni. A visegrádi ostrom története meglehetősen homályos. Bizonyos fellelések arra utalnak, hogy a mantuai kincstár komoly szerepet játszott az ostromban s pénzzel sikerült rávenni a török várkapitányt arra, hogy adja

meg Vincenzonak magát. Mindenesetre — maga a mantuai herceg állt a vár kapujában s vigyázott arra, hogy a kivonuló törököket s magukkal vitt bőséges zsákmányukat semmi bántódás ne érje — nyugodtan, baj nélkül kerüljenek rá a Budához vezető útra.

Esztergomot ugyan akkor nem sikerült bevenni — de Visegrád kis, nem is korszerű erődjének meghódítása olyan haditett lehet, mely a messzi Mantuában a győzelem glóriájával fonja körül a hiú herceg fejét. Egyes források szerint ugyancsak Monteverdi volt az, aki *Te Deum*-ot írt Visegrád bevételére — ezt elő is adták a hercegi sereg visszaérkezésekor, de magát a zeneművet ezidőszert nem ismerjük.

Visegrád után újból visszatértek a mantuaiak az esztergomi táborba, mely osztotta a váltakozó hadiszerecsene minden esélyét — rövid időre sikerült elfoglalni a várat, ez elég volt arra, hogy a birodalmi sereg protestáns zsoldosai feldulják a székesegyházat, melyet a törökök — nyilván saját kultikus céljaik szolgálatában — de tiszteletben tartottak. De ezt már nem érte meg a Duna partján Mantua ura. Egy este, vacsoraközben feltette önmagának a szónoki kérdést „ha visszamennénk?” s asztaltársai legnagyobb megdöbbenésére hajnalban már parancsot is adott a ragyogó sártóhábor felszedésére. Hiába próbálták ígéretekkel, császári szóval ott tartani az osztrák vezérek — úgyszólván búcsút sem vett az adós főhercegektől — lovát visszafordította a napos itáliai tájak felé s elvonult erről a szomorú magyar vidékről, melyet hajnalonként már ellepett a késő-októberi dér. *P. L.*

JELENTÉSEK SEGURA BIBOROSRÓL. 1955. március 16-án a Magyar Kurir közölte a félhivatalos német katolikus sajtóiroda, a KNA Madridból keltezett táviratát, amely többek között a következőket mondja: „A spanyol fővárosban közhírré vált, hogy Pietro Segura Saenz bíbornokot, Sevilla érsekét Rafael Alvarez Lara guadixi (Granada) püspök felszólította: „vonuljon vissza szülővárosának, Burgosnak egyik kolostorába és mondjon le érseki székéről.” Ezzel kapcsolatban a félhivatalos osztrák katolikus távirati iroda a Kathpress a következőket jelenti: „A spanyol bíbornokok és érsekek közös pásztorlevélben fordulnak szembe azzal a külföldi véleménnyel, hogy a katolikus Egyház Spanyolországban mozdulatlan. Emlékeztetnek mindenekelőtt a spanyol misszionáriusok apostoli tevékenységére, a karitatív intézmények fontosságára és a legkülönbébb kulturális jellegű megnyilatkozásokra Spanyolországban, vagy a külföldön, melyek a spanyol katolikus Egyház tevékeny válláról tesznek tanúbizonyságot. A bíbornokok és érsekek, akik most első ízben írták alá egyenkint a pásztorlevelet, míg eddig mindenkor a püspökkari konferencia elnöke és a konferencia titkára írták alá — rámutatnak a tanító hivatalra, melyet a főpásztorok Krisztus nevében gyakorolnak s melynek a híveknek alá kell magukat vetniök. Visszaautasítják továbbá a hajthatatlanság vádját, mellyel a spanyol katolikus Egyházat illetik és kijelentik, hogy erkölcsi téren az engedékenység, az igazságtalanság megbocsátásáig mehet.”

Az osztrák katolikusok nagy lapja, az osztrák katolikus publicisztika nesztorja, dr. Friedrich Funder által kiadott „Die Österreichische Furche” március 19-i számában „Hetí széljegyzet-

tek" című rovatában a következőket írja: „A Sevilla érseke, Segura bíbornok körül történt események a katolikus integralizmus egyik tragédiáját világítják meg. Az utolsó másfél évszázadban nem egyszer volt a megkísértése túlzóan jobboldali katolikusoknak, hogy „pápábbak legyenek a pápánál”. Az ilyenek gyakran öntudatlanul megkísérelték, hogy az ő érzésük szerint „gyengévé lett Isten és a tulgyenge pápa helyett” a helyes világrendet „megvédjék a rosszak, az Isten és az Egyház ellenségei” ellen. Sevilla érseke, Segura kardinális mint ennek az integralizmusnak egyik képviselője, drámai küzdelemben visszavonulásra kényszerült. Segura, akiről a Biboros Kollégium egyik tagja azt mondotta, hogy 300 esztendővel, megkésve született, minden „modern eszmében” az ördög eszközt, minden nem katolikusban a spanyol nemzet ellenségét látta. Néhány hónappal ezelőtt hozzájárulása nélkül utódlási jogú koadjutort kapott az addigi vittoriai püspök, Mgr. Monreal személyében. Az utóbbi hetek eseményei azután, mint a spanyol A. C. lapjának, az „Ecclesia”-nak közléséből és a spanyol tudósítások kiegészítő közleményeiből kitűnik, Rómának ahhoz az utasításához vezettek, hogy vonuljon vissza egy kolostorba... Olyan dráma közeledik most végéhez, amely a császár és a pápa közötti középkori ellentétek nagyságát, komorságát és súlyosságát közelíti meg. Sevilla ősz bíboros egyházfejedelme, a mélyhítű ember megtalálja békéjét. Vajjon a most még oly hatalmas és befolyásos katolikus integralizmus levonja-e a tanulságot ebből a tragédiából? Ez más kérdés...” írja a Furché. (Magyar Kurir.)

A DÉLAFRIKAI PARLAMENTBEN Verwoerd miniszter február 8-án bejelentette, hogy a katolikus Egyház 881 délafrikai iskoláját nem hajlandó az állam rendelkezése alá bocsátani. Ugyanígy megtagadta a johannesburgi egyházmegye anglikán egyháza is huszonhárom iskolájának átadását. A katolikusok és anglikánok tehát nem hajlandók meghajolni annak a faji megkülönböztetések alapján álló kormánynak a rendelkezései előtt, amely a bantukat, a délafrikai állam feketéit szellemi alárendeltségben akarja tartani s meg akarja fosztani annak lehetőségétől, hogy műveltségben is egyenrangúak legyenek a fehérekkel. Ugyanez a Verwoerd miniszter fejtette ki ugyanis valamivel a fönti események előtt a parlamentben, hogy a jelenlegi Strijdom-kormány főcélja „a fajok teljes területi elkülönítése” s a jelenleg a fölföldi tartományban élő mintegy másfélmillió fekete más vidékre telepítése. A program végrehajtása egyébként folyamatban van: csak a minap kellett Johannesburgban mintegy hatvanezer négernek elhagynia s a fehéreknek átadnia lakását.

Egyes felekezetek hajlandók támogatni a kormány politikáját. Sőt voltak, akik teológiai érveket is próbáltak fölhozni igazolására. A feketék — mondták — annak a Kámnak a leszármazottjai, akiket atyja megátkozott, tehát viselniük kell ennek az átoknak a terhét; mások szerint meg ők még az őszövétségi törvény alatt állanak s a Megváltás nem vonatkozik — vagy egyelőre még nem vonatkozik — rájuk.

A katolikus és az anglikán egyház ezzel szemben határozottan azt az elvet hangoztatja: minden ember egyenlő, akármilyen színűnek is születik.

Az állam eddig személyi és vallási különbség nélkül fizette

az iskolák tanszemélyzetét. Most azonban, hogy programjává tette a délafrikai fehér „fölsőbbrendűség” fajvédő eszméjét, elsősorban azokra az iskolákra akart csapást mérni, amelyek a legtöbb munkái végzik a bennszülöttek tanításában. A múlt év júniusában megszavaztatta a parlamenttel „a bantuk neveléséről szóló törvényt”, amelynek értelmében az elkövetkező két esztendő folyamán 75 %-al csökkentik, két év múltán pedig egyáltalán megszüntetik a nem-állami — tehát zsinéseket is nagy számban oktató — iskolák fenntartására szolgáló költségeket. Ezzel a rendkívül szegény bantuk tanulásának lehetőségei gyakorlatilag majdnem semmivé zsugorodnának. A délafrikai püspöki kar memorandumot nyújtott be az ügyben a kormánynak, melyre Verwoerd azt a választ adta: a megszavazott törvényen sem változtatni, sem gyakorlati végrehajtásában enyhítéseket alkalmazni nem lehet.

A protestánsok máris becsukták iskoláikat, az anglikánok tiltakoztak a törvény ellen, hangsúlyozva, hogy annak folytán kénytelenek lesznek megszüntetni kulturintézményeiket, a katolikusok pedig a tiltakozás mellett kijelentették, hogy fenntartják tanintézeteiket, bármennyibe kerüljön is. Hurley durbani érsek pedig azt mondta egy nyilatkozatban — mint egy nagy katolikus ujság közli: „Az Egyház nem hagyja magukra a bantukat, amikor egész Délafrika jövőjét aláássák bizonyos tömeges faji elkülönítésre irányuló törekvések, melyek valóságos ökölcsapást jelentenek a feketék lelkére és a fehér emberek lelkiismeretére”. (cr.)

AZ ÚJ PSALTERIUM TIZ ÉVE. 1945. március 24-én kelt „In quotidianis praeibis” kezdetű motupropriójában XII. Pius pápa engedélyezte az új latin zsoltárfordítás nyilvános és magánhasználatát. Az évforduló alkalmából a Római Biblikus Intézet szentírási bizottságának elnöke, Bea professzor előadást tartott az új Psalteriumról. Az új fordítást — mondta — XII. Pius lelkipásztori gondosságának köszönhetjük. Ő akarta ugyanis, hogy a papoknak, akik a breviárium mondására kötelesek, jó, világos, hű és érthető zsoltárszöveg kerüljön a kezébe. Olyan fordítás, mely fokozza buzgalmukat, elmélyíti áhitatukat, emeli lelkiéletüket s előmozdítja igehirdető és lelkipásztori munkájukat. Természetesen nem volt könnyű új fordítással váltani föl a Vulgata századok és századok használatában megszentelt tisztelőtreméltó szövegét, melyet egyébként a trienti zsinat is hitelesnek minősített. XII. Pius pápa 1943-ban kiadott „Divino afflante Spiritu” enciklikája azonban világosan meghatározta e hitelességnek jogi, nem pedig kritikai mivoltát. A mai exegéták ugyanis sokkal alaposabb filológiai fölkészültséggel rendelkeznek, mint hajdan Szent Jeromos kortársai, s ezért jobban be tudnak hatolni a zsoltárok eredeti szövegének héber nyelvébe.

A tíz évvel ezelőtti motuproprió csak megengedte az új szöveg használatát, kötelezővé nem tette. Egyrészt azért nem, mert a Szentatya meggyőződése szerint az új zsoltárkönyv minden kényszer nélkül, magától fog elterjedni; másrészt pedig azért nem, mert ennek a fordításnak is lehetnek vitatható sorai, kifejezései, megoldásai, amelyeknek a módosítását a Biblikus Intézet a hozzá nagy számban érkező javaslatok és észrevételek megfontolásával egy következő kiadásban fogja végrehajtani.

Az elmúlt tíz év tapasztalatai arra mutatnak, hogy az új szöveg valóban „magától” terjed s lesz népszerű. Nagy örömmel

forgatja mind a világi, mind a szerzetes papság, főként a fiatalabb nemzedékek. A Rituale Romanum legutóbbi kiadása is ezt az új fordítást közli. Használják sokhelyütt az új psalteriumot a közös officiumokon is, az antifonákat azonban még a Vulgata szerint éneklék, minthogy a dallamot még nem igazították hozzá az új szöveghez.

Számos kritika, tanulmány és méltatás foglalkozott az új fordítással. A legtöbbben megértették a Szentatya említett — s a fordítók által mindig szem előtt tartott gyakorlati lelkiéleti és pasztorációs szándékát. De azért, olyannak is voltak, akik filológiai, liturgikus vagy költői szempontból kifogásokat hoztak föl. A fordítók mindenesetre a lehetőségig ragaszkodtak az eredeti héber szöveghez, még akkor is, ha ezzel a költőiség vagy a Vulgata-féle változathoz tapadt misztikus hangulat némiképp kárt szenvedett. A breviáriumot olvasó papok tulajdonképpen többsége örömmel vette a szövegnek ezt a világosabbá tételét, ami egyébként — tette hozzá Bea professzor — teljesen megfelel a héber szellemnek.

Sok vita folyt arról is, voltaképpen milyen latint, melyik latint alkalmazzák a fordításban. A klasszikust? A szentatyákét? Vagy éppen a humanistát? A fordítók itt is a Szentatya gyakorlati szándékának szellemében jártak el: olyan latin nyelven tolmácsolták a zsoltárokat, amelyről a leginkább föltehető, hogy az átlagos papi latin műveltség birtokában a legtöbben megértik.

„A Biblikus Intézethez a világ minden tájáról százával és százával érkeznek levelek — fejezte be előadását Bea professzor — melyek mind azt bizonyítják, hogy a szentatya nagylelkű és bátor kezdeményezése valódi szükségletnek felelt meg, s hogy az új fordítás elérte a kezdeményezője által kitűzött gyakorlati és pasztorális célt. S ha ennek a célnak az eléréséért érdekében esetleg kissé háttérbe szorultak bizonyos — egyébként igen tiszteletre méltó — tudományos és irodalmi szempontok: bő kárpótlást nyertünk értük ama világosság, kegyelem és vigasz által, melyet az Egyház nevében és szándékára naponta zsoltározó papok az új fordításból merítenek.” (l. c.)

EGY NEVEZETES ÉVFORDULÓ. Az 1555 szeptember 25-én aláírt augsburgi vallásbéke pecsételte meg végleg Németország vallási megoszlását. A tragikus esemény természetesen nem márról-holnapra következett be. Luther fellépése óta (1517) állandóan számolni kellett a lehetőségével; de felidézéseért sokáig egyik fél sem merte vállalni a felelősséget. A nyilvánosság előtt folyó tárgyalások eddig mind a szakadás megszüntetésének és az egység helyreállításának jegyében folytak; de mindig kevesebb és kevesebb őszinteséggel. Az egység helyreállítására tett minden nyilvános lépést a szakadás elmélyítését célzó két titkos lépés követte. Így minden közeledési kísérlet csak arra vezetett, hogy még jobban eltávolította egymástól a tárgyaló feleket.

Az egység ügyét a számottevő politikai tényezők közül tulajdonképpen csak V. Károly császár képviselte komolyan és következetesen. Csak az volt a baj, hogy őt meg ezer más gondja, főleg az állandóan kísértő francia és török veszedelem sokkal inkább igénybe vette, semhogy elegendő figyelmet tudott volna a kérdésnek szentelni. Harmincnyolc esztendeig tartó uralkodása alatt jóformán csak vendégszerepelni járt Németországba. Emiatt

időről-időre kibocsátott rendelkezéseinek nem volt foganatjuk. Így egy egész emberöltő elmúlt anélkül, hogy a hitújítás terjedésének megakadályozására komoly kísérlet történt volna. Ugyszólván akadály nélkül hömpölygött tovább s Közép-, Észak- és Keletnémetországban mindegyre újabb és újabb területeket öntött el. Ennek arányában hitrendszere és kormányzata is egyre határozottabb formákat öltött. Hova-tovább a kereszténység új, a katolicizmus mellett magában is megálló típusává fejlődött. Az augsburgi birodalmi gyűlésen (1530) és később (1540—41) Hagenauban, Wormsban és Regensburgban folytatott vallási viták kézzelfoghatóan bebizonyították, hogy a szembenálló álláspontok már sokkal jobban megmerevedtek, semhogy békés kiegyenlítődés történhetett volna. Mikor az évtizedek óta sürgetett egyetemes zsinat végre Trientben megnyílt (1545), akkor kiegyenlítődés és összehangolódás helyett már csak a katolikus álláspont kimerítő körülhatárolásáról lehetett szó. És különös, a megegyezés legfőbb akadályai nem a teológusok, hanem a fejedelmek voltak, akik siettek megragadni a hatalmuk növelésére kínálkozó alkalmat. Hiszen nemcsak nagykiterjedésű egyházi birtokokhoz jutottak, hanem a püspöki joghatóság kisajátításával politikai hatalmukat is jelentékenyen gyarapították. Ezentúl nemcsak világi, hanem egyházi tekintetben is korlátlan urai lettek alattvalóiknak. (Landeskirche). A fejedelmi abszolútizmus némi középkori kísérletezés után csak most vált eleven valósággá és lett közel háromszáz esztendőre az európai politikai fejlődés vezércsillagává.

Károly császár a békés megegyezés lehetőségeinek kimerítése után utolsó eszközként fegyverhez nyúlt. Az úgynevezett schmalkaldeni háború (1546—47) igazolta a számítását: a mülhbergi csatában nemcsak legyőzte, hanem foglyul is ejtette az ellentábor vezéreit. De a megindult fejlődést nem lehetett többé visszajára fordítani. A vallási kérdés ideiglenes rendezésére kibocsátott császári rendelvény, az úgynevezett interim, sem a katolikusokat, sem a protestánsokat nem elégítette ki. A trienti zsinat második szakaszához (1551—52) fűzött remények szintén nem mentek teljességbe.

Így a megbékélés csak látszólagos volt. A lelkek mélyén sietgő forradalmi erők bármely pillanatban felszínre törhettek. A nagyravágyó Móríc szász választó fejedelem a maga politikai céljainak elérésére igyekezett hasznosítani ezt a forrongó hangulatot. Sikerült tetemes sereget gyűjtenie. Ennek élén az 1552 év tavaszán váratlanul betört Délnémetországba, majd onnét Tirolba nyomult és az Innsbruckban időző császárt menekülésre, a trienti zsinatot pedig üléseinek elnapolására kényszerítette.

A merész támadás egy csapásra új helyzetet teremtetett: a politikai és vallási egyensúly megint felborult és a vallásegység visszaállításának gondolata egyszer s mindenkorra megbukott. A protestánsok szabadságának és egyenjogúságának nyílt elismerése elől nem lehetett többé kitérni. Károly császár világosan látta ezt s mivel nem akart önmagával ellentmondásba kerülni, — már pedig a katolikus hitegység helyreállítására alapozott valláspolitikai elejtése ezt jelentette volna — egyszerűen félreállott és a német ügyek további vitelét öccsére, Ferdinánd magyar királyra bízta. Ferdinánd pedig habozás nélkül levonta a kényszerhelyzet tanulságait: előbb a passauai egyezményben (1552) ideiglenesen, majd

három évvel rá az augsburgi birodalmi gyűlésen végleg rendezte a vallásszabadság kérdését.

Nagy tévedés volna azonban, ha az itt használt *szabadság* és *végleges* szavakat abszolút értelemben vennők. Hiszen az a szabadság, melyet az augsburgi vallásbéke engedélyezett, csak karrikatúrája volt az igazi szabadságnak; éspedig horizontális és vertikális irányban egyaránt. Horizontális irányban, mert a szabadság csupán a katolikusokra és a lutheránusokra terjedt ki; a zwingliánusok, kálvinisták, anabaptisták és más kisebb felekezetek kifejezetten ki voltak alóla vonva; és vertikális irányban, mert a szabad vallásgyakorlás joga csak a kiváltságos osztályokat, a fejedelmeket, a birodalmi közvetlenséget élvező lovagokat és a birodalmi városok polgárait illette meg. Egyedül ők választhaták meg szabadon vallásukat. Alattvalóikat egyáltalában nem illette meg ez a jog; nekik ellenmondás és habozás nélkül követniök kellett uruk vallását. Amennyiben nem akarták ezt megtenni, jogukban állott olyan fejedelem országába vándorolni, illetve olyan földesúr birtokára költözni, aki az ő vallásukat követte. A fejedelmek és földesurak reformáló jogát (ius reformandi) tehát bizonyos fokig ellensúlyozta az alattvalók kivándorlásának joga. (Ius emigrandi.) Így alakult ki a Cuius regio, eius religio, (akié a föld, azé a vallás megválasztásának joga) elve, mely a századok folyásában annyi sok keserűséget és benső meghasonlást idézett fel.

Az augsburgi vallásbéke tehát a lelkiismereti szabadság helyett a lelkiismereti önkényt honosította meg és a lelkek megnyugtatója helyett a fejedelmi abszolutizmus még korlátlanabbá tágítását szolgálta. Két megszorító intézkedése a protestáns valásra áttért főpapok birtoka továbbra is a katolikus Egyház kezén maradt (Reservatum ecclesiasticum), és a katolikus egyházi birtokokon élő protestáns lovagok, polgárok és községek ezen túl is szabadon gyakorolhatják vallásukat (Declaratio Ferdinanda) — csak újabb surlódások felidézésére vezetett.

Igy az augsburgi vallásbéke igazi megbékélés helyett csak ideiglenes fegyvernagyvást eredményezett. A harmincéves háború vértengerének és mérhetetlen pusztításainak kellett közbejönnie, hogy az emberek végre belássák: az egyéni lelkiismeret kérdéseit sem a durva erőszak fegyvereivel, sem a politika raffineriáival nem lehet megnyugtatóan megoldani. Az augsburgi mű tervezői és aláírói tulságosan koruk felzaklatott vallási szenvedélyeinek hatása alatt állottak ahhoz, hogy egy új, emberségesebb jövő alapjait rakják le. Békét akartak s e helyett egy minden addiginál borzalmasabb vallásháború csíráit hintették el. — *bg* —

KATERI TEKAKWITHA 1656-ban született; jövőre lesz születésének háromszázadik évfordulója, s népe, az irokézok azt remélik, ebben az esztendőben már oltáron tisztelhetik benne első szentjüket. Nemrégiben, egy szobrának fölavatásakor így nyilatkozott az ügy szentszéki vice-postulátora is.

Kateri, azaz Katalin Ossernenenben, mintegy félúton a mai New-York és Montréal közt, az irokézok legvadabb törzsének kebelében látta meg a napvilágot. A fehérekkel való érintkezés elzüllesztette a törzset: részegesek lettek, szakítottak minden régi erkölcsi hagyományukkal. Kateri szülei korán elhaltak, a négy-

éves kislányt egyik nagybátyja vette gondjaiba. Tizenkétéves korában Kateri falujában megfordult néhány hithirdető s a lányka soha többé nem felejtette el, amit tőlük hallott. Nem sokkal később egy Lamberville nevű pap telepedett meg a faluban, s noha nagybátyja minden módomból tiltotta tőle, Katerinak egyszer mégis sikerült beszélnie vele s tudtára adni, hogy szeretne megkeresztelkedni. Ekkor tizenkilenc éves volt. A pap nyomban el is kezdte oktatását a hitre.

A fiatal lány sok küzdelmen ment át. Nagybátyja s a törzs idősebbjei férjhez akarták adni, ha másképpen nem, hát csellel; különféle fondorlatokkal próbálták elérni, hogy átnyujtsa az általuk választott ifjúnak a főtt gabonával teli tálcát, ami az irokézeknél a lány beleegyezését jelentette a házasságba; Katerinak azonban mindig sikerült kitérnie. Amiatt aztán sokat gúnyolták, sok megvetésben volt része. hiszen törzsében a fiatal lány számára nem volt nagyobb dicsőség, mint a házasság, s nagyobb szegénység, mint ha pártában marad.

1676-ban Kateri fölvette a kereszttség szentségét. Még két évet töltött a falujában: akkor megtudta, hogy a Szent Lőrinc folyam mentén, a mai Montréalal szemben keresztény közösség alakult, s oda költözött át, s haláláig ott élt.

Kora hajnalban kell, szentmisére ment, szabadidejét imádságban töltötte, egyébként pedig végezte a rá kirótt munkákat, lehetőleg a legnehezebbet s legalantasabbat választva. Telente együtt ment falujával vadászni, de ha tehetett, félrevonult a kanadai vadonban, imádkozott s a kereszt jelét véste a százasod fenyők törzsébe. Öröket töltött így mély elmerülésben, mint életírója mondja, „könnyben ázó arccal, érzéketlenül a legvadabb hidegek iránt is forró, mennyei világosságban fürdő szívvel”.

Egy alkalommal maga a falu papja ajánlotta neki: menjen férjhez. Kateri azt felelte: szüzességi fogadalmat tett, haláláig egyedül csak „Jézus rabszolgája” akar lenni. S egy éjszaka izzó parázssal égette föl a talpát: az irokézeknél a rabszolgákat szokták így megjelölni. Szigorú önmegtagadásokat végzett s keményen sanyargatta magát: töviságyon aludt, hamut kevert ételébe, szöges övet hordott a derekán. De sem az imádság, sem az önsanyargatás nem térítette el az emberek szolgálatától. Minden munkát szívesen vállalt s örömet és lelkiismeretesen végzett: vizet hordott, fát vágott, vadakat nyúzott, résztvett a csónaképítésben, állatbőrök kikészítésében. Az indiánok szerették, mert mindig jókedvű és szívélyes volt.

Élete utolsó esztendejében nagy lelki szenvedések érték; mint-ha Isten a tökéletesség utolsó próbáját bocsátotta volna rá: súlyos rágalmakat szórtak rá, ő azonban azokat is, a nyomukban járó megvetést is szó nélkül, mosolyogva és alázatosan tűrte. Közvetlenül halála előtt derült ki, hogy a rá szórt vadak hamisak. 1680-ban halt meg, koldússzegényen, de kegyelemben gazdagon.

Holtában, írják, arca csodálatosan megszépült, s koporsójából édesseges illat áradt. Sirjánál csakhamar számos csoda történt, s Rómában meginđították kanonizációs eljárását. Az irokézek maradékai, s egész Kanada áhitva várja, hogy a huszonnégy esztendő korában szentség hírében elhunyt indián, lányt az Egyház immár hivatalosan is szentté nyilvánítsa s oltárra emelje azt, akinek sirjánál a Szent Lőrinc partján oly buzgón imádkoznak Kanada lányai. (j. h.)

EGY MEGKAPÓ SZERTARTÁS AZ ÚJ NÉMET SZERTARTÁSKÖNYVBŐL. A liturgikus mozgalom ismerői előtt nem újság a nyugati államok püspöki karainak törekvése a nemzeti nyelv lehetőleg minél fokozottabb használatára a szertartásban. XII. Pius pápa *Mediator Dei* enciklikája még nagyobb indítást adott erre. Amint a sajtótudósító irodák közléseiből tudjuk, legelőször a németeknél és a franciáknál, újabban pedig Angliában és Kanadában engedélyezte vagy fogja a közeljövőben a pápa engedélyezni — természetesen a szentmisén kívül — a nemzeti nyelv fokozottabb használatát, valamint egyes szertartásoknak a nép igényeihez jobban alkalmazkodó végzését.

Előttünk fekszik gyönyörű liturgikus mintákkal díszítve, piros bőrkötésben az összes németországi egyházmegye részére előírt egységes szertartáskönyv, rituálé. A Szentatya 1950-ben, a legutolsó szentévből hagyta jóvá ezt a szertartáskönyvet s természetesen a benne lévő szertartásokat is. Most csak a legjellemzőbbre szeretnénk rávilágítani, ez pedig a házasságkötés szertartása.

A német rituáléknál a házasságkötés szertartása más, mint amit mi ismerünk s ami nálunk szokásban maradt Pázmány Péter korától, mikor 1625-ben először adta ki az Esztergomi Rituálét. Nos, ez az új német szertartáskönyv bevezetőimával, a pap esküvői szentbeszédével és közös imával kezdődik, amint az a német rituálék szerint szokásban volt. Utána öt részre osztva következik a házasságkötés megkapó szertartása: 1. a gyűrűk megáldása, 2. a jegyesek, ill. házassági szándékuk vizsgálata (scrutinium), 3. egymás megajándékozása a megszentelt gyűrűkkel, 4. a két jegyes ünnepélyes házassági beleegyezése, és végül 5. az aszisztáló lelkész megerősíti és megáldja a házassági köteleket. Az új szertartás kiemeli, hogy a jegyesek az egész szertartás alatt *álljanak*, annak kifejezésére, hogy a szentséget nem a pap szolgáltatta ki nekik, hanem — amint azt hitünk tanítja — maguk a házasulandók. Így jobban kidomborodik a szabadakarat és a felelősség, mellyel a jegyeseknek ezt a szertartást öntudatosan átélniök kell.

Lássuk az egyes részeket egyenként is.

1. A gyűrűket a pap nem az oltár felé fordulva áldja meg, mint az jelenleg nálunk is szokás, hanem a jegyesek felé fordulva.

2. Az ünnepélyes jegyesvizsgálat három kérdésből áll. Az első: N. N. kérdezem tőled: megvizsgáltad Isten előtt a lelkiismeretedet és szabadon és a magad jószántából jöttél-e ide, hogy jegyeseddel házasságra lépj? — Aztán: Hajlandó vagy-e jövődöbeli házastársadat úgy szeretni, úgy tisztelni és hozzá oly hűséges lenni, hogy csak a halál választ el titeket? — És végül a harmadik: Kész vagy-e a gyermekeket, melyeket Isten ad nektek, kezéből elfogadni és felnevelni úgy, amint az egy keresztény apának (anyának) kötelessége?

A három kérdés a házasság lényeges tulajdonságait foglalja magában: az egységet (hűség köteleke), a felbonthatatlanságot (a szentség köteleke) és végül a gyermekáldást (a gyermek köteleke). Ennek bizonyos részei a minálunk szokásos házassági esküben is szerepelnek (szeretem... el nem hagyom... stb.)

3. A pap így folytatja: Titeket tehát az egy, igazi, keresztény Házasság szentsége köt össze, amint összefűz titeket a hűség gyü-

rúje. Ezzel a vőlegény a menyasszonya gyűrűjét a pap kezéből átveszi és menyasszonya ujjára húzza; amit azután a menyasszony is megtesz viszont a vőlegény gyűrűjével. A szentségek nagy teológusa és misztériumainak nagy ismerője, *E. Walter* erről a szép szertartásról említi meg, hogy milyen érdekes is a gyűrűk jelentőségének változása. Azelőtt azt jelentette, hogy házukkal és tulajdonukkal vannak egybefűzve a fiatalok. Később a hűség jeleként magvarázták és ezért ujjukra kölcsönösen egymás gyűrűjét húzták, melyet a pap nyújtott nekik. Most a pap szavaiból úgy tűnik elénk a hűség köteléke, mint a házasság lényege, mert ezt az áldást fűzi hozzá: *Hordd ezt a gyűrűt hűséged jeléül az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében!*

4. Most következik a tulajdonképeni házasságkötés a két jegyes házassági beleegyezésével (*consensus maritalis*). Azelőtt — miként nálunk — csak egyszerű „igen”-nel feleltek a német jegyesek. Most a pap összefűzi kezüket a stólaival és a pap szavai után ezt az ünnepélyes kijelentést teszik: *Isten színe előtt, téged, N-t házastársul veszlek (hozzád, N-hez házastársul megyek). Tehát életüknek ebben a komoly órájában maguk a jegyesek tesznek hitet egymás mellett a földi örökkévalóságra. A pap szavaival pedig szinte megerősíti ezt a megegyezést: Az Egyház nevében szentesítem ezt a köteléket, melyet kötöttetek és megáldalak titeket az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek nevében. Ámen.*

5. Csak most térdelnek le a jegyesek. Ami u. i. most következik, az már a pap áldása. Mintán minden szentségben van kézrátétel, az új német rituálé ezt a házasság szentségi kötésénél bevezeti: a pap kiterjesztett kezekkel mondja el az új házasság előtt először a 127. zsoltárt (németül), majd őt áldást, szintén anyanyelvükön. Az elsőben magukat a házasságkötés szentségét, a harmadikban a régi értelemben vett „ház”-ra, melyhez a barátok és ellenségek egyaránt hozzátartoznak. Végül az utolsó két áldásban előbb mindennapi munkájukat, végül egész életüket áldja meg.

Ezután következik lehetőség szerint a nászmise, a misekönyvből ismert módon. (*Kormos Ottó*)

RABOTITY LEGENDAJA. Job Rajaobelina páter nevében olvasóink múlt évi áprilisi számunknak a madagaszkári püspöki kar nyilatkozatát ismertető naplójában találkozhattak. Ő jegyezte le és közli honfilarásainak ezt az alábbi kedves, ősrégi példabeszédet:

„A madagaszkáriak mindenható, egy Istenben való hitének egyik legrégebb tanúsága, Rabotity legendája afféle crescendo-deszcendo fősorolás, melyet, az elbeszélő tetszése szerint nyújthat vagy kurlíthat, végülis azonban mindig ugyanarra a végső következtetésre jut. A gyerekek annakidején esténként, holdvilágnál szinte versengve mesélgették ezt a történetet, míg a kunyhó előtt a fonott nádszönyegen a szemüket szelíden lezáró álomra vártak.

Rabotity fölmászik egy fára, de ügyetlenül leesik és eltöri a combját. A fa tehát erősebb, mint Rabotity!

— Nem, nem — mondja a fa — mert jön a szél, megcsavarja derekamat és tövestül kitép.

Igy hát a szél az erősebb.

— *Nem — mondja a szél — hiszen a hegység utamat állja. Szóval a hegység erősebb.*

— *Hogyan — mondja a heggy — mikor az egerek lukat fúrnak az oldalqmba?*

Ilyesformán az egereké a legnagyobb erő.

— *Dehogy — tiltakoznak az egerek — hiszen fölfal a macska! A macska tehát mindennél erősebb.*

— *Nem — mondja a macska — mert a kés, melynek vasból van az éle, elvágja a nyakamat.*

A kés volna a legerősebb?

— *Nem — szól az — hiszen elolvadunk a tűzben.*

Akkor a tűz?

— *Nem, mert kiolt a víz.*

A vizet pedig átszeli a csónak, a csónakot meg széthasogatja az ember.

A legerősebb tehát az ember, aki összetöri a csónakot, mely átszeli a vizet, mely kioltja a tüzet, mely megolvasztja a kés pengéjét, mely elmetszi a macska nyakát, mely fölfalja az egeret, mely kifúrja a hegyet, mely elállja a szél útját, mely tövestül kicsavarja a fát, mely eltöri Rabotity combját. Hanem a végén az ember is megvallja gyengeségét és elismeri, hogy egyedül csak az Isten igazán erős és hatalmas, — Isten, aki az ember kezét és lábát teremtetle”. (c.)

S Z E R K E S Z T Ő I Ü Z E N E T E K

K. Károly. Bpest. Címét legyen szíves közölni, hogy levélben válaszolhassunk.

Ny. M. Mindenekelőtt egy súlyos történeti botlást kell kiigazítanunk: VIII. Ince pápa nem 1404-ben, hanem 1492. július 26-án halt meg. A vérátömlesztési históriát mindössze egy egykorú író, Infessura István, a *Diario della citta di Roma* című nagyérdemű napló szerzője említi. Előadásai szerint a pápa házi orvosa három tízéves fiút megöletett és ezek vérének akarta a pápa ereibe átömleszteni. A pápa azonban visszautasította ezt, mire az orvos, nyilván lelkiismeretlen eljárása következményeitől félve elmentekült. Infessurán kívül egyetlen említését sem találjuk a különös esetnek. Pedig Pastor, a pápák fáradhatatlan történetírója még a kiadatlan követi jelentéseket is átbúvárolta. Egyébként is valószínűtlen, mert a pápa, éppen mint a Pastortól felkutatott adatokból látjuk, egészen jámbor és keresztény módon készült a halálra: meggyónt, megáldozott és a halálos ágyához hívott biborosoktól bocsánatot kért a pápa korában elkövetett hibáiért és nyomatékosan lelkükre kötötte, hogy nálánál különösen utódot válasszanak. De, mint látjuk, Infessura előadása is teljesen tisztázza a pápa szerepét a három ártatlan gyermek halálában. Így az egész históriát a középkori mende-mondák közt olyan bőven sarjadó Papst-fabeln közé kell utalnunk.

Anyá és anyós. — Helyes, hogy segíteni akar a meghasonlott fiatal házaspáron. Azonban azt ajánljuk, hogy ne tegye közvetlenül. Nem kell tulságosan megijednie attól, hogy most a fiatalok vitatkoznak és ezt néha hangosabban teszik. Egyik mellett sem alljon ki. Mint a házasságok efféle válságaiban mindig, itt is mind a két fél egyaránt hibás. Vagy talán nem is hibásak, csak nem volt idejük és alkalmuk a házasság előtt minden kérdést tisztázni, ami természetükből, egyéniségükből kifolyóan most fel kell hogy merüljön. Ön maradjon kívül a vitatkozás részletein. Legyen a végső menedéke mind a két fiatalnak, akihez majd ők forduljanak tanácsért. Most azt ajánljuk, beszéljen a rokonság, vagy a baráti társaság legkomolyabb fiatal asszony és férfi tagjával. Azok mondják meg: — az asszony a fiatal feleségnek, a férfi a férjnek, — amit ön meg akar nekik mondani s ami valóban felelőssége tudatára ébresztheti mind a kettőt. Éppen ezért a rokonoknak, illetve barátoknak is hagyja meg szigorúan, hogy a vitatkozók közül egyiknek se fogják pártját. Kívülről csak olyasmit szabad vitatkozó házasságoknak mondani, ami felocsúdasukat és felelősségérzetük növekedését szolgálja.

St. I. Nem értette félre a szöveget, mert az ellentét a két fordítás között valóban fennáll. Míg a Szent István Társulat szövege a rabszolga-állapotból való kiszabadulásra kínáló alkalom felhasználására, addig az u. n. limburgi Biblia az abban való megmaradásra értelmezi Szent Pál szavait (1 Kor. 7. 21). Az ellentét oka a görög szöveg, amely mindkét értelemben magyarázható, s valóban mindkét értelmezésnek meg is vannak a képviselői és védői a szentírásmagyarázók között. A szövegösszefüggés mintha

a limburgi fordításnak kedvezne inkább. Szent Pál ugyanis a külső életállapottal, a társadalmi helyzettel kapcsolatban a legteljesebb közömbösséget akarta a korinthusi híveknek lelkére kötni. Ezzel a közömbösséggel pedig nem volna teljes összhangban, ha a keresztények csak egy lépést is tennének társadalmi helyzetük megváltoztatására. A rabszolgaság, mint az alázatosság és engedelmesség gyakorlására alkalmakat bőven kínáló állapot, az igazi szabadság, a belső szabadság kibontakozásának területe lehet. A limburgi fordítás szerint ez volt Szent Pál gondolatmenete. De ha valóban ezt akarta is Szent Pál mondani, súlyos tévedés volna benne az emberi méltóságot mélyen megalázó társadalmi berendezkedés védőjét, a társadalmi keretek megmerevítésének szószólóját, a jobbra-törekvésnek, a civilizációnak ellenségét látni. Hogy erre vonatkozólag mi a felfogása és tanítása, ahhoz az ő egész életét és tevékenységét figyelembe kell venni. Az azonban bizonyos, hogy nem volt társadalmi forradalmár, hanem az üdvösségnek, a lelkek ügyének munkása, már pedig minden életállapotban és társadalmi helyzetben lehet ideális életet élni. Ő mindent természetfölötti szemszögből néz, onnan pedig az elmúló dolgok nagyon kicsinyeknek, szinte semmiknek látszanak. Nem érdemes tehát különösebben törődni velük, hiszen csak eszközök. A cél a Krisztushoz való öltözés, amelynek megvalósulásával a társadalmi ellentétek, a surlódási felületek is eltűnnek, hiszen „nincsen többé zsidó vagy pogány, rabszolga vagy szabad”, hanem mindnyájan Isten fiai. — A másik értelmezés azonban nem kevésbé valószínű, és legalább ugyanolyan súlyos érvekkel támasztható alá. Véleményünk szerint ez az értelmezés Szent Pálhoz méltóbbnak is látszik. Nehezen képzelhető ugyanis el, hogy Szent Pál, aki olyan jól ismerte azokat az akadályokat sőt veszélyeket, amiket a rabszolgaság a kereszténység megélése szempontjából jelentett, aki jól tudta azt is, hogy a rabszolgaság a legélesebb ellentétben van a kereszténység alapelveivel, aki olyan önczérttel hivatkozott a maga római polgárjogára, azt kívánta volna, hogy a rabszolgák ne használják fel a kínálkozó alkalmat a szabadulásra az embert olyan mélyen megalázó állapotból. A görög szöveg kapcsolási módja sem zárja ki ezt az értelmezést. Szent Pálnál ugyanis gyakran előfordul, hogy mintegy zárójelben, magyarázó, kiegészítő mellékmondatokat sző bele diktátumaiba. Ezen a helyen is valószínűleg ilyenl van dolgunk. A kérdésnek egyébként dogmatikus vonatkozása nincs, s mivel mindkét értelmezés összhangba hozható a krisztusi elvekkel, a keresztény tanítással, érthetők a véleménykülönbségek.